

Alexandr Soljenițin

O zi din viața lui Ivan Denisovici

În românește de
SERGIU ADAM și TIBERIU IONESCU

Coperta — Nicolae SÎRBU
ISBN: 973-95177-4-9

EDITURA „QUINTUS”
BUCUREȘTI
1991

În loc de prefață

Prima întâlnire

L-am cunoscut la 23 iunie 1962. Venisem la redacție puțin mai târziu. Biroul lui Tvardovski,¹ în care se aduna, de obicei, consiliul de conducere, era plin. Pe masă, ceai și covrigi. După cite am înțeles, se pregăteau să discute cu Soljenițin. Tvardovski mi-a făcut semn să mă apropii și m-a prezentat.

În fața mea se afla un bărbat de vreo 40 de ani, nu prea arătos: ochi adânciți în orbite, sprâncene groase, pantaloni ponosiți de in, cămașă descheiată la guler. Pe frunte, o cicatrice ușor vizibilă. Vorbea coerent, limpede, cu un excesiv sentiment al demnității. Rîdea fără reținere, arătîndu-și dinții mari.

Tvardovski l-a rugat să fie atent la observațiile care se vor face deoarece urmăreau să faciliteze publicarea nuvelei „O zi din viața lui Ivan Denisovici”. Tonul lui era de o extremă delicatețe, lăsînd să se înțeleagă ca Soljenițin nu este cîtuși de puțin obligat să le ia în considerație.

A. G. Dementiev a vorbit, însă, mult mai tranșant, chiar tăios. Îl deranjase, în special, felul în care se discuta, în nuvelă despre filmul „Crucișătorul Potiomkin” al lui Eisenstein. Între altele, l-a sfătuit pe autor să-și imagineze cum vor primi nuvela deținuții din vechea gardă, care nu-și schimbaseră opțiunile politice, chiar și după ce trecuseră prin lagăre.

Soljenițin i-a răspuns iritat că la reacția acestei categorii speciale nu s-a gîndit și nici nu vrea să se gîndească. „Asta e cartea și ăsta sînt eu. Mă gîndesc la cititor, însă la cititorul în genere, nu la unul care face parte dintr-o anumite categorie... Și apoi, oamenii la care vă referiți n-au fost puși, de regulă, în lagăr, la munci dezonorante, inumane. Potrivit calificării sau fostei lor poziții, ei se aranjau la comenduire, la tăiat pîinea etc. Pentru a înțelege psihologia lui Ivan Denisovici trebuie să fi trecut efectiv prin calvarul muncilor de jos, să le cunoști din interior. Dacă eu le-aș fi privit de la distanță, n-aș fi izbutit să

¹ A. T. Tvardovski '1910—1971) — poet redactor șef al revistei „Novii mir” (Lumea nouă).

scriu cum am scris. Asta pentru că pur și simplu n-aș fi înțeles nici măcar faptul că munca poate fi salvatoare..."

Discuția trecu apoi la pasajul din nuvelă, în care autorul vorbește deschis despre ipostaza căpitanului de rangul doi, om de reală finețe a gândirii și a sentimentelor, supus treptat degradării, transformării într-un animal stupid.

Nici aici Soljenițin nu cedă: „E un lucru extrem de important - Cel care nu se tîmpește în lagăr, care nu-și abrutizează sensibilitatea, piere. Eu însumi așa m-am salvat. Mi-e groază să-mi privesc fotografia făcută cînd am ieșit din lagăr. Acolo sînt cu vreo 15 ani mai bătrîn decît acum. Și eu am fost tîmp, stupid, mintea îmi mergea greu.

Tocmai asta m-a salvat. Dacă eu, intelectual fiind, m-aș fi clătinat în sinea mea, dacă aș fi dat frîu liber nervilor, dacă aș fi exagerat tot ce mi se întîmpla, cu siguranță aș fi sucombat..."

O singură dată, în cursul discuției, Tvardovski și-a abandonat prudența afirmînd că și în ultima clipă „creionul roșu” poate elimina cîte ceva din nuvelă. Soljenițin s-a alarmat și l-a somat să-i explice ce voia să spună. Poate redacția sau cenzura să facă tăieturi fără să-l întrebe? Tvardovski a încercat să-l calmeze. „Pentru mine — a spus Soljenițin — integritatea nuvelei este mai importantă decît publicarea ei”. (...)

La 16 noiembrie 1962 am primit, la redacție, exemplarul de semnal, iar a doua zi a început difuzarea numărului 11 (al revistei „Novii mir”, n.t). După 2—3 zile, despre nuvela acestui necunoscut vorbea întregul oraș, peste o săptămînă — toată țara, după două săptămîni lumea întreagă. Noutățile vieții politice și cele ale existenței cotidiene trecuseră în umbră. Despre nuvelă se discuta acasă, în metrou, pe străzi, în biblioteci. Numărul 11 al revistei îți era smuls din mînă. Nu puțini erau entuziaștii care întîrziuau în sălile de lectură pînă la închidere și transcriau cu sîrg nuvela.

Redacția a primit aprobarea de a tipări — fapt unic — încă 25 mii de exemplare.

În zilele următoare a avut loc plenara C.C., cu lume multă, cu invitați de tot felul, cum era atunci moda. La tonetele din holuri s-au vîndut peste 2.000 de exemplare. Întors de la

plenaară, Tvardovski ne-a povestit cum îi bătea inima când zărea, în diferite colțuri ale sălii, copertile albastre ale revistei. Opiniile erau diverse. Într-o pauză, de Tvardovski s-a apropiat unul din secretarii unui coimitet regional de partid din Siberia: „La mine în regiune, gospodării cum e asta descrisă aici au fost cîte vrei. Nu mi se pare nimic deosebit. De ce să se scrie despre ele?" (..)

Tvardovski urmărea tot ce se scria despre Soljenițin și comenta, entuziast, observând cu finețe orice nuanță falsă. Despre recenzia din „Literatura i Jizni „(Literatura și viața), o revistă care nu avea o bună reputație, spunea: „Fițuica asta leșinată a publicat însemnările lui Dinișit cu intenția vădită de a compromite nuvela. Nici un citat convingător, nici o mențiune privind o scenă sau alta. Compară „O zi din viața lui Ivan Denisovici" cu „Amintiri din casa morții" de Dostoievski, dar comparația este tendențioasă deoarece la Dostoievski absolut totul este invers: viața ocnei e privită prin ochii unui intelectual, în vreme ce la Soljenițin cel care privește este un simplu țăran, care și pe intelectual îl vede în felul său... Și observați, vă rog, cît de exact explică Soijenițin: anul '37 este urmarea firească a exproprierii țăranilor în '30. Să-l luăm ca exemplu, pe tatăl meu: ce fel de chiabur " - dacă avea doar o căsuță..."

În zilele în care difuzarea numărului din „Novii Mir” era în toi, Soljenițin apăru la Moscova. Venea de la Riazan cu două povestiri și o piesă de teatru. Se afla la Tvardovki acasă, când tocmai fu adus ziarul cu articolul lui Semionov. Soljenițin l-a privit în grabă și a zis : „Îl voi citi mai târziu. Acum hai să stăm de vorbă". Tvardovski s-a mirat: „Cum așa ? Se scrie pentru prima oară într-un ziar despre dumneata și nu te interesează?" (Bănuia că e o cochetație.) „Nu, i-a răspuns Soijenițin. Despre mine s-a scris mai mult în ziarul din Riazan, cînd am cîștigat locul I la atletism”.

Tvardovski n-a acceptat piesa lui Soljenițin. Dar povestirile erau remarcabile și, fapt cu totul important, confirmau că succesul nuvelei nu fusese întîmplător. „Sat fără sfînt nu există" (la sugestia lui Tvardovki a fost intitulată „Casa Matrionei") și „O întîmplare în stația Krecetovka" au fost

discutate în redacție la sfârșitul lui noiembrie 1962, după ce Tvardovski le „periase” acasă.

Înmînîndu-mi încîntat manuscrisul, a spus: „Citește-le cu atenție, deși au rămas doar pietricelele. Bolovanii i-am aruncat”. Nu era cenzura exercitată, de un redactor temător sau orgolios, ci dorința sinceră ca după triumful lui „Ivan Denisovici” noul autor să apară în strălucirea deplină a harului său.

După cîte îmi amintesc, discuțiile din redacție asupra celor două povestiri au relevat cu satisfacție, în afară de claritatea stilului, faptul că Soljenițin și-a dovedit din nou forța de artist autentic, dincolo de hotarele „temei lagărelor”, în care era cantonat — după opiniile unora — talentul său. Celor incompetenți în problemele literaturii, „Ivan Denisovici” li se părea un fel de document ori o fotografiere fidelă a realității, iar personajul central se confunda, de fapt, cu autorul. Prin cele două povestiri, Soljenițin își întărea reputația de artist original și puternic. În discuțiile la care mă refer a fost amendată doar o bizarerie din povestirea „O întîmplare în stația Krecetovka”. (Din motive necunoscute, „eroul” uitase că Țariținul fusese rebotezat Stalingrad și de aici i s-au tras toate nenorocirile).

Povestirile au apărut în „Novii mir” din ianuarie 1963.

Ceva mai înainte, însă, în viața socială și, implicit, în cea literară, avuseseră loc evenimente care nu prevesteau nimic bun.

La începutul lui decembrie 1962, N. S. Hrușciiov făcuse o vizită inopinată la expoziția de la Manej. Consiliat de M. A. Suslov și de unii conducători ai Uniunii artiștilor plastici, el s-a năpustit cu violență asupra abstracționiștilor și a „celorlalți formalști”, ca și cum aceștia ar fi periclitat întreaga artă sovietică. În ziare s-a declanșat o campanie virulentă. De la pictură și sculptură, criticii au tăbărit asupra literaturii, descoperind și aici vicii grave. Au fost aspru admonestați tinerii poeți Voznesenski și Evtușenko, n-au fost iertați nici Ilia Ehrenburg pentru memoriile lui, nici V. Nekrasov pentru notele de călătorie publicate în „Novii mir”. În ziare au apărut articole și „scrisori de la cititori”, care ponegreau admirabila „Nuntă din Vologda” de A. Iașin. „Au început cu abstracționismul, dar e

limpede că au în vedere realismul” — comenta cu perspicacitate Tvardovski (...)

„Novii mir”, care publicase nuvela lui Soljenițin, devenise ținta atacurilor, un câmp confortabil de luptă, în care se confruntau nu doar orgolii literare.

Constatînd amplificarea atacurilor am hotărît, fără să mă sfătuiesc cu cei din redacție, deci pe propriile-mi riscuri, să scriu un articol despre nuvela lui Soljenițin și criticii ei. A apărut în „Novii mir” din ianuarie 1964, sub titlul „Ivan Denisovici, prietenii și dușmanii lui”. A stîrnit multă zarvă și a adus multe neplăceri, redacției. Era mult mai comod să te lupți cu un critic tînăr și puțin cunoscut, decît cu un scriitor susținut de Hrușciiov însuși și o vreme nuvela a rămas în afara atacurilor. Dușmanii lui Ivan Denisovici își ascuțeau condeiele veninoase scriind despre articolul meu. La Uniunea Scriitorilor, ședințele erau agitate, iar „Literaturnaia gazeta” relata pe larg despre ele. Mulți dintre participanți își manifestau indignarea insinuînd că eu aș fi considerat nuvela lui Soljenițin drept singura cale de propășire a literaturii sovietice și aș fi împărțit — chipurile — întreaga societate sau, în orice caz, obștea literară, în „prietenii” și „dușmanii” lui Ivan Denisovici. „Iată ce ai făcut. Toți se grăbesc acum să se înscrie la prietenii lui Soljenițin” — rîdea Tvardovski.

Publicarea articolului avea, însă, alt scop. Nuvela fusese propusă de colegiul nostru de redacție pentru premiul Lenin, iar succesul acestei inițiative depindea, printre altele, și de felul în care decurgea discuția publică. Propunerea redacției era susținută oficial doar de Arhiva centrală de stat pentru literatură și artă. Faptul are o semnificație aparte: aici se aprecia cu obiectivitate, atît valoarea marelui scriitor, cît și ceea, ce avea șansa să rămînă de la el pentru cei de mîine.

Decernarea premiilor urma să aibă loc în aprilie 1964. Lupta pentru impunerea unuia sau altuia dintre candidați devenise acerbă. Dintre toți, cel mai bun era Soljenițin. Șansele lui erau, deci, reale, iar Tvardovski își lega de această izbîndă speranțe dintre cele mai mari: întărirea poziției revistei, publicarea unor lucrări noi și de amploare ale lui Soljenițin,

cum ar fi de pildă, romanele „Primul cerc” și „Pavilionul canceroșilor”, pe care începuse să ni le arate.

Mai târziu, Tvardovski spunea adesea : „Dacă Soljenițin ar fi primit atunci premiul, destinul lui ar fi fost, poate, cu totul altul...”

Vladimir Lakșin
„*Moscovskie novosti*”
(*Noutăți din Moscova*), nr. 24 — 1989

CA DE OBICEI, LA CINCI DIMINEAȚA se sună deșteptarea cu ciocanul în bucata de fier de lângă baraca ascunsă a comandamentului. Intermitent, sunetul pătrunse fără vlagă prin geamurile căptușite cu un strat de gheață de două degete și amuți curând: era frig gardianul de serviciu nu avea chef să sune mai mult Sunetul se stinse, iar dincolo de geam era întuneric ca în toiul nopții, când Șuhov se sculase să-și facă nevoile.

Întuneric și atât. Doar în geam stăruia lumina gălbuie a celor trei proiectoare: două din zonă și unul din interiorul lagărului. Era liniște, nimeni nu venea să descuie baraca și nu se auzeau nici plantoanele care la ora aceea ar fi trebuit să scoată afară, pe drugi, hărdăul cu excremente.

Șuhov nu zăbovea nici odată în pat, nici măcar o clipă, după ce se suna deșteptarea. Până la adunare mai era vreo oră și jumătate, un timp numai al tău, neoficial și cine cunoaște bine viața de lagăr poate întotdeauna să câștige, în acest timp, ceva în plus: să coasă cuiva, dintr-o bucată de căptușeală veche, învelitori pentru mănuși, să ducă pâslarii la pat unuia mai chivernisit din brigadă, pentru ca acesta să nu mai tropăie desculț în jurul grămezii căutându-i, să treacă în fugă prin magazii și să facă un serviciu cui se cuvine, să măture, să care ceva sau, în sfârșit, să meargă la sala de mese, să strângă străchinile și să le ducă, una peste alta, teanc, la spălător. Aici se poate căpăta chiar un supliment, însă doritorii sunt mulți, câtă frunză și iarbă și, așa stând lucrurile nu-ți rămâne altceva de făcut decât să lingi străchinile în care a mai rămas câte ceva. Lui Șuhov i se întipăriseră în memorie cuvintele pe care le spusese odată Kuziomin, primul lui șef de brigadă. (Era un bătrân lup de lagăr care încă în '943 avea doisprezece ani „vechime”). Celor aduși recent de pe front, pentru completarea efectivului, el le spusese într-o bună zi, pe o cărăruie pustie, în preajma unui foc:

— Băieți, aici există o singură lege, legea taigalei. Dar și aici se poate trăi. În lagăr crapă cei care ling străchinile, cei care își pun nădejdea în infirmerie și cei care bat la ușa „cumătrului”.

În privința „cumătrului”, desigur, exagerase. Cine ajungea

să-i bată la ușa era salvat. Numai că-și salva pielea pe pielea altora.

Șuhov se scula întotdeauna la deșteptare. De data asta însă, el nu se sculă. Încă de ieri nu se simțea în apele lui. Avea frisoane și îl durea tot corpul. În cursul nopții nu izbuti să se încălzească, visă mai întâi că e grav bolnav, iar apoi că se însănătoșise puțin. Ar fi vrut ca dimineața să nu mai vină. Ea veni totuși la timpul ei. Îi era frig, voia să se încălzească și nu avea unde. Geamul era înghețat bocnă, iar sus, pe pereți, de-a lungul încheieturilor cu tavanul, în toată baraca, se așternuse, ca o pânză albă, promoroaca.

Șuhov zăcea nemișcat în patul vagon. Își trăsesese peste cap pătura și pieptarul și își băgase picioarele în mâneca întoarsă a unei flanele. Nu vedea nimic, dar după zgomote înțelegea tot ce se petrecerea în ungherul unde se afla brigada lui și în întreaga baracă. Iată, pe culoar trec cu pași apăsați plintoanele care duc afară unul dintre hârdaiele de vreo sută de litri.

Se consideră, în general, că asta este o muncă ușoară, pentru invalizi, dar ia încearcă să scoți un hârdău plin fără să se verse deloc!... La brigada 75 au fost trântiți pe podea pâslarii aduși de la uscătorie. Același lucru se întâmplă și la brigada noastră. (Astăzi ne-a venit și nouă rândul să încălțăm pâslari uscați). Șeful de brigadă și ajutorul său se încălță în tăcere. Patul suprapus scârțâie. Ajutorul va pleca imediat la centrul de distribuire a pâinii, iar șeful la P.P.G.¹ De data asta, însă, lucrurile nu sunt deloc simple și el nu poate merge acolo așa cum mergea în fiecare zi. Șuhov își aminti: astăzi li se hotărăște soarta. Se auzise că brigada lor va fi transferată de la construcția atelierului, la noul obiectiv „Orășelul socialist”, care, deocamdată, nu era decât un câmp pustiu, acoperit cu munți de zăpadă. Înainte de a construi acolo ceva trebuia să sapi gropi, să plantezi stâlpi și să întinzi tu însuși sârmă ghimpată pentru ca nu cumva să evadezi. Abia după aceea urma să se înceapă construcția propriu-zisă. Cel puțin o lună, lucrul este absolut sigur, acolo nu vei avea unde să te încălzești. Nu sunt nici cuști pentru câini. Și nici foc nu poți

¹ P.P.C. — Secția plan producție.

face. Ce să arzi? Unica salvare-i să muncești până nu mai poți. Se înțelege, șeful e îngrijorat și va merge să aranjeze ce s-o putea. Va propune ca în locul brigăzii sale să fie împinsă acolo o altă brigadă mai puțin descurcăreață.

Firește, dacă se duce cu mâinile goale, tratativele sunt zadarnice. De aceea el va duce șefului de birou o jumătate de kilogram de slănină sau, poate, chiar un kilogram.

Îl durea tot trupul și o clipă i se păru că se desface în bucăți. Ce-ar fi dacă s-ar duce la infirmerie și ar încerca să scape măcar o zi de la lucru? La urma urmei încercarea moarte n-are. Care gardian o fi astăzi de serviciu? Poltura Ivan, își aminti el, sergentul acela deșirat și eu ochii negri. Când îl privește prima dată ți se pare de-a dreptul înfiorător, dar după ce îl cunoști mai bine îți dai seama că dintre toți gardienii el este cel mai de treabă; nu te bagă la carceră și nici la comandantul cu disciplina nu te duce. Așadar se mai poate sta întins, măcar până va merge la sala de mese baraca a noua. Patul suprapus începu dintr-o dată să scârțâie și să se clatine și Șuhov pricepu că s-au sculat cei doi vecini ai săi: sus baptistul Alioșka, iar jos Buinovski, fost căpitan de rangul doi. După ce au cărat ambele hârdaie, cei doi bătrâni care făcuseră de platon începură să se certe. Cine se duce după apă fierbinte? Se certau săcâitori ca muierile.

— Gura feștilelor, răcni un sudor din brigada 20 și aruncă în ei cu un pâslar. Vă împac eu! Pâslarul se lovi cu zgomot de un stâlp. Cei doi tăcură.

Ajutorul de la brigada vecină mormăia: Vasili Fedorâci, m-au furat la pâine nemernicii, în loc de nouăzeci și patru mi-au dat nouăzeci și trei. Cui să-i dăm mai puțin?

Vorbise încet, dar oamenii din brigadă auziseră totul și așteptau cu încordare, ținându-și răsuflarea. Diseară, cuiva i se tăia rația.

Șuhov zăcea în continuare pe rumegușul presat al saltelei. Ar fi fost bucuros dacă ar fi scăpat măcar de una: ori de frisoane, ori de dureri.

În timp ce baptistul își mormăia rugăciunile, Buinovski se întoarse de afară și anunță cu vocea radioasă, de parcă ar fi fost vorba de o noutate fericită: (De fapt nu se adresa nimănui).

— Ei, flotă roșie, ține-te bine. Sunt treizeci de grade ca popa.

Șuhov se hotărî să se ducă la infirmerie. În aceeași clipă, o mână puternică trase de pe el pătura și vesta. Șuhov dădu pieptarul la o parte și se ridică. Lângă el, cu capul până la stinghia de sus a patului de scânduri, se afla Tatarin.

Înseamnă că face de serviciu peste rând, gândi, și s-a strecurat hoștește până aici.

— Numărul Sce-opt sute cizeci și patru, citi Tatarin pe petecul alb cusut pe spatele pieptarului, trei zile și trei nopți carceră cu scoatere.

Abia se stinse vorba lui răgușită și în baraca întunecoasă, în care pe cincizeci de paturi etajate, pline de ploșnițe, dormeau două sute de oameni, cei ce nu se sculară încă începură să se agite și să se îmbrace în mare grabă.

— Pentru ce cetățene șef? întrebă Șuhov punând în glas o durere mai mare decât aceea pe care o simțea în realitate.

Trei zile și trei nopți cu scoatere la lucru înseamnă de fapt un fel de semi carceră pentru că ți se dă mâncare caldă și nu ai timp să-ți faci gânduri. Adevărata carceră e fără scoatere.

— Nu te-ai sculat la deșteptare, explică Tatarin fără să se grăbească. Urmează-mă!

Toți știau ce este carcera și înțelegeau pentru ce fusese pedepsit Șuhov.

Pe fața spână și uscată a lui Tatarin nu-și făcu loc nici o expresie. El se întoarse în căutarea altui iepure, dar toți ceilalți, în semiîntuneric sau la lumina slabă a unui becușor, la parterul paturilor sau la etaj, își îndesau picioarele în pantalonii negri, vătuiți, cu numere pe genunchiul stâng. Cei care terminaseră cu îmbrăcatul se încheiau din mers și se grăbeau spre ieșire, să-l aștepte pe Tatarin afară.

Dacă i s-ar fi dat carceră pentru altceva, dacă ar fi meritat pedeapsa, lui Șuhov nu i-ar fi părut rău acum însă era mâhnit pentru că întotdeauna se scula printre cei dintâi, iar astăzi întârziase pentru prima oară.

Să capete îndurare de la Tatarin era imposibil, știa asta bine. Trăgându-și pantalonii vătuiți (mai sus de genunchiul stâng era cusut un petic murdar și jerpelit cu numărul, Sce-854), Șuhov continua să se apere fără convingere, mai mult de ochii

lumii. Își îmbracă apoi bluza (pe piept și pe spate era cusut același număr), își alege pâslarii din grămada de pe dușumea, își trase căciula pe cap (în față, căciula avea aceeași cârpă cu număr) și ieși după Tatarin. Toată brigada 104 vedea cum este dus Șuhov, însă nimeni nu scoase o vorbă: nu aveau de ce să vorbească și nici nu știau ce să spună. Singurul care se putea amesteca oarecum era brigadierul, dar el nu se afla acolo. Ca să nu-l întărate pe gardian, Șuhov nu spuse nimănui nici o vorbă. Îi vor pune mâncarea de-o parte, vor găsi ei o soluție. Plecă împreună cu Tatarin. Era ger și o pâclă deasă care-ți tăia respirația. În zonă băteau două proiectoare mari, aflate în foisoarele îndepărtate din colțurile lagărului.

Străluceau, de asemenea, reflectoarele din zonă și din interior. Erau atât de multe și atât de puternice, încât părea că stelele își împrumută lumina din lumina lor.

Scârțâind cu pâslarii pe zăpadă, deținuții alergau cât îi țineau picioarele după treburi: unii la closet, alții la magazie, iar alții la depozitul de pachete sau își duceau crupele la bucătăria individuală. Toți umblau cu capetele trase între umeri, strânși în bluze și tuturor le era frig nu atât din cauza gerului cât mai ales când se gândeau că o zi întreagă vor sta într-un asemenea ger.

Îmbrăcat în mantaua lui veche, cu petlițe albastre și jechoase, Tatarin mergea cu pași egali și gerul parcă trecea pe lângă el fără să-l atingă.

Trecură pe lângă îngrăditura înaltă de scânduri care împrejmuia închisoarea de piatră din interiorul lagărului, pe lângă sârma ghimpată care împrejmuia brutăria, apoi pe lângă baraca întunecoasă a comandamentului, în colțul căreia, pe un stâlp, atârna o bucată de șină învelită într-un strat gros de promoroacă și, în sfârșit, pe lângă un alt stâlp, pe care, așezat la un loc ferit, ca să nu indice o temperatură prea scăzută, se afla un termometru acoperit și el, în întregime, de promoroacă.

Șuhov aruncă în treacăt o privire plină de speranțe spre micul tub alb-lăptos: dacă ar arăta patruzeci și unu de grade n-ar trebui să-i mâne la lucru.

Astăzi, însă, termometrul nu avea de gând să coboare spre patruzeci.

Intrară în comandament și apoi, fără să mai zăbovească, în camera de gardă. Acolo Șuhov se dumiri pe deplin (de altfel bănuise asta și pe drum): nu era vorba de nici un fel de carceră, ci pur și simplu, dușumeaua camerei de gardă nu era spălată. Fără să lungească vorba, Tatarin declară că îl iartă și-i porunci să spele dușumeaua. Spălatul dușumelei în camera de gardă era sarcina directă a plantonului de la comandament, un deținut cu regim special, pe care nu-l scoteau din lagăr.

Trăind vreme îndelungată aici, el avea acces în biroul comandantului de lagăr, al comandantului cu disciplina și „cumătrului”. Îi servea pe toți și afla uneori ceea ce nu știau nici gardienii. Drept urmare, de la un timp i se păru că nu este de demnitatea lui să mai spele dușumelele. Gardienii l-au chemat odată, l-au chemat de două ori și înțelegând despre ce este vorba începură să vâneze pentru dușumele pe câte unul dintre cei care muncesc din greu. În camera de gardă focul ardea cu inverșunare. Dezbrăcați, în maieurile lor murdare, doi gardieni jucau dame, în timp ce al treilea dormea pe o laviță îngustă, înfășurat în cojoc și încălțat cu pâslari. Într-un colț se afla o găleată și o cârpă. Șuhov încercă un sentiment vag de bucurie și mulțumind într-un fel pentru iertarea primită spuse:

— Mulțumesc cetățene șef! De azi încolo n-am să mai trândăvesc nici odată.

Regula era aici cât se poate de simplă: ai terminat, valea. Acum, când i se dăduse o muncă și știa exact ce are de făcut, lui Șuhov i se păru că durerile îl slăbesc. Luă găleata și, fără mânușile cu un singur deget, (din grabă le uitase sub pernă) porni spre fântână. În drum spre P.P.G. șefii de brigadă se strânseseră ciorchine în jurul stâlpului pe care era fixat termometrul, iar unul mai tânăr, fost erou al Uniunii Sovietice, se cățăraseră până sus și îl curăța de promoroacă.

Cei de jos îl sfătuiau:

— Nu sufla asupra lui, se ridică!...

— N-are decât, tot una-il!...

Tiurin, șeful brigăzii 104 nu era printre ei. Șuhov lăsă găleata jos și împreunându-și mâinile băgate în mâneci îi privi cu interes.

Cel de pe stâlp spuse răgușit:

— Douăzeci și șapte și jumătate, afurisitull!

Și, după ce mai privi odată termometrul, pentru mai multă siguranță, sări jos.

— Nu-i bun, minte întotdeauna, zise cineva. Au vreun interes să atârne un termometru bun în zonă?

Șefii brigăzilor se împrăștiară. Șuhov alergă spre fântână. Sub clapele coborâte, dar nelegate, urechile îi plesneau de ger. Ghizdul fântânii era îmbrăcat într-un strat gros de gheață, prin care abia se mai putea strecura găleata. Funia stătea dreaptă ca un țaruș. Se întoarse la camera de gardă fără să-și mai simtă mâinile. Din găleată ieșeau aburi își băgă ambele mâini în apa rece. Se mai încălzi.

Tatarin plecase, în încăpere erau acum patru gardieni. Părăsiseră damele și somnul și discutau despre rația de mei pe care o vor primi pe ianuarie, (în lagăr stăteau prost cu alimentele, dar gardienilor, cu toate că tichetele fuseseră demult desființate, li se vindeau alimente cu reducere. Deținuții nu aveau acest drept).

— Închide ușa scârnavie! Trage frigul, strigă, deviind de la subiect, unul dintre gardieni.

Știa că nu era bine să-și mureze în apă încă de dimineată pâslarii. Dar nici să se încălțe cu altceva nu avea, chiar dacă ar fi putut să tragă o fugă până la baracă. În privința încălțăminteii, Șuhov văzuse multe, prea multe în cei opt ani de ședere în lagăr: se întâmplase să treacă prin iarnă fără să aibă pâslari și se mai întâmplase ca primăvara să nu primească bocanci, ci opinci dintr-un fel de rămășițe de cauciuc G.T.Z.¹

Acum i se întâmplase cu încălțăminte cam în felul următor: în octombrie primise bocanci zdraveni, trainici la purtat, în care încăpeau două rânduri de obiele călduroase. Prin ce minune îi primise? Simplu. Se lipise de ajutorul șefului de brigadă de la magazie. Vreo săptămână a umblat ca un mire bătând din tocurile noi. În decembrie, când în afară de bocanci căpătă pâslari, viața deveni cu adevărat viață. Nu-ți mai venea să mori. Bucuria ținu până ce un codoș șopti ceva la contabilitate. Pâslarii, i s-a spus, poate să-i păstreze, dar

¹ g.t.z. — Uzina de tractoare Celiabinsk

bocancii trebuie să-i dea îndărăt, pentru că e ilegal ca un deținut să aibă în același timp două rânduri de încălțări. Și astfel Șuhov fu nevoit să aleagă: ori înfruntă iarna întreagă în bocanci și înapoiază pâslarii, ori încălță pâslarii chiar când va începe dezghețul. Renunță la bocanci. Cu câtă afecțiune îngrijea el bocancii, cum îi ocrotea și-i dădea cu unsoare, să fie noi și să-l țină mult, ah! După nimic n-a regretat Șuhov atât de mult în cei opt ani de lagăr ca după bocancii aceia. I-au luat, i-au aruncat în grămadă, iar în primăvară nu vor mai fi ai tăi. Pentru situația în care se află acum găsi următoarea soluție: își scoase pâslarii, îi puse într-un colț, aruncă acolo obielele (lingura zângăni lovindu-se de dușumea; oricât de iute se pregătise pentru carceră, nu-și uitase lingura) și, desculț, împrăștiind din belșug apa cu cârpa, se năpusti spre picioarele gardienilor.

— Ei ticălosule! mai încet! răcni unul trăgându-și picioarele pe un scaun.

— Orezul se cultivă după altă normă, nu confunda spălatul cu orezul...

— Ce-i apăria asta, tâmpitule? Pe cine ai văzut spălând așa?

— Nu se poate altfel cetățene șef! E toată plină murdărie...

— N-ai văzut nici odată cum spală dușumelele muierea ta, porcule?

Șuhov se îndreptă din sale, în mână ținea cârpa din care șiroia apa. Zâmbi cu naivitate arătându-și golurile negre ale dinților mâncați de scorbut la Ust-Ijma în patruzeci și trei, când era să se ducă pe copcă. Diareea cu sânge îl slăbise într-un asemenea hal, încât stomacul nu mai primea nimic. Din vremea aceea căpătase o sâsâială.

— De muiere, cetățene, șef, m-am despărțit în patruzeci și unu. Acum nici nu-mi pot aminti cum arată o muiere.

— Ai grijă cum speli... La nimic nu se pricep și nimic nu vor să facă scârnăviile. Nu merită pâinea care li se dă! Ar trebui hrăniți la hârdăul cu nevoi!

— Să spele în fiecare zi, lua-l-ar dracu'!

— Cască-ți urechile Sce-opt sute cincizeci și patru. Spală ușurel, cu cârpa jilavă și cară-te de-aici!

Până la urmă Șuhov se descurcă bine. Asemenea unui

ciomag munca are două capete: dacă muncești cu tragere de inimă și ai pentru ce, o faci bine. Dacă nu, o faci de mântuială. Altfel ar fi plesnit cu toții de mult, e cert.

Șuhov șterse scândurile dușumelei ca să nu rămână pete uscate, aruncă cârpa nestoarsă după sobă, își trase lângă prag pâslarii, aruncă apa rămasă pe cărarea rezervată șefilor și plecă cu pași mari spre sala de mese.

Trebuia să se grăbească, să ajungă și la infirmerie, pentru că îl cuprinseseră, iarăși, durerile. Pe deasupra, trebuia să aibă grijă să nu cadă în mâna gardienilor: ordinul comandantului de lagăr era aspru: cei care umblă singuri să fie prinși și duși la carceră. Astăzi avu un noroc dumnezeiesc. În fața sălii de mese nu era coadă. Nu-ți rămânea altceva de făcut decât să intri, înăuntru era ca în baie; aburi groși de la ciorbă și valuri de ger care pătrundeau de afară. Unele brigăzi stăteau la mese iar altele se îmbrânceau pe intervale, așteptând să se elibereze locuri. Strigându-se prin înghesuială, câte doi-trei de la fiecare brigadă cărau, pe funduri de lemn, străchinile cu ciorbă și terci, ceilalți își căutau locuri.

Era o buimăceală de iad, nu se înțelegea nimic. „Tontule!” „Ține-ți labelle acasă!” „Ești surd sau nu auzi?” „Mi-ai lovit strachina” „Dă-i la ceafă!” „Nu te chiori și nu sta în drum!”

Mai încolo, la o masă, fără să-și ude lingura un flăcău își făcea cruce. Asta înseamnă că-i ucrainean din ținuturile de apus și-i încă novice. Rușii uitaseră și cu ce mână se face semnul crucii. În sala de mese e frig. De aceea se mănâncă mai mult cu căciulile pe cap, fără grabă. Se scot bucățile de pleușcă mărunță dintre frunzele de varză neagră și se scuipă oscioarele pe masă. Gând se strâng cât un munte și o altă brigadă se așează la masă, cineva le dă brânci pe podea și imediat se aud trosnind sub picioare. Să scuipi oscioarele direct pe podea se socotește că n-ar fi tocmai cuviincios. Prin mijlocul barăcii se aflau două rânduri de stâlpi. Erau mai curând proptele decât stâlpi. Lângă un astfel de stâlp stătea Fetiukov din brigada lui Șuhov. Îi păzea mâncarea. În brigadă nu era prea bine cotat; era considerat mai amărât decât Șuhov. Pe dinafară, toată brigada purta aceleași bluze negre cu numere, dar pe dinăuntru era foarte pestriță. Depindea de

treapta pe care se află fiecare. Exista și aici o ierarhie în toată puterea cuvântului. Pe Buinovski nu-l puteai pune de gardă lângă o strachină. Nici Șuhov nu accepta orice fel de muncă. Erau oameni și mai prăpădiți decât ei.

Fetiukov îl observă pe Șuhov și oftând îi cedă locul:

— Am înțepenit de tot. Era cât pe ce să-ți halesc mâncarea. Te credem la carceră.

Plecă. Știa că Șuhov nu-i va lăsa nimic, ba chiar va linge ambele străchini până le va face curate.

Șuhov își scoase lingura din pâslar. Era o lingură scumpă lui, nu-l părăsise nici odată prin tot nordul. O turnase el însuși din cablu de aluminiu. Avea și o inscripție: „Ust-Ijma, 1944”. Își trase apoi căciula de pe capul bărbierit; oricât ar fi fost de frig nu-și îngăduia să mănânce eu căciula pe cap. Începu să răscolească ciorba și să verifice eu rezeziune ceea ce se nimerise în strachină. Se nimerise ceva cam de mijloc. Nici apă chioară dar nici de la fund. Păzindu-i strachina, Fetiukov pescuise din ea un cartof. Ciorba are o singură calitate, e fierbinte. Dar Șuhov întârziase și acum era rece. Începu, totuși, s-o mănânce, ca de obicei, încet și atent. Chiar dacă ar arde acoperișul, nu trebuie să te grăbești când mănânci. Dacă nu socotim somnul, deținutul din lagăr trăiește pentru sine doar zece minute la micul dejun, cinci la prânz și cinci la cină. Ciorba era aceeași în fiecare zi. Depindea numai de legumele pregătite pentru iarnă. Anul trecut pregătiseră morcov sărat și din septembrie până în iunie dă-i și dă-i cu ciorbă de morcov. Anul acesta pregătiseră varză neagră. Vremea cea mai fericită pentru burta deținutului e luna iunie: se termină cu legumele și se dau în loc crupe.

Vremea cea mai rea este iulie: în cazan se toarnă urzici.

Din plevușca mărunță rămăseseră numai oasele. Carnea se fiersese și se pulverizase. Mai rămăsese puțină doar pe cap și coadă. Șuhov frământă cu răbdare oasele în gură. Le sugea până la refuz, fără să lase pe ele nici o bucățică de carne, nimic din ceea ce putea fi mâncat și scuipa rămășițele pe masă. Orice fel de pește ar fi fost, el mânca totul, branhiile, coada și chiar ochii dacă se nimereau la locul lor. Numai când ciorba fierbea prea mult și ochii mari de pește pluteau prin strachină, el nu-i

mânca. De aceea era luat în răs.

Șuhov făcea astăzi economii: nu mai trecuse pe la baracă să-și primească rația de pâine și acum mânca ciorba goală. Pâinea poate fi mâncată mai târziu. Îi va fi mai cu saț. Felul doi era un terci de sorg. Se întărise ca o cărămidă și Șuhov îl spărgea bucățele. Chiar când e fierbinte, sorgul nu are nici un gust și nici nu te satură. Gustul e de iarbă iar culoarea ca păsatul... Se spune că chinezilor le-a venit mai întâi ideea să dea sorg în loc de crupe.

Fiertura cântărește trei sute de grame și cu toate că terciul nu-i terci, trece drept terci. După ce linse lingura și o băgă la locul ei în pâslar, Șuhov își îndesă căciula pe cap și porni spre infirmerie. Cerul, de pe care farurile puternice ale lagărului alungau stelele, era la fel de întunecat ca înainte. Și tot ca mai înainte, cele două proiectoare tăiau zona în fâșii largi. Când a fost înființat lagărul acesta special, paza avea enorm de multe rachete luminoase, de front.

Aproape că nu se mai stingea lumina. Risipeau deasupra zonei rachete albe, verzi, roșii. Ca într-un adevărat război. Apoi au început să nu mai folosească rachete. Li s-or fi părut prea scumpe, cine știe?

Era noapte ca și la deșteptare, dar un ochi atent și experimentat putea înțelege lesne, după diverse semne, în aparență mărunte, că în curând se va suna adunarea. Ajutorul lui Hromoi se ducea să cheme la masă brigada a șasea de invalizi. Aceștia nu sunt scoși din lagăr. Hromoi, responsabilul sălii de mese, ținea pe lângă el un ajutor căruia îi dădea de mâncare.

Un pictor bătrân, cu bărbuță, se târa agale spre secția cultural-educativă după vopsea și pensulă, să scrie numere. Cu pași mari, grăbindu-se, Tatarin trecu spre comandament. Afară părea că totul amortise, semn că deținuții se cuibăriseră la căldură. Erau ultimele clipe dulci din ziua aceea. Șuhov se ascunse cu iuțea după colțul barăcii să nu cadă a doua oară în mâna lui Tatarin și să fie din nou pieptănat.

Mai ales că nu ai voie să umbli pe unde te duce capul. Nici un gardian nu trebuie să te zărească de unul singur. Numai în tovărășia altora. Dacă cumva el umblă după vreun om, să-l

trimită la o treabă și n-are pe cine să-și verse fierea? Toți citiseră prin barăci ordinul potrivit căruia în fața gardienilor trebuie să te oprești la cinci pași, să-ți scoți respectuos căciula și să ți-o așezi la loc numai după ce ai trecut de ei doi pași. Câte un gardian merge agale, parcă nu vede nimic și totul îi este indiferent. Pentru unii e o plăcere să-i țină pe deținuți descoperiți.

Nu acum, mai bine așteaptă după colț. Tatarin trecu și Șuhov alergă, întrecându-se pe sine, la infirmerie. Pe neașteptate își aminti că în dimineața asta, înainte de adunare, își dăduse întâlnire cu un leton deșirat de la care voia să cumpere doua pahare de tutun. Se luase cu treburile și uitase. Lunganul primise aseară un pachet și mâine probabil nu va mai avea nici un fir de tutun. Și așteaptă atunci, o lună încheiată, alt pachet. Tutunu-i bun, intră bine la măsură și miroase frumos.

Șuhov se mohorî și începu să bată pasul pe loc gândindu-se dacă n-ar fi cumva mai bine să cotească spre brigada a șaptea. Infirmeria era însă mai aproape și porni în trap mărunț într-acolo. Zăpada scârțâia sub picioare.

Ca întotdeauna, coridorul infirmeriei era curat, atât de curat, încât îți era teamă să pășești pe podea. Pereții erau albi, alb de email. Alb era și mobilierul.

Ușile cabinetelor erau însă toate închise. Te pomenești că medicii nu s-au ridicat încă din paturi! În camera de gardă se afla felcerul Kolia Vdovușkin, un tânăr îmbrăcat într-un halat alb. Scria ceva la o măsuță curată.

În afară de el nu mai era nimeni.

Șuhov își scoase căciula ca în fața unui șef. Își arunca, după obiceiul lagărului, privirile iscoditoare peste tot și nu putu să nu observe că Nicolai scrie rânduri drepte, egale, pe care le începea cu o literă mare și le așeza ordonat unul sub altul, înțelese pe loc că asta nu-i o muncă, ci o... Abatere, care de fapt nu-l putea interesa.

— Iată... despre ce este vorba, Nikolai Semionici... sunt cam bolnav... — spuse Șuhov apatic, de parcă ar fi fost vorba de altul.

Vdovușkin se opri din scris și ridică spre el ochii mari și

blajini. Pe cap o bonetă albă, halatul era la fel de alb și nu avea număr.

— De ce așa târziu? De ce n-ai venit aseară? Nu știi că dimineața nu sunt ore de primire? Lista celor bolnavi se află la P.P.G.

Șuhov știa toate acestea. Știa că nici seara nu era mai ușor...

— Din pricină... să vezi... Kolea... Seara, când trebuie, nu mă doare așa...

— Ce anume te doare?

— Se întâmplă uneori să mai treacă și nu mă mai doare nimic, însă mă simt cu totul și cu totul bolnav.

Șuhov nu era dintre cei care se țin scai de infirmerie și Vdovușkin știa asta. El avea, însă, dreptul să rețină dimineața doar doi oameni și cei doi fuseseră deja reținuți. Numele lor erau scrise sub sticla verzuie de pe masă și linia era trasă.

— Trebuia să te deranjezi mai devreme. Ce-i cu tine? Acuși va fi adunarea.

Vdovușkin scoase un termometru dintr-o cutie, îl șterse și-l dădu lui Șuhov să și-l pună.

Șuhov se așeză pe marginea unei băncuțe de lângă perete și fu cât pe ce să se răstoarne odată cu ea. Nu-și alesese premeditat locul acesta incomod, iar faptul în sine demonstra că infirmeria îi era străină și că venise aici de puține ori!

Vdovușkin continua să scrie.

Infirmeria era amplasată în colțul cel mai îndepărtat și mai dosnic al zonei și nici un fel de zgomot nu răzbătea până aici. Nu se auzea nici tic-tacul vreunui ceas. Deținuții n-aveau voie să poarte ceasuri. De timpul lor aveau grijă șefii. Nici șoarecii nu ronțăiau aici. Îi vânase motanul infirmeriei, adus special pentru asta.

Cele cinci minute petrecute în camera aceasta atât de curată și liniștită, în care plutea o lumină clară și odihnitoare și în care n-avea nimic de făcut îi crează lui Șuhov iluzia unui adevărat rai. Cercetă pereții, nu găsi nimic pe ei își cercetă pieptarul, numărul din față aproape că nu se mai cunoaște. Trebuie neapărat să și-l înnoiască. Numai să nu-l înhațe. Cu

mâna liberă își pipăia barba. Crescuse zdravăn. De la ultima baie trecuseră mai mult de zece zile și de atunci creștea mereu! N-are decât să crească, nu-i nici o nenorocire în asta. Peste vreo trei zile vor merge din nou la baie. Atunci își va rade barba. Ce rost are să stea la coadă. La frizerie? Pentru cine să se facă frumos?

Apoi, privind boneta albă a lui Vdovușkin, Șuhov își aminti batalionul medico-sanitar de pe râul Lovait. Retrăi aievea clipa în care sosise acolo cu falca zdrobită și, idiot ca un buștean, se întorsese de bună voie pe front, când putea să zacă cinci zile.

Acum ar vrea să fie bolnav, nu pe moarte, firește și fără operație, dar în orice caz bolnav, numai să-l țină în spital două sau chiar trei săptămâni. Ar sta, își închipuie, trei săptămâni fără să miște un deget și, chiar de ar mânca numai supă goală, ar fi bine. Își aminti, însă, că acum nici la infirmerie nu mai e rost de odihnă, în special din ziua în care a apărut un doctor nou, Stepan Grigorievici. Repezit și zgomotos, acesta le încurcă pe toate și bolnavii n-au liniște. I-a venit ideea să scoată bolnavii care se țin pe picioare la muncă pe lângă spital: să amenajeze cărării, să care pământ pentru straturile de flori, iar în timpul iernii să curețe zăpada. Îi place să spună că pentru bolnavi, munca este primul medicament.

De prea multă muncă până și caii crapă, iar dacă nu înțelegi asta, încearcă să urnești din loc un munte de piatră și ai să te liniștești.

...Vdovușkin continua să scrie. Comitea într-adevăr o „abatere”, care pentru Șuhov rămânea de nepătruns. Transcria o poezie nouă și lungă pe care o finisase ieri și făgăduise s-o arate astăzi lui Stepan Grigoricu, (unul și același cu medicul, partizan al terapiei prin muncă).

Potrivit unei practici specifice numai lagărelor, Stepan Grigoricu îl sfătuisese pe Vdovușkin să se dea drept felcer și îl instalase în muncă. Vdovușkin învăță să facă injecții intravenoase pe deținuții de rând, care n-ar fi putut să conceapă în ruptul capului că un felcer poate să nu fie cătuși de puțin felcer. Kolia fusese arestat pe când era student în anul doi al facultății de literatură, iar Stepan Grigoricu dorea ca el să scrie în închisoare ceea ce îi fusese interzis să scrie în libertate.

...Prin geamurile duble, mate din cauza gheții, pătrunse abia perceptibil semnalul de adunare. Șuhov oftă și se sculă. Avea, ca și mai înainte, febră și frisoane, însă totul era în zadar. Vdovușkin întinse mâna după termometru și după ce îl privi, spuse:

— Vezi, nici una, nici alta, treizeci și șapte cu două linii. Dacă-ai fi avut treizeci și opt, totul ar fi fost limpede. Nu-ți pot face nimic. Dacă vrei, rămâi, dar pe răspunderea ta. Doctorul verifică și pedepsește. Pe bolnavi îi scutește, iar pe cei sănătoși îi trimite la carceră. Mai bine pleacă pe zonă!

Șuhov nu răspunse nimic și nici măcar nu dădu din cap. Își îndesă căciula și ieși.

Oare când îl va înțelege sătulul pe cel flămând?

Frigul îl cuprindea ca o pâslă mușcătoare și îl sili să tușească. Gerul avea douăzeci și șapte de grade. Șuhov, treizeci și șapte. Ei, acum să vedem care pe care!

În trap mărunț, Șuhov alergă spre baracă. De la un capăt la altul zona părea pustie, după cum pustiu părea tot lagărul. Stăpânea clipa acea scurtă, când, deși totul este pierdut, cei mai mulți se prefac că nu înțeleg, își spun mințindu-se, că nu poate să fie așa și se străduiesc din răspuțeri să creadă că nu va suna în curând adunarea. Cei din escortă așteaptă în camere încălzite și își sprijină capetele somnoroase de puști. Nici lor nu le convine să se învârtă prin turlele foișoarelor pe o astfel de vreme. Paznicii de la garda principală aruncă pe foc cărbuni, în camera lor gardienii fumează ultima țigară înaintea percheziției. Iar deținuții, îmbrăcați cu toate flendurile lor, încinși cu tot felul de sforicele și înfășurați de la bărbie până la ochi cu cârpe ca să se apere de ger, zac deasupra așternutului pe paturile lor de scânduri, până când brigadierul strigă cu glas tunător: „Dieștepta-real!”

Brigada 104 picotește laolaltă cu toată baraca. Numai Pavlo, ajutorul șefului de brigadă, socotește ceva cu un creionaș și șoșotește neînțeles, iar sus, în patul său, baptistul Alioșka, vecinul lui Șuhov, spălat și curățel, își citește carnetul în care și-a transcris jumătate din evanghelie.

Șuhov intră în fugă și fără să facă nici cel mai mic zgomot se îndreaptă spre patul ajutorului.

Pavlo înălță capul.

— No ti-au bogat la carciră? Iești viu? (Pe ucrainenii din ținuturile apusene nu-i poți dezvăța nici în lagăr de felul lor de a vorbi).

Luă de pe masă rația de pâine și i-o întinse.

Pe rație se afla puțin zahăr. Cu toate că era grăbit, Șuhov mulțumi cuviincios. (Ajutorul șefului de brigadă este și el șef și de el depinde soarta lui mai mult chiar decât de comandantul lagărului). În timp ce își căuta cu piciorul un punct de sprijin pentru a se urca în pat, înfulecă în grabă zahărul de pe bucata de pâine și linse apoi ceea ce mai rămăsese. Privi pâinea pe o parte și pe cealaltă și cu o mână o cântări: sunt oare cele cinci sute cincizeci de grame cuvenite? De nenumărate ori primise Șuhov astfel de rații în închisori și lagăre. Nici odată n-a avut însă prilejul să cântărească măcar una, pentru ca apoi să facă scandal cerându-și dreptul. Nu îndrăznea. Știa bine, ca orice deținut, că chiar cinstit fiind, la tăierea pâinii tot nu te poți abține să nu furi. Din fiecare rație lipsește ceva. Mai mult sau mai puțin. Și în fiecare zi o privești și ca să-ți liniștești sufletul spui: poate astăzi nu m-au înșelat prea tare, poate a mea-i întregă.

„Lipsesc aproape douăzeci de grame”, gândi Șuhov și rupse rația în două. Băgă o jumătate în sân, sub pieptar. Avea acolo un buzunărel alb. Îl cususe anume. (Când vin din fabrică, pieptarele pentru deținuți n-au buzunare). Jumătatea cealaltă, pe care ar fi trebuit s-o mănânce la micul dejun, hotărî s-o înfulece pe loc, dar se răzgândi subit, spunându-și că mâncarea în pripă n-are nici un dumnezeu și pe deasupra e și fără saț. Se întinse s-o bage într-un sertăraș, dar se răzgândi iarăși. Își aminti că de două ori plintoanele au fost bătute pentru hoție. Baraca-i mare. Parcă ar fi o moară prin care trece cine vrea.

De aceea, fără să lase pâinea din mână, Ivan Denisovici își scoase cu îndemânare picioarele din pâslari, lăsându-și în ei obielele și lingura, se cațără desculț în pat, lărgi gaura din rumegușul saltelei, își ascunse acolo jumătatea de rație, își scoase apoi căciula și trase din ea un ac cu un fir de ață. Acul era ascuns cu dibăcie. La percheziție sunt pipăite și căciulile.

Un gardian se înțepase odată în ac și puțin a lipsit să, nu-i zdrobească lui Șuhov capul de furie. Astupă gaura la rezezeală, din câteva împunsături. În gură, zahărul se topise... Nervii îi erau încordați la maximum. În orice clipă se aștepta să audă în ușă urlatul unuia dintre responsabilii cu repartizarea. Degetele i se mișcau ca și cum ar fi fost acționate de niște arcuri, iar capul, luând-o înaintea lor, hotăra ce au de făcut mai departe.

Baptistul citea, cu voce tare, evanghelia. Ascultându-l aveai impresia că accentuează înadins cuvintele. Poate face asta special pentru Șuhov, pentru că bapțiștilor le place grozav să facă propagandă:

— „Numai de n-ar suferi nimeni dintre voi ca ucigaș sau ca hoț sau ca răufăcător sau pentru că a râvnit la bunul altuia. Iar dacă vei suferi ca creștin, nu te rușina, ci slăvește-l pe Dumnezeu pentru o astfel de soartă”.

Mare figură, Alioșka ăsta! Își ascunde carnețelul într-o gaură din perete cu atâta dibăcie încât nu l-au găsit la nici o percheziție.

Cu aceleași mișcări repezi, Șuhov își atărnă bluza într-o stînghie a patului, își trase de sub saltea, mânușile cu un singur deget, o pereche de obiele rupte și o cârpă cu două panglici, după care nivelă rumegușul. Acesta era greu, bătut. Băgă apoi marginile păturii sub saltea, așeză perna la locul ei, sări desculț jos și începu să se încalțe, își puse mai întâi obielele noi, bune, iar pe deasupra pe cele rupte.

Chiar în clipa aceea șeful de brigadă se sculă, mormăi ceva și în cele din urmă anunță:

— Brigada o sută patru, gata cu somnul! Toată lumea afară!

Cât ai clipi, toată brigada, fie că moțăia sau nu, se sculă, căscă și porni spre ieșire. Șeful de brigadă stă în lagăr de nouăsprezece ani. Nu-i scoate pe oameni nici odată afară nici cu un minut mai devreme, dar dacă a spus „Toată lumea afară”, înseamnă că e obligatoriu să fie așa.

În timp ce ieșeau unul după altul, pășind greu și fără să scoată o vorbă, șeful brigăzii 20 anunță ca și Tiurin „Toată lumea afară”. Șuhov își încălță în grabă păsleri, își trase bluza pe deasupra pieptarului și se încinse strâns cu o sfoară (curelele de piele fuseseră confiscate, erau interzise în lagărul

special).

El făcu toate acestea și pe coridor îi ajunse din urmă pe cei din brigadă. Spinările lor numerotate înaintau spre ieșire. Toți erau înfășurați grosolan în cârpe și mergeau în flanc, fără să se împingă unul pe altul, spre platoul de adunare. Zăpada scârția sub pași. Era încă întuneric, cu toate că cerul se primenea la răsărit cu o lumină verzuie. Un vânt turbat pătrundea până la oase. O clipă mai amară decât ieșirea la adunarea de dimineață nu există: întunecime și ger și burta flămândă și o zi întreagă înainte. Limba amorțește. Nu-ți vine să schimbi o vorbă cu cineva.

Un șef mărunțel de la repartizarea forțelor de muncă nu-și găsește locul pe platoul de adunare.

— Hei, Tiurin, cât să mai aștept? Iar tragi de timp?

Lui Șuhov îi poate fi teamă de șeful acesta. Lui Tiurin, însă, nu. El nu slobozește nici un oftat de pomană pe gerul ăsta. Tropăia fără să spună nimic. Și după el toate brigada trop-trop, scâr-scârț prin zăpadă.

Kilogramul de slănină a fost, cu siguranță, dus. Se vede după faptul că brigada 104 și-a ocupat locul în coloana obișnuită. Se vede de altfel și după brigăzile vecine. La construcția „Orășelului socialist” va fi trimisă o brigadă mai săracă și mai neajutorată. Vai, groaznic va fi astăzi acolo: douăzeci și șapte de grade și vânt sălbatic și nici un adăpost, nici un chip să te încălzești!

Șefului de brigadă îi trebuie multă slănină.

Să ducă la P.P.C. și să-și umple și el pânțele.

Cu toate că nu primește pachete, el are întotdeauna slănină. Dacă cuiva din brigadă îi sosește un pachet, șeful își primește fără întârziere ploconul. Altfel nu se poate trăi. Șeful de la repartizare cercetează lista:

— Tiurin ai un bolnav? Astăzi ați ieșit numai douăzeci și trei.

— Douăzeci și trei, spune Tiurin dând din cap.

Cine lipsește? Aha, Pantelev. O fi oare bolnav? Imediat brigada începe să șoșotească, Pantelev, câinele, a rămas iarăși în zonă. Nu-i bolnav. L-a oprit ofițerul de la informații. Va fi din nou bătut cineva.

Îl cheamă și ziua, fără nici o sfială și chiar dacă-l ține trei

ore, nimeni nu vede și nu aude nimic. Se prefacă că-i bolnav și pleacă. Întregul platou de adunare e negru de bluze. În lungul lui se târăsc încet brigăzile pentru percheziție. Șuhov își aminti că trebuie să-și înnoiască numărul de pe pieptar.

Își croi drum prin viermuiala platoului și se apropie de pictor. Doi-trei deținuți i-o luaseră înainte. Se așeză la rând. Pentru deținut, numărul este o adevărată nenorocire: gardianul te vede de la distanță, iar escorta te notează. Dacă nu-ți înnoiești la timp numărul, te așteaptă carcera. De ce nu ai grijă de număr?

În lagăr sunt trei pictori. Pictează pentru șefi tablouri pe gratis. La adunare ies pe rând să scrie numere. Astăzi e rândul bătrânului cu bărbuța căruntă.

Când îți scrie numărul pe căciulă pare un preot care te miruiește. Vopsește, vopsește și suflă în mânuși. Mânuși împletite de oraș. Mâna înțepenește curând. Nici numere nu mai poate desena.

Pictorul îi înnoi numărul „Sce-854” pe pieptar. Cu sfoara în mână, fără să-și mai încheie bluza, Șuhov alergă să-și ajungă brigada, care se apropia de locul unde se făcea percheziția. Brusc observă că Cezar, din aceeași brigada, fumează. Nu fuma pipă. Fuma o țigară. Asta înseamnă că poate să vâneze ceva. Nu ceru direct. Se așeză cât putu mai aproape de Cezar și-i arunca, din când în când peste umăr, priviri care se voiau indiferente. După fiecare inhalație (Cezar trăgea rar, parcă cuprins de beatitudine), cercul roșu de scrum urca pe țigară micșorând-o și apropiindu-se de capăt.

Dar Fetiukov, șacalul, se așezase în fața lui Cezar și se uita cu nerușinare în gură. Ochii îi ardeau.

Șuhov știa că n-o să-i rămână nici un capăt de țigară și nici nu vedea posibilitatea de a face rost până diseară. Aștepta cu încordare. Dorea acum acest căpețel mai mult decât libertatea însăși. N-ar fi putut coborî totuși pentru el până unde coborâse Fetiukov. În Cezar sunt amestecate toate națiile. E și grec și evreu și țigan. Nu mai înțelegi nimic. E încă tânăr și a jucat într-un film pe care nu l-a isprăvit din cauza arestării. Are mustăți negre și dese. Nu i le-au dat jos. Așa arată în fotografia de la dosar.

— Cezar Markovici, scăpă un scuipat, nemaiputându-se stăpâni, Fetiukov. Dă-mi să trag o dată!

Obrazul i se înfioară de lăcomie și dorință.

— ... Cezar ridică pleapele de pe ochii negri și se uită la Fetiukov. Într-o vreme fumase pipă tocmai ca să nu fie întrerupt, ca să nu-i ceară nimeni să tragă un fum. Nu-i părea rău de tutun, ci de gândul rupt în două. Fuma ca să trezească în el un gând frumos și puternic și în felul acesta să evadeze din cercul strâmt în care se învărtea. Dar abia-și aprindea țigara și vedea într-o mulțime de ochi aprinzându-se deodată aceeași dorință: „Las-o s-o termin eu”! Cezar se întoarse spre Șuhov și spuse:

— Ia, Ivan Denisâci! Și scoase cu degetul cel mare chiștocul care ardea țigareta de chihlimbar.

Șuhov tresări (așteptase de fapt ca Cezar însuși să-l îmbie). Schiță un gest de recunoștință și luă cu o mână chiștocul, iar cu cealaltă se ajută, să nu-l scape jos.

Nu se simți cătuși de puțin jignit că lui Cezar îi fusese scârbă să i-l dea în țigareta de chihlimbar. Unul are gura curată, altul putredă. Degetele lui bătătorite nu se arseră. Șuhov putea ține în ele chiar cărbuni aprinși. Important era că îl învinsese pe șacalul de Fetiukov și acum fuma. Curând începu să se frigă la buze. M-m-m-m! Fumul se răspândi în trupul flămând și se cuibări în picioare și în cap, provocându-i o stare de adevărată euforie. Abia se cufundă în apele ei liniștitoare că în jurul său se și auziră strigăte:

— Se confiscă rufele de corp!

Așa se scurge toată viața deținutului. Șuhov se obișnuise. Trebuie să fii cu ochii în patru ca să nu te apuce cineva de gât.

De ce să fie luate rufele de corp? Chiar comandantul lagărului dăduse ordin? Nu, nu poate fi așa...

Până la percheziție mai rămăseseră două brigăzi și cei de la 104 văzuseră că dinspre baraca administrației venea locotenentul Volkovoi, ofițerul cu disciplina. În treacăt el strigă ceva gardienilor. Gardienii, care până atunci percheziționaseră oarecum de mântuială, se înflăcărară pe loc și se aruncară asupra deținuților ca niște fiare. Gardianul șef strigă:

— Descheiați-vă cămășile!

Nu numai deținuții se tem de Volkovoi, ci și gardienii. Se spune că însuși comandantul lagărului se teme. Șmecherul de Dumnezeu îl însemnase: îi dăduse, un nume de familie pe cinste¹. Altfel Volkovoi nu aduce a lup. E înalt, neguros, mereu încruntat și iute ca o zvârlugă. Apare de după o baracă și zbiară: „De ce v-ați adunat aici?” Nu te poți ascunde nicăieri. La început avea și o biciușca din piele răsucită, lungă de-un cot. Bătea cu ea la carceră, la apelul de seară, când deținuții se îngrămădeau lângă baracă. Se furișea pe la spate și te plesnea peste gât: „De ce nu ești în rând, hoitule?” Ca un val în reflux, mulțimea se retrăgea brusc din calea lui, iar cel lovit se apuca de gât, își ștergea sângele și tăcea; să nu ajungă la carceră. Acum, nu se știe de ce, nu mai purta biciușca. Întotdeauna când era ger, la perchezițiile obișnuite, fie că erau seara sau dimineața, regula era blândă: deținutul își desfăcea vesta și trăgea în părți marginile ei de jos. Înaintau câte cinci și cinci gardieni stăteau în fața lor. Pipăiau deținutul în jurul pieptarului încheiat la toți nasturii și cercetau cu atenție unicul buzunar admis. Acesta se găsea la genunchiul drept. Dacă simțeau un obiect suspect nu-l scoteau imediat, ci întrebau alene: „Asta ce-i”?

Ce trebuie să cauți dimineața la un deținut? Cuțite? Nu le scoate din lagăr. Dimineața trebuie să verifici dacă cineva nu are asupra lui două-trei kilograme de mâncare ca să evadeze.

A fost o vreme când s-au temut atât de mult de pâine, chiar de bucățelele de două sute de grame, încât au dat ordin ca fiecare brigadă să-și confecționeze o ladă de lemn în care deținuții să-și păstreze pâinea.

E greu de presupus că au făcut asta pentru că aveau ceva de câștigat. Au făcut-o mai mult pentru a chinui oamenii, pentru a le da o grijă în plus. Mușcă puțin din rația ta, să aibă un semn și pe urmă pune-o în ladă. Numai că rațiile sunt oarecum la fel, toate-s din aceeași pâine și tot drumul te gândești și te chinui să nu ți-o schimbe. Din pricina asta te poți certa cu oricare și poți ajunge chiar la bătaie. Însă într-o bună zi trei deținuți fugiră din zonă, cu un camion și șterpeliră

¹ Volkovoi - de la volk – lup

o ladă.

Șefii luară atunci aminte, toate lăzile au fost sparte la corpul de gardă și fiecare a început să-și poarte iarăși rația. Dimineața trebuie să mai controlezi dacă sub uniforma de deținut cineva n-a îmbrăcat un costum civil. Hainele civile au fost luate însă de mult sub cuvânt că vor fi înapoiate la expirarea termenului. Dar termenul n-a expirat încă pentru nimeni în acest lagăr.

Trebuie de asemenea să se controleze dacă cineva nu are vreo scrisoare, pe care intenționează s-o expedieze printr-un om din afară. A căuta, însă, scrisori la fiecare, înseamnă să nu termini percheziția nici până la prânz.

Volkovoi poruncise să se caute ceva și gardienii își scoaseră repede mănușile și ordonaseră să se desfacă pieptarele (în care fiecare ascunsese căldură din baracă) și să se descheie cămășile.

Începură apoi să verifice dacă cineva nu este îmbrăcat contrar dispozițiilor regulamentului. Deținutul are voie să îmbrace numai două cămăși. Restul, jos. Așa suna ordinul lui Volkovoi și deținuții îl transmiseră din rând în rând. Brigăzile care scăpaseră mai înainte, fericite de ele, se aflau lângă poartă. Câteva trecuseră deja dincolo.

Cele care rămăseseră trebuiau să se dezbrace fără întârziere.

La brigada 104 Volkovoi schimbă furia în mărinimie.

Să se noteze, zise, ceea ce este de prisos iar seara cei în cauză să se prezinte la magazie cu o notă în care să arate cum și de ce au ascuns.

Șuhov era îmbrăcat conform regulamentului și dacă îi pipăiau bine, sub hainele de deținut îi găseau numai oasele și sufletul.

La Cezar notară o cămașă de molton, iar la Buinovski o jiletcă sau cam așa ceva. Obișnuit cu torpiloarele sale, Buinovski striga cât îl ținea gura:

— Nu aveți dreptul să-i dezbrăcați pe oameni în ger. Cunoașteți articolul nouă din codul penal!

(Buinovski n-are nici trei luni de lagăr). Au dreptul. Tu, frățioare, încă nu știi.

— Nu sunteți oameni sovietici! strigă căpitanul. Nu sunteți comuniști!

Volkovoi se abținuse când Buinovski pomenise articolul nouă din codul penal. Acum însă se cutremură ca un fulger negru:

— Zece zile și zece nopți de carceră aspră! Și încet către șeful de la repartizare:

— Diseară vei face ceea ce trebuie.

Nu le convine să te ia la carceră dimineața. Se pierde un om la muncă. Ziua să-și rupă șalele iar seara la carceră.

Carcera se află în partea stângă a platoului de adunare. E din piatră. Are două aripi. A doua a fost terminată în toamna asta. Una singură devenise neîncăpătoare. Închisoarea are optsprezece celule. Pentru celulele individuale folosesc pereții despărțitori. Întregul lagăr este construit din lemn. Numai închisoarea, din piatră.

Frigul se furișează hoțește sub cămașă și nu mai poată fi alungat. Zadarnic s-au înfofolit deținuții. Șuhov simte că a ajuns la capătul puterilor. Oh, dacă ar fi acum într-un pat de infirmerie să doarmă, să doarmă, să doarmă! Nu-și dorește nimic altceva decât să doarmă și pătura să fie grea, cât mai grea.

Deținuții pornesc spre poartă încheindu-se și legându-se din mers. Escorta de afară strigă:

— Hai! Hai!

Șeful de la repartizare îi înghiontește din spate:

— Hai! Hai!

Prima poartă. Apoi rondul. Poarta a doua. Corpul de gardă și parapetele de-o parte și de alta.

— Stai! strigă un gardian. Mergeți ca o turmă de oi! Aliniați-vă câte cinci.

Se face ziuă. Dincolo de corpul de gardă arde focul escortei. Înainte de adunare ei aprind întotdeauna focul să se încălzească și să numere mai bine.

Unul dintre gardieni numără cu glas puternic și aspru:

— Întâia! A doua! A treia!

Aliniați câte cinci, merg în rânduri separate unele de altele și fie că te uiți înainte sau în urmă vezi același lucru cinci spinări, cinci capete, zece picioare.

Un alt gardian, un fel de controlor, stă și tace lângă un

parapet. Verifică dacă numărătoarea e bună. Aceeași îndeletnicire o are un locotenent. El e din partea lagărului. Omul este aici mai prețios decât aurul. Dacă dispăre un cap pui în loc capul tău ca să acoperi golul. Brigada se strânge iarăși la un loc. Acum numără sergentul escortei:

— Întăia! A doua! A treia!

Se formează din nou rânduri de câte cinci, distanțate unul de altul.

Verifică locțiitorul șefului de gardă. Apoi un alt locotenent. Acesta e de la escortă. După cum se vede, greșeala este exclusă. Cine greșește, totuși, ia loc în brigadă.

Escorta e foarte numeroasă. Au înconjurat în semicercuri coloana care se deplasează spre centrala termoelectrică, și-au ridicat automatele și ți le bagă în mutră. Au și câini cenușii. Un câine își arată dinții. Parcă râde de deținuți.

Escorta e îmbrăcată în scurte îmblănite. Șase din ei au cojoace. Cojoacele sunt purtate cu rândul. Le îmbracă cei care merg la posturile de observație. Escorta numără din nou toată coloana termocentralei.

— La răsăritul soarelui e gerul cel mai mare, anunță căpitanul de rangul doi. Pentru că atunci e punctul culminant al gerului din timpul nopții.

Căpitanului îi place grozav să explice. Ce fel de lună este, dacă-i nouă, dacă-i veche, îți calculează asta, dacă vrei, pentru oricare zi și pentru oricare an.

Merge cu ochii deschiși. Obrajii îi sunt scofâlciți, dar îndârjirea nu-i scade. Aici, în afara lagărului, vântul bate în rafale, iar gerul crește și mușcă adânc, cu sălbăticie, obrazul tăbăcit al lui Șuhov. Curând, el își dădu seama că vântul va bate din aceeași direcție tot timpul — până la centrala termoelectrică, și hotărî să-și pună cărpa de față. Cărpa asta se fixează cu două panglici lungi.

Deținuții știu cât de folositoare este ea la nevoie și de aceea o poartă întotdeauna asupra lor. Șuhov își acoperi fața până la ochi, apoi își petrecu panglicile pe sub urechi și le legă la ceafă. Coborî după aceea clapa din spate a căciulii acoperindu-și ceafa, trase pe frunte clapa din față, își ridică gulerul și își strânse bine, pe mijloc, bluza cu sfoara.

Numai ochii rămăseseră neacoperiți. Acum totul e în regulă. Păcat că mânușile sunt proaste și din pricina asta i-au înghețat mâinile. Le scutură și le lovi una de alta. Știa că în curând va trebui să le pună la spate și să le țină așa tot drumul.

Comandantul escortei citi „molitva” zilnică de care toți se săturaseră.

— Atențiune, deținuți! În timpul deplasării să se respecte cu strictețe ordinea coloanei. Nu vă depărtați, nu, fugiți, nu treceți dintr-un rând în altul, nu discutați. Țineți mâinile numai la spate! Un pas la dreapta sau la stânga se socotește tentativă de evadare. Escorta deschide foc fără avertisment. Cap de coloană, înainte, marș!

Conform regulamentului, în față mergeau doi din escortă. Coloana se înclină în față, umerii începură să se clatine. De o parte și de alta, la douăzeci de pași, se afla escorta. Cei din escortă erau așezați în linie, la zece pași depărtare unul de altul.

Coloana se urni. Porni și escorta cu automatele pregătite pentru tragere.

Nu mai ninsese de vreo săptămână și drumul se bătătorise. Parcă era asfaltat. Trecură pe lângă lagăr. Vântul începu să bată pieziș. Cu mâinile la spate și capetele aplecate, coloana mergea ca la o înmormântare.

Vedeai doar picioarele celor din față și petecul de pământ pe care urma să calci. Din când în când cineva din escortă striga: „Iu-43! Mâinile la spate!”, „Be-502! Grăbește pasul!” apoi strigătele se răresc. Vântul arde și spulberă zăpada împiedicându-i să vadă. Ei nu au voie să se lege cu cârpe. Nu-i prea grozavă slujba lor. Când afară e cald, cei din coloană discută. Poți să strigi sau să nu strigi la ei. Astăzi, însă, toți sunt încovoiați, se ascund în spatele celor din față și se lasă furați de gânduri. Gândul deținutului! Nici odată nu-i liber și se întoarce mereu și mereu la unul și același lucru. Totul este din nou răscolit.

Oare nu vor dibui rația din saltea?

Îl vor primi diseară la infirmerie?

Îl vor încarcera sau nu pe căpitan?

De unde făcuse rost de cămașa lui călduroasă? De bună seamă, unsese pe careva de la magazie și primise hainele civile. Altfel de unde?

Dimineață Șuhov mâncase totul rece, fără pâine și acum îi era foame. Ca să nu-l mai doară burta și să nu-i mai ceară de mâncare, încercă să uite lagărul și începu să se gândească cum va scrie el, în curând, o scrisoare acasă.

Coloana trecu pe lângă o întreprindere de prelucrare a lemnului construită de deținuți, pe lângă un cartier de locuințe (barăcile fuseseră construite tot de deținuți, dar erau locuite de oameni liberi) și pe lângă clubul nou (îl construiseră tot deținuții, însă la filme mergeau numai cei aflați în libertate). Apoi ieșiră în stepa fără capăt, în întâmpinarea vântului și a răsăritului care înroșea cerul. O zăpadă curată și subțire se întindea cât vedeai cu ochii la stingă și la dreapta. Stepă era pustie și nicăieri nu se zărea nici un copăcel.

Începuse un an nou, anul '51. Șuhov avea dreptul să scrie în acest an două scrisori. Ultima o trimisese în iulie, iar răspunsul îl primise în octombrie. La Ust-Ijma era o altă rânduială. Puteai să scrii în fiecare lună. Dar ce puteai să scrii în scrisoare? Nici atunci nu scria mai des decât acum.

Șuhov plecase de acasă la 23 iunie 1941. Era duminică, oamenii se întorceau din Polonia, de la liturghie și vorbeau că s-a pornit războiul. Știrea fusese aflată de poșta din Polonia. Pe vremea aceea, la Temgheniov nimeni nu avea radio. Acum se scrie că în fiecare casă răsună radioul cu cablu. Să scrii acasă înseamnă, de fapt, să faci doar aluzii. Nu poți scrie nici în ce brigadă lucrezi și nici ce fel de șef de brigadă e Andrei Prokofievici Tiurin. Acum ai mai multe de vorbit cu Kilgas, letonul, decât cu cei de acasă.

Ei îți scriu tot de două ori pe an și nici tu nu poți afla nimic despre viața lor. Cică a fost numit un nou președinte de colhoz. În fiecare an e ales un președinte nou. Colhozul s-a mărit. Și mai înainte îl măreau și pe urmă iarăși îl fărâmițau. Celor care nu-și îndeplinesc norma la zile muncă li se micșorează lotul în folosință până la cinsprezece la sută. Unora li se taie parcela chiar până sub casă. Nevasta îi scria un lucru pe care Șuhov nu-l putea înțelege în ruptul capului: de la război încoace

populația colhozului n-a sporit cu nici un suflet. Toți băieții și toate fetele se pricep să găsească, într-un fel sau altul, o porțiță de scăpare și pleacă pe capete la oraș, în fabrici sau la exploatarea de turbă. Jumătate din bărbați nu s-au mai întors din război, iar pe cei care s-au întors nu-i interesează colhozul. Trăiesc acasă și lucrează prin alte părți.

Singurii bărbați din colhoz sunt brigadierul Zahar Vasilici și dulgherul Tiron de 84 de ani, care s-a însurat nu de mult și are deja copii. Femeile duc colhozul. Aceleași din 1930. Șuhov nu înțelege în nici un chip: trăiesc acasă și lucrează în altă parte. Văzuse multe în viața lui, fusese și țăran individual și colhoznic, dar țărani care să nu muncească în satul lor nu văzuse încă și nici nu putea să admită una ca asta. O fi vorba de ocupații sezoniere? Dar cu secerișul cum stau lucrurile?

Nevasta i-a scris că s-au lăsat de mult de ocupațiile sezoniere. Nu se mai ocupă nimeni nici cu dulgheritul. În dulgherit lucrurile lor erau vestite. Nici coșuri de nuiele nu mai împletesc. Nimeni nu mai are nevoie, acum, de asta. Există, totuși, o îndeletnicire nouă și ușoară, pictarea covoarelor. Cineva a adus din război modele și cu timpul s-au ivit o mulțime de meșteri vopsitori. Ei nu lucrează nicăieri, ajută colhozul o singură lună pe an, la seceriș și la cules, iar pentru celelalte unsprezece luni capătă adevărinite că sunt învoiți pentru treburile lor și nu au obligații neîndeplinite. Umblă prin toată țara și zboară chiar cu avioanele căci își prețuiesc timpul. Așa adună bani, nu glumă. Multe mii. Pretutindeni vopsesc covoare. Costă cinzeci de ruble de vopsit un covor pe orice pânză veche de cearceaf care li se dă. Ca să pictezi un covor din acesta își trebuie cam un ceas, nu mai mult.

Nevasta trăiește cu nădejdea că după întoarcere, Ivan va deveni vopsitor. Atunci se vor ridica din sărăcia în care ea se zbate, vor da copiii la o școală tehnică, iar în locul casei vechi și putrede vor clădi alta nouă. Toți pictorii-vopsitori își durează case noi. Lângă calea ferată nu mai sunt acum cinci mii de case, ci douăzeci și cinci de mii.

Șuhov o rugase pe nevastă-sa să-i explice cum ar putea fi el pictor-vopsitor, dacă în viața lui n-a desenat nici odată nimic? O mai rugase să-i spună lămurit cum devine cazul cu covoarele

astea atât de minunate și ce anume se desenează pe ele?

Nevastă-sa îi răspunsese că numai un prost nu le-ar putea picta: așezi modelul și vopsești cu penelul prin găurele.

Covoarele sunt de trei feluri. Covoare „Troica”, trei cai focoși la o troică în care se află un ofițer de husari, apoi covorul numit „Renul” și în sfârșit, o imitație după covoarele persane. Alte modele nu mai sunt, dar și pentru acestea oamenii îți mulțumesc și ți le smulg din mâini.

Asta pentru ca un covor adevărat nu costă cincizeci de ruble, ci mii...

Șuhov ar fi vrut grozav să vadă, fie și numai pentru o clipă, covoarele astea.

Umblând mereu prin lagăre și închisori, Ivan Denisovici uitase să se mai gândească cu ce își va hrăni mâine sau peste un an familia.

În locul lui gândeau șefii, la toate gândeau, și așa ți-era parcă mai ușor. Mai avea de stat aici o iarnă și o vară și apoi încă o iarnă și o vară.

Covoarele despre care îi scrisese nevastă-sa nu-i dădeau pace. După cum se vede, câștigul e mare și se obține ușor și știe el că nu s-ar simți bine dacă va rămâne în în urma consătenilor. În adâncul sufletului, însă, Ivan Denisovici n-ar fi vrut să se apuce de pictat covoare. Pentru asta trebuie să fii obraznic și fără rușine.

Șuhov călca pe pământ de patruzeci de ani, pierduse o duzină de dinți și chelise. De la nimeni n-a luat, însă, nici odată nimic și nici n-a dat nimănui nimic. Nici în lagăr n-a învățat asta. Banii câștigați ușor n-au nici o valoare.

N-ai nici senzația că i-ai câștigat tu. Adevărat vorbeau bătrânii: haina pe care o plătești ieftin n-o porți mult.

Șuhov are încă mâini bune, care știu să muncească.

E oare posibil să nu poată munci, când va fi liber, ca sobar sau lemnar sau tinichigiu?

Va zugrăvi covoare numai în cazul în care nu-i vor îngădui să se întorcă acasă sau dacă îl vor priva de drepturi civile și nu-l vor primi nicăieri să lucreze.

Între timp coloana ajunsese și se oprise în fața corpului de gardă al zonei largi din jurul obiectivului.

Mai înainte, chiar la marginea zonei, doi din escortă se desprinseseră și apucaseră peste câmp, spre posturile lor de observație. Până când cei din escortă nu ocupă, toate punctele de observație n-ai voie să pătrunzi înăuntru. Cu automatul aruncat pe umăr, comandantul escortei intra în corpul de gardă. Din hornul scund se înalță, fără oprire, un vârtej de fum. Un gardian liber stă aici toată noaptea ca să nu dispară cumva scânduri sau ciment.

Peste porțile de sârmă ghimpată, peste întreaga zonă a construcției și peste sârma ghimpată din partea cealaltă urca un soare mare, roșu, învăluit într-o ceață lăptoasă.

Lângă Șuhov, Alioșka privește soarele și se bucură. Pe buze îi stăruie un zâmbet palid. Obrajii îi sunt scofâlciți. Trăiește din rație. Nu câștigă nimic în plus. De ce se bucură? Ca toți bapțiștii, duminica șoptește mereu ceva. Dumnezeu știe ce. Pentru ei lagărul e ca apa pentru găște.

Botnița de cârpă se udase pe drum din cauza răsufării și pe alocuri înghețate. Șuhov o coborî sub bărbie și se așază cu spatele spre vânt. Frigul nu-l pătrunsese prea tare, dar mâinile îi înghețaseră în mânușile proaste și nu-și mai simțea degetele de la piciorul stâng. Pâslarul stâng nu mai era bun de nimic cu toate că fusese cârpit a doua oară. Șalele și spinarea toată, până la umeri, îl dor cumplit și durerea îi stoarce puterile. Cum o să lucreze? Privi în jur și îl văzu pe șeful de brigadă. Trece spre unul dintre rândurile din spate. Are umeri puternici și obraji mari. E întotdeauna ursuz, dar nu-i înjură și se îngrijește ca rația să fie întreagă. Își face acum al doilea termen de condamnare și cunoaște ca pe propriile degete obiceiurile lagărului.

În lagăr, șeful de brigadă este cheia și lăcatul. Dacă ai un șef bun trăiești; un șef rău te bagă în mormânt.

Șuhov îl știa pe Andrei Prokofievici încă de la Ust-Ijma, numai că acolo nu fusese în brigada lui. Când deținuții din lagărul comun de la Ust-Ijma au fost aduși aici, la muncă silnică, Tiurin îi luă imediat la el pe toți cei condamnați cu articolul 58. Șuhov n-avea de-a face cu comandantul lagărului, cu P.P.G-ul, cu șefii de lucrări sau cu inginerii. Peste tot, în locul lui, se ducea Tiurin. Șeful de brigadă are pieptul de oțel și

te ocrotește, dar e îndeajuns să miște el din sprânceană sau să arate cu degetul, că alergi oriunde și faci orice. În lagăr poți să înșeli pe oricine, numai pe Andrei Prokofievici să nu-l înșeli. E singura modalitate de a trăi. Șuhov ar fi vrut să-l întrebe pe șeful de brigadă dacă vor munci tot în locul în care au muncit ieri sau dacă vor trece în altă parte, dar îi fu teamă să nu îl întrerupă din gândurile lui „înalte”.

Abia se descotorosise de „Orășelul socialist” și acum, de bună seamă, se gândește la procentajul brigăzii, de care depinde hrana pe următoarele cinci zile.

Fața lui Tiurin este ciupită cumplit de vărsat și când stă împotriva vântului nu i se crispează pentru că pielea e întocmai ca o coajă de stejar.

Deținuții își lovesc mâinile și tropăie. Vântul bate cu furie turbată. Se pare că toate cele 6 posturi de observație au fost ocupate. Totuși nu li se dă drumul. Vigilența a grozavă! În sfârșit își face apariția comandantul escortei însoțit de un controlor din corpul de gardă. Se așează de parte și de alta a porții și o deschid.

— A-li-ni-a-ți-vă câte cinci!

— Întâia! A doua!

Deținuții pășesc cadentat, ca la paradă.

Să se vadă ei înăuntru că acolo știu ce au de făcut.

În spatele corpului de gardă, nu prea departe, se află clădirea biroului. Lângă ea, șeful de lucrări, îi așteaptă pe șefii de brigadă. Ei se duc acolo fără să-i cheme. Se duce și Der, un șef de echipă și canalie pe cinste. E mai rău decât un câine.

E ora opt și cinci. (Cu câteva clipe mai înainte răsunase sirena trenului electric). Conducerea se teme ca deținuții să nu piardă timpul și să nu se împrăștie în căutarea unor locuri călduroase. Pentru deținuți, însă, ziua-i mare. Ajunge pentru toate. Cum intră în zonă, fiecare se apleacă: ici o surcică, dincolo alta. Pentru foc e bun orice. Și prin gropi se găsește câte ceva și ei se strecoară cu îndemănare.

Tiurin îi ordonă lui Pavlo, ajutorul lui să meargă cu el la birou. Pornește într-acolo și Cezar. El e bogat, primește de două ori pe lună pachet. Le-a băgat mâna plină în buzunar tuturor celor de care are nevoie. Cezar lucrează la birou. E

ajutor de normator.

Restul brigăzii o ia la sănătoasa fără să mai aștepte.

Soarele se înalță roșu, cețos, deasupra zonei pustii. Panourile pentru casele din prefabricate sunt troienite de zăpadă; o construcție de piatră începută cândva a fost părăsită la temelie; o manivelă de excavator, stricată, zace aruncată undeva; o cupă de excavator și fier vechi și gropi și tranșee și canale.

Sub un acoperiș este amenajat un atelier de reparații auto, iar pe o ridicătură de pământ se află centrala termoelectrică ajunsă până la primul etaj.

S-au ascuns toți. Doar cele șase santinele stau în foișoarele de observație, iar în preajma biroului e forfotă. Iată încă o clipă care este a noastră. Șeful principal de lucrări n-a ajuns la nici un capăt, oricât a amenințat că va repartiza de seara munca fiecărei brigăzi. Asta pentru că de seara până dimineața totul se întoarce la ei cu capul în jos.

Clipa de răgaz este însă a noastră. Până va stabili totul conducerea, bagă-te unde este mai cald, stai în picioare sau stai jos și-ți mai îndoie spina.

E cu atât mai bine dacă există un foc lângă care poți să-ți întorci obielele și să te încălzești puțin. În cazul acesta, picioarele îți vor fi calde toată ziua. E bine însă și fără foc.

Brigada 104 a intrat în sala mare a atelierelor de reparații auto. Aici au fost puse geamuri din toamnă și brigada 38 toarnă plăci de beton. Unele plăci zac în forme, altele sunt așezate în poziție verticală, în plasa armăturilor. Sala e înaltă, sub picioare-i pământ și chiar dacă nu-i prea cald, există totuși un foc în care se pun cărbuni fără economie. Există aici și un termometru și duminica, chiar dacă lagărul nu iese la lucru, cineva, un om liber, aruncă pe foc cărbuni.

Brigada 38, se înțelege, nu permite vreunui străin să se apropie de foc. Îl înconjoară pe toate părțile și își usucă obielele. Ce poți să faci? Stăm și noi aici, într-un colț.

Șuhov se așează pe unul dintre cofraje (unde nu-și așezase el oare, până acum, fundul pantalonilor vătuiți) și își sprijină spatele de perete. Când se aplecase, vesta și pieptarul se întinseră și el simți cum îl înțepă ceva tare, în partea stângă a

pieptului, lângă inimă. Era colțul de pâine din buzunarul interior, jumătatea de rație pe care și-o luase pentru prânz. Întotdeauna își luase cu el, la lucru, o jumătate din rația de pâine și nu se atingea de ea până la prânz. Cealaltă jumătate o mânca dimineața. Astăzi n-o mâncase. Înțelese că, de fapt, n-a economisit nimic. Nu mai putu răbda și hotărî s-o înfulece, acum, la căldură. Până la prânz mai sunt cinci ore, timp mult. Durerea din spate coborî în picioare. Simți că picioarele îi slăbesc. Ah, dac-ar putea sta lângă un foc! Își puse mânușile pe genunchi, se descheie la bluză, își desfăcu de la gât botnița înghețată, o frânse de câteva ori și o băgă în buzunar. Își scoase apoi bucățica de pâine înfășurată într-o cârpă albă și ținând cârpa foarte aproape de bărbie, pentru ca nici o firimitură să nu cadă pe jos, începu să muște câte puțin și să molfăiască...

Purtase pâinea sub îmbrăcăminte, o încălzise cu propria lui căldură și de aceea acum nu era câtuși de puțin înghețată. În lagăre, Șuhov își amintise de multe ori cum se mânca înainte, la țară: tigăi întregi cu cartofi, oale cu cașă și, mai înainte încă, bucăți zdravene de carne. Pe deasupra, unii mai beau și lapte până aproape să la crape burta.

A înțeles abia în lagăr că așa nu era bine. Iată, acum bucățelele astea mici, le stoarce cu limba și le frământă cu fălcile. Și ce bună pare pâinea aceasta neagră și necoaptă! Ce mănâncă Șuhov de 8—9 ani? Nimic, în schimb molfăia cât zece.

Șuhov era ocupat peste măsură cu cele două sute de grame de pâine, iar în preajma lui, în aceeași parte a barăcii se afla toată brigada 104. Doi estonieni, pe care-i puteai crede frați buni, stăteau pe o placă de beton și fumau pe rând, dintr-o țigaretă, o jumătate de țigară. Erau amândoi blonzi, amândoi înalți, amândoi slăbănogi, aveau amândoi nasurile lungi și ochii mari. Se țineau atât de strâns unul de altul încât aproape că-ți venea să crezi că unuia nu-i ajunge aerul fără celălalt.

Șeful de brigadă nu-i despărțea nici odată. Mâncau totul pe din două și dormeau, în paturile suprapuse, unul în vecinătatea celuilalt.

Când se aflau în coloană sau așteptau pe platoul de adunare

sau înainte de culcare, vorbeau mereu între ei, întotdeauna în șoaptă și fără să se grăbească. Nu erau frați. S-au cunoscut aici, în brigada 104.

Unul fusese pescar pe malul mării, iar pe celălalt îl duseseră părinții în Suedia în anul în care s-au instaurat Sovietele. Când s-a făcut mare i-a venit în minte să se întoarcă în Estonia și să termine o facultate.

Se spune că naționalitatea nu înseamnă nimic și că în fiecare nație există oameni răi. Șuhov văzuse în viața lui mulți estonieni, dar oameni răi printre ei nu întâlnește.

Ședea cu toții, unii pe plăcile de beton și pe cofraje, alții direct pe pământ. Dimineața, limba se dezmoștește greu. Fiecare este stăpânit de gândurile lui și tace.

Șacalul de Fetiukov strânsese chiștoace de pe undeva (le scotea fără să-i fie scârbă și din scui pătoare) și acum le desface pe genunchi și răstoarnă tutunul într-un petec de hârtie.

Are acasă trei copii, dar, după ce a fost condamnat, toți trei l-au renegat iar nevastă-sa s-a măritat cu altul.

Nu primește nici un ajutor de nicăieri.

Buiovski îl privește chiorăș și se răstește:

— Mă, de ce aduni toate murdăriile? Ai să te îmbolnăvești de sifilis. Aruncă-le!

Buiovski a fost căpitan de rangul doi și e obișnuit să comande. Vorbește cu toată lumea de parcă ar comanda.

Fetiukov zice:

— Așteaptă căpitane! După ce-ai să stai aici opt luni ai să strângi și tu. Au venit în lagăr oameni și mai mândri decât tine...

Fetiukov îi judecă pe toți după măsura lui. S-ar putea totuși ca Buiovski să reziste.

— Ce-i? Ce-i? întrebă surdul Senka Klevșin. Credea că-i vorba despre întâmplarea de dimineață, când Buiovski se înfierbântase.

— Nu trebuia să te împotrivești, clătina el trist din cap. Nu trebuia să se întâmple.

Senka Klevșin e un om pașnic, un nenorocit. În patruzeci și unu surzise de-o ureche. Apoi, căzut prizonier a evadat, l-au prins din nou și l-au dus la Buchenwald. Acolo a fost la un pas

de moarte. A scăpat printr-o minune.

Acum își duce pedeapsa calm. Spune mereu că împotrivirea te duce la pierzanie. Trebuie să te supui chiar dacă îți vine să urli. Dacă te înfierbânți te frângi în două.

Alioșka și-a înfundat obrazul în palmă. Citește în tăcere molitve. Șuhov își mănâncă pâinea până la degete, dar își păstră o fărâmă aproape rotundă, de coajă. Cu nici un fel de lingură nu poți curăța strachina de casă atât de bine cum o poți face cu pâinea. Înveli coaja în cârpă albă, o băgă în buzunarul interior, sub pieptar și se încinse cu sfoara. Era gata pentru muncă. Ar fi fost, firește și mai bine dacă-l mai slăbeau cu munca. Brigada 38 se sculă și se împrăștie; care la betonieră, care la apă sau la armătură. Tiurin nu se întorsese încă. Nici Pavlo, ajutorul lui. Brigada 104 stătea degeaba de vreo douăzeci de minute, dar tuturor li se părea că au parte de o mare fericire și că până seara nu mai era mult.

— Eh, nu mai sunt de mult viscole! oftă letonul Kilgaș.

Avea fața roșie și bine hrănită. Nici un viscol în toată iarna! Ce iarnă mai e și asta?

— Ah, da... viscole... viscole... reluă oftatul toată brigada.

Când viscolește nu-i scot la lucru. Ba chiar și din baracă se tem să-i scoată. Dacă nu întinzi de la baracă până la sala de mese o frânghie, te rătăcești, îngheți în zăpadă și te mănâncă câinii. Au fost cazuri. Când viscolește, zăpada e mărunță și se așează în troiene, presată parcă de cineva.

Dacă te gândești bine, viscolul nu aduce nici un folos. Deținuții stau sub lacăt, cărbuni nu sunt la timp, căldura din baracă se pierde, făină nu se aduce, pâine nu este.

Nici cei de la bucătărie nu se pot descurca. Cât viscolește, trei zile, o săptămână, deținuții sunt socotiți liberi și apoi scoși la lucru duminici la rând. Cu toate acestea deținuții iubesc viscolul și se roagă să vină. Abia începe vântul să bată mai tare și toți își aruncă ochii spre cer și se roagă: „De-ar veni pânza albă, pânza albă!” Adică zăpada. Pentru că de la zăpada bătută nu se pornește nici odată un viscol strașnic.

Cineva se strecură lângă focul brigăzii 38, să se încălzească, dar fu alungat. În momentul acela, în sală intră Tiurin. Era prost dispus. Toți înțeleseseră că au ceva de făcut și încă repede.

— A-șa! Tiurin îi privi. Cei din 104 sunteți toți? Și fără să mai verifice și să mai socotească, pentru că nimeni nu putea să plece, Tiurin începu să dea dispoziții cu repeziciune.

Pe cei doi estonieni, pe Klevșin și pe Gopcik îi trimise să ia din apropiere o ladă mare de mortar și să o ducă la centrala termoelectrică. Astfel deveni clar pentru toți că brigada trece la centrala termoelectrică rămasă neterminată și părăsită în toamnă. Doi oameni fură trimiși la magazie, unde Pavlo primea materiale. Patru primiră sarcina să curețe zăpada pe lângă centrală, la intrare, pe scări și chiar în sala mașinilor. Alți doi plecară în grabă să șterpelească cărbuni și scânduri, să le despice și să facă focul în sală, unul primi ordin să aducă ciment cu sania, doi să care apă, alți doi nisip și încă unul să scoată nisipul de sub zăpadă și să-l spargă cu ranga.

Rămaseră nedistribuiți doar Șuhov și Kilgaș, cei mai pricepuți oameni din brigadă. Tiurin îi chemă la el și la spuse:

— Iată despre ce-i vorba băieți! Nu era mai în vârstă decât ei, dar se obișnuise să le spună „băieți”. Veți zidi la etajul întâi, acolo unde lucrul a fost părăsit în toamnă de brigada 6. Acum, însă, trebuie să încălzim sala mașinilor. Sunt acolo trei ferestre mari și e musai să le astupăm cu ceva. Am să vă dau oameni în ajutor, numai să vă gândiți cu ce le astupați. Sala mașinilor ne va fi și loc de muncă și loc de încălzire. Dacă n-o încălzim o să înghețăm, ca niște câini. Ați înțeles?

Ar mai fi spus, poate, ceva, dar veni în fugă Gopcik, un băiețandru de vreo șaisprezece ani, trandafiriu ca un purceluș, și se plânse că altă brigadă nu le dă lada și se pornește bătaia. Tiurin se rezezi într-acolo. Oricât de greu era să începi ziua de muncă pe un asemenea ger, trebuia s-o începi, n-aveai încotro și principalul era să treci peste pragul acesta. Șuhov și Kilgaș se uitară unul la altul. Nu lucrau pentru prima dată împreună. Se respectau unul la celălalt și pe zidar și pe dulgher. Nu era însă de loc ușor să găsești pe zăpada pustie ceva cu care să poți acoperi ferestrele. Kilgaș spuse:

— Vania! Acolo, lângă casele din prefabricate știu eu un locușor unde se află un sul de carton gudronat. Eu însumi l-am ascuns. O-ntindem?

Cu toate că-i leton, Kilgaș știe limba rusă ca pe cea de acasă.

Alături de satul lui se afla un sat rusesc, de stil vechi și el a învățat rusa încă din copilărie. În lagăr a venit numai de doi ani, dar se pricepe la toate: dacă nu muști nu obții nimic. Îl cheamă Kilgaș Iohann, însă Șuhov îi zice tot Vania.

Hotărâră să meargă după cartonul gudronat. Înainte de a pleca, Șuhov trase o fugă la corpul de construcții al atelierelor de reparații auto, să-și ia mistria.

Dacă-i ușoară și-ți vine bine la mână, mistria e un lucru mare pentru un zidar. Numai că la toate obiectivele este următoarea rânduială: unealta pe care o primești dimineața, o înapoiezi seara, întâmplarea hotărăște pe ce unealtă pui mâna.

Șuhov îl păcălise într-o zi pe magazioner și nu mai dăduse îndărăt o mistrie foarte bună. În fiecare seară o ascunde undeva, iar dimineața, dacă e vorba de zidit, o ia.

Se înțelege că dacă brigada 104 ar fi mânată astăzi la „Orășelul socialist”, Șuhov n-ar fi avut mistrie. Nu făcu altceva decât să dea la o parte o piatră, își băgă degetele într-o crăpătură și scoase mistria.

Șuhov și Kilgaș ieșiră din atelierul de reparații auto și o luară spre casele din prefabricate. Răsuflarea lor isca un abur dens.

Soarele se ridicase, dar plutea ca într-o ceață și pe ambele lui margini se înălțau parcă niște stâlpi.

— Nu-s oare stâlpi? arată din cap Șuhov.

— Nu ne împiedică stâlpii, se eschivă Kilgaș și începu să râdă. Numai de n-ar întinde sârmă ghimpată de la un stâlp la altul, ascultă ce-ți spun.

Kilgaș glumește la fiecare cuvânt și pentru asta îl iubește întreaga brigadă și-l respectă grozav letonii din tot lagărul. Trebuie să vă spun că primește două pachete pe lună și se hrănește aproape normal. E îmbujorat de parcă n-ar fi trăit în lagăr, îi dă mâna să glumească.

Zona obiectivului e mare și ai de mers, nu glumă, până o străbați. Pe drum întâlnești băiețandrii din brigada 82. Fuseseră puși iarăși să sape gropi. Gropile nu trebuie să fie mari: cizeci pe cizeci și adâncimea tot cizeci. Aici și vara pământul e tare ca piatra, darmită acum când e înghețat! Încearcă să-l sfărâmi! Izbesc cu târnăcopul în pământ,

târâncopul nu prinde, alunecă și sar scânteii. Iar pământul rămâne neatins.

Băiețandrii stau fiecare deasupra unei gropi și privesc în jur, n-au unde să se încălzească, nu li se dă voie să plece și se apucă iarăși de târâncop. El le dă singura căldură.

Șuhov zări printre ei un cunoscut din Viatka și spuse:

— Hei, voi, ascultați. Face-ți câte-un focușor deasupra fiecărei gropi. S-ar mai înmuia pământul.

— Nu ne dau voie, oftă cel din Viatka. Nu ne dau lemne.

— Trebuie să găsiți.

Kilgaș scuipă.

— Vania, spune tu! Dacă șefii ar avea ceva în cap, i-ar pune pe oameni să sfârâme pământul cu târâncopul pe un ger ca ăsta?

Kilgaș mai trase câteva înjurături fără să se înțeleagă prea bine ce spune și tăcu. Când e ger nu ai chef de vorbă.

Plecară mai departe spre locul unde, sub zăpadă, erau îngropate panourile caselor prefabricate. Lui Șuhov îi place să lucreze cu Kilgaș.

Păcat că nu fumează și din cauza asta în pachetele lui n-ai să găsești nici odată tutun.

Kilgaș este îndemânatic și perspicace. Asta e clar.

Ridică împreună o scândură, apoi alta și sub ele găsiră sulul de carton gudronat. Îl scoaseră. Acum se puneă întrebarea cum să-l ducă? Nu se temeau că vor fi văzuți de la un post de observație. Sentinelele au o singură grijă:

— Să nu evadeze deținuții! În interiorul zonei ei pot să facă țândări toate panourile, nu-i interesează. Nu s-ar fi întâmplat nimic nici dacă le-ar fi ieșit în cale un gardian.

Gardianul însuși umblă să șterpească câte ceva pentru nevoile lui. Deținuții ar scuipa pe casele astea prefabricate. La fel și șefii de brigadă. De ele se îngrijesc doar șeful de lucrări (acesta nu-i deținut), un șef de echipă dintre deținuți și lunganul Skuropatenko. Skuropatenko e un simplu deținut. L-au scutit de alte munci numai ca să păzească de deținuți casele din prefabricate. Altfel aceștia le-ar jefui. Acest Skuropatenko este singurul care i-ar putea prinde.

— Ascultă Vania, pe lat nu-l putem căra, reflectă Șuhov. Hai

să-l ducem în picioare. Să-l luăm între noi și să mergem încet. O să-l acoperim cu trupurile noastre și de departe n-or să se prindă.

Șuhov gândise bine. Sulul era incomod de dus altfel, așa că îl strânseseră între ei ca pe un al treilea om și plecară. Privindu-i dintr-o parte nu puteai să observi decât că doi oameni merg unul lângă altul.

— Când va vedea cartonul în ferestre, șeful de lucrări va ghici totul, spuse Șuhov.

— Ce amestec avem noi în treaba asta? se miră Kilgaș. Am venit la centrala termoelectrică și aici totul era așa. Asta înseamnă, oare, că noi l-am șterpelit?

Raționamentul era just.

În mânușile înghețate, degetele îi încremeniseră și nu le mai simțea de loc. Pâslarul stâng, însă, rezista. Pâslarii sunt lucrul cel mai important. Când muncești, mâinile se dezmoțesc singure.

Răzbiră prin zăpada neatinsă încă și dădură de niște urme de sanie care duceau de la magazia de unelte spre centrala termoelectrică. Probabil au cărat ciment mai înainte. Centrala termoelectrică se află pe o ridicătură, iar în spatele ei zona se termină. Aici n-a mai fost nimeni de mult și toate căile de acces sunt ascunse într-o zăpadă egală. Cu atât mai vizibile sunt, de aceea, urmele de sanie, care par niște cărării adânci și proaspete. Au trecut ai noștri. Pe lângă centrală se curăță zăpada cu lopețile de lemn. Se eliberează drumul. Ar fi bine dacă ar lucra macaraua. Motorul a ars însă cândva și nu l-a mai reparat nimeni. Asta înseamnă că iarăși va trebui să cari totul pe brațe, până sus, la etajul întâi. Și mortarul și cărămizile de zgură. Centrala termoelectrică a stat două luni în zăpadă, părăsită, ca un schelet cenușiu.

Și iată că a venit brigada 104. Cu ce se țin sufletele ei? Burți goale încinse cu cingători din foaie de cort, un ger de crapă pietrele și nici o posibilitate să te încălzești, nicăieri nici o zare de foc, nici o scânteie măcar.

A venit deci brigada 104 și din nou începe aici viața. Lada cu mortar se rupsesse chiar la intrarea în sala mașinilor. Era șubredă și Șuhov știa că n-o vor aduce întregă. Șeful de

brigadă înjura cumplit, dar se convinsese și el că nimeni nu era vinovat.

În momentul acela Kilgaș și Șuhov se apropiară ducând între ei sulul de carton. Șeful de brigadă se bucură și hotărî imediat o regrupare a forțelor. Șuhov trebuia să așeze burlanul la sobă pentru a se face foc cât mai repede, Kilgaș să repare lada, iar Senka Klevșin să taie șipci cu toporul și să fixeze pe ele cartonul gudronat. Cartonul era de două ori mai îngust decât fereastra. De unde să iei șipci? Șeful de lucrări nu dă scânduri pentru ca oamenii să se adăpostească de frig. Priviră, toți, în toate părțile. Există o singură soluție. Să fie luate cele două, scânduri fixate ca balustrade la treptele care urcau spre etajul întâi. N-ai decât să mergi fără să căști gura și nu cazii. Altceva nu se putea face.

S-ar părea că deținutul n-are de ce să se încovoie nici după zece ani de lagăr. Nu vreau și gata! Tragi de timp până seara iar noaptea e toată a ta! Numai că lucrurile nu stau deloc așa. În brigadă nu-i la fel ca în libertate unde lui Ivan Ivanâci i se dă salariu aparte și lui Piotr Petrovici tot aparte. În lagăr brigada este organizată în așa fel, încât nu șefii îi zoresc pe deținuți, ci deținuții se zoresc unul pe altul. Aici e cam așa: ori primesc toți suplimentul, ori crapă toți laolaltă. Nu muncești, nemernicule, și din cauza ta să stau eu flămând? Trage, mortăciune!

În astfel de condiții cum să nu te miști, mai ales când te presează o asemenea situație. Vrei, nu vrei, trebuie să sari, să te învârți. Dacă peste două ore nu vom avea unde să ne încălzim, gerul ne va usca oasele.

Pavlo adusese uneltele. De acum descurcă-te.

Adusese și câteva burlane. Pentru tinichigerie nu-i bună orice unealtă. Există un ciocănaș de lăcătuș și un toporaș.

Șuhov își lovește mânușile una de alta, apropie burlanele și le potrivește unul în altul. Apoi își lovește iarăși mânușile și continuă să lucreze (mistria o ascunsese undeva pe aici, nu departe. Cu toate că în brigadă sunt oamenii lui, el se teme să nu i-o schimbe. Și Kilgaș ar putea face asta).

Gândurile l-au părăsit ca și cum n-ar fi existat nici odată. Nu-și poate aminti acum nimic și nu are nici o grijă în afară de

aceea de a potrivi burlanele și de a le scoate afară fără să iasă fum.

Pe Gopcik îl trimise să caute o bucată de sârmă ca să atârne burlanul lângă geam, la ieșire.

Într-un colț se află o sobă scundă și un coș de cărămidă. Are deasupra o plită de fier, care se înroșește și pe ea se dezgheață și se usucă nisipul. În sala aceasta focul fusese deja făcut, iar căpitanul de rangul doi și Fetiukov cărau nisip cu targa.

Ca să duci targa nu-ți trebuie prea multă minte.

Iată de ce îi pune șeful de brigadă la munca asta pe foștii șefi. Se spune că Fetiukov a fost înainte șef mare. Primele zile el își cam ridicase coada și începuse să strige la căpitan, dar căpitanul i-a trântit una în bot și cu asta l-a potolit.

Băieții se strânseseră în jurul sobei cu nisip, însă șeful de brigadă îi avertiză:

— Ei, acuși îl încălzesc eu pe unul în frunte! Să ne instalăm întâi.

Unui bătut îi este de-ajuns dacă-i arăți biciul. Gerul e aspru, dar șeful de brigadă e și mai aspru. Băieții se împrăștiară la treburile lor. Șeful de brigadă se apropie de Pavlo și-i șopti:

— Rămâi aici și ține-o tare! Mă duc să aranjez cu procentajul.

Șuhov auzi. Procentajul e mai important chiar decât munca însăși. Un șef de brigadă înțelept trebuie să aibă mereu în atenție procentajul. Cu el ne hrănim. Spune c-ai făcut întocmai ceea ce de fapt n-ai făcut, dacă pentru ceva se plătește ieftin, întoarce-o ca să fie mai scump. Pentru asta șefului de brigadă îi trebuie multă minte. Nu mai vorbesc despre aranjamentele cu normatorii. Nici cu ei nu poți trata cu mâna goală. Pentru cine sunt, dacă te gândești bine, procentele astea? Pentru lagăr, se înțelege. Lagărul câștigă de la construcții mii și mii în plus și acordă locotenenților premii. Da, până și lui Volkovoi, pentru biciușca sa. Ție? Două sute de grame de pâine seara, ca supliment. Îți amăgesc viața cu două sute de grame. Au fost aduse două căldări cu apă, însă pe drum apa înghețase. Așezară căldările pe sobă.

Gopcik adusese sârmă de aluminiu, care se folosește de obicei la rețelele electrice. El se aplecă spre Șuhov și zise:

— Ivan Denisâci! Asta-i sârmă bună pentru linguri. Mă înveți sa torn o lingură?

Ivan Denisâci îl iubește pe Gopcik, deși știe să e un potlogar. Gopcik a fost arestat pentru că ducea lapte în pădure, teroriștilor lui Bendora. A fost pedepsit întocmai ca un om matur. În fond e un vițel blând și se gudură pe lângă toți bărbații. Nu s-ar spune, totuși, că nu-i șiret. Își mănâncă pachetele, întotdeauna de unul singur. Noaptea, uneori, molfăie.

Nu-i mai puțin adevărat că nici nu-i poți hrăni pe toți. Rupseră din sârmă câteva bucăți și le ascuseră într-un colț. Șuhov improvază din două scânduri un fel de scară. Și-l urcă pe Gopcik să atârne burlanul. Puștiul se cațără ca o veveriță, bātu un cui, legă sârma de el și o trecu apoi pe după burlan. La capătul burlanului Șuhov făcuse un cot. Astăzi nu e vânt, dar mâine va fi și nu trebuie să iasă fum. Doar se știe că soba asta nu-i pentru alții. Senka Klevșin terminase de tăiat șipcile și îl pusese tot pe Gopcik să le fixeze. Acesta se cațără ca un cărucior și strigă de sus. Soarele se mai ridicase puțin iar ceața se împrăștiase. Stâlpii aerieni dispăruseră ca prin farmec. Pe cer rămăsese acum și parcă dansa halucinant un soare blând și sângeriu. Soba fusese umplută cu lemne furate. Era o adevărată sărbătoare.

— Iată că în ianuarie soarele a încălzit vaca pe o parte, spuse Șuhov.

Kilgaș termină de reparat lada de mortar, o mai izbi o dată cu toporașul și strigă:

— Ascultă Pavlo! Pentru treaba asta șeful de brigadă să-mi dea o sută de ruble. Mai puțin nu primesc.

Pavlo râde.

— Ai să primești o sută de grame.

— Mai adăugă procurorul, strigă Gopcik de sus.

— Nu vă grăbiți, fraților, nu vă grăbiți, strigă Șuhov. Începură să taie cartonul gudronat și el arată cum trebuie să procedeze.

În jurul sobei de fontă se strânse din nou lume multă și Pavlo fu nevoit să-i alunge. Lui Kilgaș îi dădu ajutoare și-i ordonă să facă niște lăzi, nu prea mari, pentru a transporta

mortarul sus.

Trimise apoi încă doi oameni la căratul nisipului, unul înăuntru să arunce nisipul fierbinte de pe plită în lada cu mortar și câțiva să curețe schelele și zidăria de zăpadă.

Undeva porni să strănute un motor; începuseră să care cărămizile de zgură. Mașina își făcea drum anevoie. Pavlo ieși în fugă și începu să gesticuleze arătând unde să le descarce. O fâșie din cartonul gudronat fusese deja așezată. Acum o așezau pe a doua.

Ce fel de adăpost îți oferă cartonul gudronat?

Hârtia-i tot hârtie. Cartonul se făcuse acum una cu peretele și înăuntru era mai întuneric.

Alioșka adusese cărbuni. Unii îi strigă: aruncă-i! Alții: nu-i arunca! Să ne încălzim cu lemne! Nu mai știa pe cine să asculte.

Fetiukov se aciuase lângă sobă și își băgă, prostănacul, pâslarii în foc.

Căpitanul de rangul doi îl înhăță de guler și-l împinse spre targă:

— La cărat nisip, hoitule!

Căpitanul confundă munca din lagăr cu cea de pe vapor. Dacă ți s-a spus să faci ceva, înseamnă că trebuie să faci. A slăbit grozav căpitanul în ultima lună, dar trage totuși la ham.

Între timp, cele trei ferestre au fost astupate. Lumina vine acum numai dinspre uși. Și frigul. Pavlo ordonă să se astupe partea de sus a ușilor, în așa fel încât să intri aplecându-te. Ordinul fu executat întocmai. În timpul acesta trei basculante aduseseră și răsturnaseră în apropiere cărămizile de zgură. Problema care se punea acum era următoarea: cum să le ridici fără scripete?

— Zidari! Haideti să urcăm! zise Pavlo dând cuvintelor tonul unei invitații. Asta-i o muncă de onoare.

Șuhov și Kilgaș se ridică și împreună cu Pavlo porniră spre etaj. Scara fusese îngustă dintotdeauna, însă Senka luase acum balustrada și trebuia să te lipești de perete ca să nu te trezești jos. Și încă o bucurie: pe stinghiile scării zăpada a înghețat și piciorul aluneca. Cum vor duce oare mortarul?

Cercetară locul unde aveau să zidească. Peste vechea zidărie

se așternuse zăpada, trebuia înlăturată cu lopețile, iar stratul de gheață de dedesubt, spart cu toporașul și apoi măturat. Pe unde să urce cărămizile? Priviră în jos, chibzuiră și hotărâră așa: decât să fie târate pe scară, mai bine să pună patru oameni să le arunce pe schele, iar de acolo doi să le urce la etajul întâi, de unde alți doi le vor da la mână. Va merge mai repede, fără îndoială.

Sus vântul nu-i chiar atât de puternic, cu toate că trage cu destulă tărie. Când vom zidi, va bate, desigur. Dar dacă te adăpostești după zidul început îți va fi mai cald. Șuhov înălță capul spre cer și scoase un „Ah”. Cerul era curat „iar soarele aproape că se ridicase spre amiază. Mare minune, repede trece timpul când lucrezi! De câte ori nu observase Șuhov cum se scurg zilele în lagăr, de nici nu-ți dai seama, însă termenul nu trece deloc, nu se micșorează câtuși de puțin. Coborâră și se așezară cu toții lângă sobă. Doar căpitanul și Fetiukov mai cărau încă nisip. Pavlo se înfurie cumplit. Trimise pe loc opt oameni la cărămidă, doi să amestece nisipul cu ciment și să-l toarne în ladă, unul la apă și altul după cărbuni.

Kilgaș se îndreptă spre echipa sa și zise:

— Hei, băieți! Trebuie să terminăm târgile.

— Pot să le ajut și eu? Se oferi de bună voie Șuhov.

— Ajută-i, încuviințează Pavlo dând din cap.

În momentul acela fu adus un cazan în care urma să se topească zăpada pentru mortar. Cineva aduse vestea că ar fi ora douăsprezece.

— Nu poate fi decât douăsprezece, declară Șuhov. Soarele e drept în mijlocul cerului.

— Dacă-i pe verticală, își dădu cu părere căpitanul înseamnă că nu-i douăsprezece, ci unu.

— De ce? se miră Șuhov. Toți bătrânii știu că soarele stă cel mai sus la amiază.

— Da, bătrânii! îl întrerupse căpitanul. Dar de atunci a fost dat un decret și soarele stă cel mai sus la ora unu.

— Al cui e decretul ăsta?

Căpitanul de rangul doi ieși cu targa. Nici Șuhov nu era dispus să poarte o discuție pe această temă. Oare și soarele se supune decretelor?

Lucrară cu spor și înghebară patru lădițe.

— Să stăm, să ne încălzim, spuse Pavlo celor doi zidari. Senka, odihnește-te și tu. Stați jos?

Se așezară lângă sobă. Oricum, până după prânz nu vor începe să zidească și nu avea nici un rost să pregătească de pe acum mortarul. Ar îngheța.

Cărbunile se încinse și iradia o căldură intensă și moleșitoare. Păcat că se simte numai lângă sobă. În toată sala e frig cum a fost și înainte.

Toți patru și-au scos mânușile și își țin mâinile foarte aproape de sobă. Picioarele nu trebuie apropiate nici odată de foc. Trebuie să știi asta. Dacă ai bocanci, le pocnește pielea, iar dacă ai pâslari, se jilăvesc, aburul trece prin ei și nu-ți va fi nici odată cald. Iar dacă te bagi mai aproape de foc îi arzi și cu gaura umbli până în primăvară. N-ai de unde căpăta alții.

— Și tu, Șuhov? Se necăjește Kilgaș. Șuhov, fraților e cu un picior acasă.

— Da, da, cu acela desculț, aruncă cineva vorbele. Râseră. (Șuhov își scoase pâslarul stâng, care fusese ars își încălzi obiala).

— Șuhov își sfârșește termenul.

Lui Kilgaș i-au dat douăzeci și cinci, înainte era o epocă fericită: tuturor, fără alegere, li se dădeau 10 ani. Însă din patruzeci și nouă epoca aceea s-a dus. T tuturor, câte douăzeci și cinci, fără să se țină seama de nimic... Zece îi mai duci, nu pieri, dar douăzeci și cinci, cum dracu?

Șuhov se bucură că toți îl arată cu degetul: iată, el își cam sfârșește condamnarea. În asta, însă, nici el nu crede prea tare. Toți cei care și-au sfârșit pedeapsa în timpul războiului au fost reținuți până în patruzeci și șase, când a venit o dispoziție specială. Cine a avut inițial trei ani, a făcut cinci. Legea se răstălmăcește. Termini zece și-ți spun să mai faci încă zece. Sau te deportează. Câteodată te gândești și respirația ți se oprește: timpul trece, se depărtează ca firul de pe mosor și termenul se sfârșește... Doamne! Pe picioarele tale și în libertate! E posibil? Numai că despre toate astea e necuviincios să vorbești cu voce tare unuia aflat în situația lui Kilgaș. De aceea Șuhov spuse:

— Nu-ți socoti cei douăzeci și cinci ai tăi. Nu ți-e scris în frunte că ai să faci exact douăzeci și cinci. Dar că eu am stat aici opt ani încheiați, asta-i sigur.

Să trăiești ani în șir cu mutra în pământ și să n-ai vreme să te gândești de ce te află aici, ci numai și numai cum vei ieși, ah, dumnezeule!

Potrivit celor scrise în dosar, Șuhov a fost adus în lagăr pentru trădare de patrie. A mărturisit chiar că s-a lăsat prizonier din dorința de a-și trăda patria și că s-a întors din prizonierat pentru că îndeplinea o misiune a spionajului german. Ce fel de misiune, nici Șuhov însuși a-a putut să născocoască și nici anchetatorul. Așa că nu i-au putut spune altfel decât o misiune.

Calculul lui Șuhov a fost simplu: nu semnezi, s-a zis eu viața; semnezi, mai ai șansa să trăiești, măcar puțin. Și a semnat.

Lucrurile se petrecuseră, însă, cam așa: în februarie patruzeci și doi, pe frontul de nord-vest, toată armata fusese încercuită. Avioanele nu le aruncau nimic de mâncare și la drept vorbind nici nu erau avioane pentru asta. Foamea i-a adus până acolo că geluiau oasele cailor morți, muiau în apă carnea aceea gelatinoasă și o mâncau.

— Să vânez n-aveai cu ce. Și încet, încet nemții îi prindeau prin păduri și-i lua. Într-o grupă din asta Șuhov a fost făcut prizonier două zile, tot acolo, în păduri. Cinci dintre ei au evadat.

Sau ascuns prin păduri și mlaștini și printr-o minune au nimerit la ai lor. Numai că doi au fost culcați la pământ de un automat, unul a murit din cauza rănilor și au ajuns numai doi. Dacă ar fi fost mai înțelepți ar fi spus că s-au rătăcit prin păduri și nu s-ar fi întâmplat nimic. Însă ei au mărturisit că au fugit din prizonierat... Din prizonierat? Așa și pe dincolo, mama voastră! Dacă erau cinci poate că le-ar fi confruntat mărturisirile, le-ar fi verificat. Acum însă erau numai doi și, cică, s-au înțeles nemernicii în ceea ce privește fuga. Senka Klevșin înțelese, cu toată surzenia lui, că se vorbește despre fuga din prizonierat și spuse tare:

— Pe mine m-au prins de trei ori și tot de trei ori am fugit

din prizonierat.

Senka e răbdător și mai mult tace: nu-i aude pe cei din jur și nu se amestecă în vorba lor. Așa că despre el nu se știe decât că a stat la Buchenwald, că a făcut parte din organizația clandestină din lagăr, că a cărat acolo arme pentru o răscoală și că nemții l-au spânzurat de mâini și l-au bătut cu bastoanele.

— Tu, Vania, ai stat opt ani, e drept, dar în ce fel de lagăr ai stat? îl contrazice Kilgaș pe Șuhov. Ai stat în lagăre de drept comun și ai trăit acolo cu muierile. N-ați purtat...

— Ce muiere? Cu buștenii, frățioare, nu cu muierile! Voia să spună că se ocupase cu tăiatul copacilor.

Șuhov își aținti ochii în focul din sobă și își aminti cei șapte ani petrecuți în nord și flacăra tremurătoare a focului, noaptea, când se tăiau copacii și cei trei ani la transportul buștenilor pentru traverse și scânduri de ambalaje.

Șeful avea acolo următoarea lege: brigada care nu-și îndeplinește sarcina ziua, rămâne noaptea în pădure.

După miezul nopții se târau până la lagăr, iar dimineața porneau odată cu ceilalți, din nou spre pădure.

— Nu-u, fraților. Lagărul acesta este mai liniștit, credeți-mă, bolborosi el. Aici mâncarea e lege. Ai îndeplinit, n-ai îndeplinit sarcina, te întorci în lagăr. Și rația de bază e mai mare aici cu o sută de grame. Se poate trăi. E lagăr special? Fie și special. Te împiedică cu ceva numerele? Nu-i grele numerele.

— E mai liniștit! șuieră Fetiukov. (E pauză și toți s-au strâns lângă sobă). Li se taie oamenilor gâturile în paturi! Asta înseamnă că e mai liniștit?

— Nu oamenilor, ci turnătorilor, spuse Pavlo amenințându-l cu degetul pe Fetiukov.

E drept, în lagăr se petrecuse ceva nou.

Doi delatori cunoscuți au fost tăiați chiar în paturile lor, noaptea. Apoi a fost tăiat un deținut de treabă și nevinovat. Au greșit probabil patul.

Un turnător a cerut sprijin șefilor de la carceră, iar aceștia l-au ascuns în închisoarea de piatră. Ciudat... Astfel de întâmplări într-un lagăr cu regim comun nu se petreceau...

Brusc se auzi sirena trenului electric. La început nu urla cu

toată puterea, ci răgușit, de parcă și-ar fi curățat gâtul.

S-a dus jumătate de zi! Pauza de prânz! Ah, am întârziat. Ar fi trebuit să plece de mult la sala mese, să ocupe rând. La acest obiectiv lucrează unsprezece brigăzi și în sala de mese nu încap mai mult de două. Șeful de brigadă tot nu venise. Pavlo îi privi în grabă și hotărî:

— Șuhov și Gopcik, cu mini! Kilgaș! Când am să ți-l trimit pe Gopcik, să vii imediat cu brigada.

Într-o clipă, locurile lor lângă sobă au fost ocupate. Au înconjurat soba ca pe-o femeie fierbinte pe care toți vor s-o îmbrățișeze.

Gata cu somnul, strigă cineva. Fumați! Se priviră unul pe altul să vadă cine fumează. Nu fumează nimeni. Nu au tutun sau nu vor să arate că au.

Pavlo ieși cu Șuhov și Gopcik alergă după ei ca mînzul.

— S-a încălzit, constată surprins Șuhov. Sunt optsprezece grade sub zero, nu mai mult. Bun timp pentru zidit, și își aruncară privirile spre cărămizile de zgură. Băieții duseseră destule sus, iar câteva se aflau pe planșeul de la primul etaj.

Șuhov își miji ochii și privi soarele. Voia să verifice dacă Buinovski, căpitanul de rangul doi, avea dreptate în ceea ce privește decretul.

La loc deschis, unde are spațiu suficient, vîntul trage își înțepă ca înainte. Nimeni nu trebuie să uite că e luna ianuarie.

Bucătăria șantierului e o chichineață înjghebată din scânduri subțiri în jurul unei sobe. Spărturile acoperișului sunt astupate cu tablă roasă de rugină. Un perete interior împarte chichineața în două: într-o parte bucătăria, în cealaltă sala de mese. Ambele încăperi sunt nepardosite. De-atîta du-te-vino, pămîntul e numai gropi și ridicături. Bucătăria propriu-zisă e de fapt o sobă pătrată cu un cazan cimentat în ea. Atât. La bucătărie trebăluiesc doi oameni: bucătarul și instructorul sanitar. Dimineața, când se iese din lagăr, bucătarul primește de la bucătăria mare a lagărului crupe. Cincizeci de grame pentru un om, un kilogram pentru o

brigadă și cu puțin sub un pud¹ pentru întregul obiectiv. Se înțelege, bucătarul nu cară pe umerii săi, cale de trei kilometri, sacul cu crupe, îl dă să-l care un țopârlan. Mai bine dă o porție de supliment decât să-și spetească spinarea... El nu cară nici apă, nici lemne și nici măcar nu face focul. Tot muritorii de rând și sunt destui, le fac. Și pentru asta li se dă și lor câte o porție.

S-a hotărât să se mănânce fără a se scoate străchinile din sala de mese. Străchinile sunt tot din lagăr. (La obiectiv nu le poți lăsa pentru că noaptea le șterpelesc cei aflați în libertate). Se aduc zilnic cam cinzeci, nu mai multe, iar aici sunt spălate și puse repede în circulație. (Cel care cară străchinile primește, de asemenea, o porție în plus.) Ca să nu se scoată străchinile afară, a fost plantat lângă ușă un țopârlan. Oricât ar păzi el, tot se scot. Înțelegere, păcăleală? Dacă vrei să mănânci trebuie să trimiți prin întregul obiectiv, cât este el de mare, un colector, să strângă străchinile murdare și să le care la bucătărie. Și lui i se cuvine o porție și altuia la fel.

Bucătarul răstoarnă crupele și sarea în cazan și alege grăsimea cea bună pentru sine. (Grăsimea bună nu ajunge la mâna de lucru. Așa că deținuților le-ar fi mult mai pe plac dacă de la depozit s-ar da mereu grăsime de proastă calitate). Apoi mestecă terciul până fierbe cât trebuie. Cam asta-i tot ce face bucătarul. Instructorul sanitar nu face nici atât. Stă și se uită. Când terciul e gata vine și rândul lui. Mănâncă ce-i mai bun. În momentul acela sosește și șeful de brigadă, care se întâmplă să fie de serviciu. Se schimbă în fiecare zi. Vine să ia probă, să verifice chipurile, dacă mâna de lucru poate fi hrănită cu astfel de terci. I se dă o porție dublă.

Când sună sirena sosesc și ceilalți șefi de brigadă și bucătarul le dă pe ferestruică străchinile al căror fund este acoperit cu puțin terci. Câte crupe din rația care ți se cuvine ai acolo nu poți să cântărești și nici să întrebi pentru că primești o sută de scurte peste gură, numai dacă o deschizi.

Deasupra stepei goale șuieră vântul: vara uscat și fierbinte, iarna geros. În stepa asta, de când e ea, n-a crescut nimic. Cu

¹ un pud, 16,381 kg.

atât mai puțin între cele patru garduri de sârmă ghimpată. Pâinea „crește” doar la magazia de pâine, iar ovăzul dă în spic la depozit. Și chiar dacă ți-ai rupe șalele muncind, chiar dacă te-ai prăbușit cu fața în țărână, pământul nu-ți dă mai multă mâncare decât ți-a prescris comandantul. Ba n-o primești nici pe aceea din pricina bucătarilor, a țăpârlanilor și a celor protejați. Se fură și aici, se fură și în zonă, iar înainte se fura și la magazie. Și toți cei care fură nu dau cu târnăcopul. Tu, în schimb izbești cu el, iei ce-ți dau și cară-te de la ferestruică.

Cine pe cine poate, pe acela-l roade.

Pavlo, Șuhov și Gopcik intrară în sala de mese. Aici deținuții se împing unul în altul de nu se mai văd nici mesele ciunte și nici băncile. Unii stau jos și mănâncă, iar cei mai mulți, în picioare.

Brigada 82, care a săpat gropi, în ger, o jumătate de zi, a pus mâna pe primele mese. Acum, nici după ce au mâncat nu vor să mai plece. Unde să se mai încălzească? Ceilalți îi înjură, dar spatele lor e ca peretele. Oricum, aici e mai plăcut decât în ger.

Pavlo și Șuhov își fac loc cu coatele. Au sosit la timp.

O brigadă își primește mâncarea și la rând mai este una. Cei care stau la ferăstruică sunt tot ajutorii șefilor de brigadă.

— Străchini! Străchini! strigă bucătarul prin ferestruică. I se aduc străchini. Adună și Șuhov, nu pentru un supliment, ci ca să meargă treaba mai repede.

Acolo, după peretele despărțitor, țăpârlani spală străchinile pentru un blid de terci.

În clipa în care începu să primească mâncarea ajutorul din fața lui, Pavlo strigă pe deasupra capetelor celorlalți:

— Gopcik!

— Sunt aici! Răspunde Gopcik de la ușă. Are o voce mică și subțire de ied. Aproape că ți-e teamă să nu se spargă.

— Cheamă brigada!

Gopcik o luă la fugă.

Important e că astăzi terciul e bun, chiar foarte bun.

E din ovăz. Nu se întâmplă prea des. De obicei se face din sorg. De două ori pe zi. Sau din puțină făină cu multă apă. În terciul de ovăz, printre boabe, se găsește un strat hrănitor de grăsime. Gând era tânăr, Șuhov dădea cailor ovăz cu brațul.

Nici odată nu s-a gândit, atunci, că-și va chinui sufletul pentru câteva boabe de ovăz.

— Străchini! Străchini! Se aude dinspre ferestruică. Se apropie rândul brigăzii lor. Ajutorul brigăzii din față a primit un polonic dublu, de „șef de brigadă” și părăsește ferestruica.

Asta tot pe socoteala mâinii de lucru și nimeni nu se împotrivește.

Fiecărui șef de brigadă i se dă o astfel de porție, iar dacă el n-o mănâncă, o dă ajutorului. Tiurin o dă lui Pavlo. Sarcina lui Șuhov, acum e următoarea: se înfinge deasupra unei mese, alungă doi pârliti, roagă cu frumosul o mână de lucru să-l ajute și curăță un colț de masă pentru vreo 12 străchini (Dacă le așezi una lângă alta, peste ele mai pui un rând de șase și apoi încă unul de două în cap). Pe urmă trebuie să ia străchinile de la Pavlo, să le numere din nou și să vegheze ca nu cumva vreun străin să fure o strachină de pe masă.

Și mai trebuie să fie atent să nu-l lovească cineva cu cotul și să-l dea jos Alături e forfotă. Unii se ridică de pe bancă, alții se așează și mănâncă.

Trebuie să, supravegheze cu atenție hotarul: își mănâncă străchinile lor, ori s-au strecurat într-ale noastre?

— Două, Patru, Șase! Numără bucătarul de după ferestruică. Dă câte două străchini dintr-o dată. Așa îi mai ușor. Cu o singură mână se poate înșela.

— Două, patru, șase, repetă cu voce slabă Pavlo și-i transmite lui Șuhov câte două străchini. Șuhov le așează pe masă. Nu repetă cu voce tare, dar numără mai iute decât ei.

— Opt, zece.

De ce nu aduce Gopcik brigada?

— Doisprezece, paisprezece, continuă numărătoarea. Nu mai sunt străchini la bucătărie. Pe lângă capul și umerii lui Pavlo, Șuhov vede cum mâinile bucătarului pun pe ferestruică, cu mișcări nehotărâte, parcă gânditoare, două străchini. S-a întors, probabil, spre spălători și-i înjură. Pe ferestruică se aduce un teanc de străchini goale. Bucătarul își descleștă mâinile de pe cele două străchini și împinse în spate teancul.

Șuhov părăsi în grabă grămada de străchini de pe masă, sări peste o bancă, trase ambele străchini și spuse încet, nu atât

pentru bucătar, cât pentru Pavlo:

— Paisprezece.

— Stai! Unde o-ntinzi? urlă bucătarul.

— E de-al nostru, confirmă Pavlo.

— De-al vostru, de-al vostru, dar de numărătoare nu te ții?

— Paisprezece strânse din umeri Pavlo.

El însuși n-ar fi încercat nici odată să șterpelească străchini pentru că era ajutorul șefului de brigadă și trebuia să-și păstreze autoritatea.

În cazul de față, însă, nu se întâmplă nimic grav dacă repeta după Șuhov.

— Eu am numărat deja paisprezece, boncăluiește bucătarul.

— Și ce-i dacă ai numărat? Ai numărat, dar n-ai dat, le-ai ținut în mâini! Răcnește Șuhov. Vino și numără dacă nu crezi. Iată-le, toate-s pe masă!

Șuhov striga la bucătar, însă, observase că cei doi estonieni își fac loc spre el și le întinse, din mers ambele străchini. Se întoarce apoi spre masă și cercetă atent dacă nu cumva vecinii au luat vreuna. Ar fi putut lua cu ușurință.

În ferestruică se arătă, întreagă, mutra roșie a bucătarului.

— Unde-s străchinile? întrebă el cu asprime.

— Na, poftim! strigă Șuhov. Dă-te puțin mai încolo prietene scump, ai încremenit, și împinse pe cineva într-o parte. Iată-le pe cele două! Ridică în mâini cele două străchini de la ultimul etaj. Și iată trei rânduri de câte patru, nici una în plus, socotește! E în ordine?

— Dar brigada n-a venit, îl privi cu neîncredere bucătarul prin spațiul acela mic pe care i-l oferea ferestruica îngustă, croită astfel tocmai pentru ca nimeni să nu-și arunce ochii înăuntru și să vadă cât a mai rămas în cazan.

— No, n-o vinit încă brigada, își clătină capul Pavlo.

— Atunci de ce dracu ocupați străchinile dacă brigada nu-i? Turbă de mânie bucătarul.

— Iată, iată brigada, începu să strige Șuhov. Și toți auziră glasul căpitanului de rangul doi, care striga, la intrare, ca pe puntea de comandă:

— De ce v-ați strâns grămadă? Ați mâncat, plecați! Dați voie altora!

Bucătarul mai mormăi ceva, apoi tăcu și curând îi apărură din nou mâinile în ferestruică.

— Șaisprezece, optsprezece...

Și după ce turnă ultima porție, dublă:

— Douăzeci și trei. Gata! Următoarea brigadă!

Cei din 104 începură să-și croiască drum și Pavlo le întindea străchinile peste capetele celor care ședea la a doua masă.

Pe fiecare bancă, vara, încap câte cinci oameni. Acum, însă, înfוליți cum sunt, abia dacă încap patru și nu le e deloc la îndemână să miște lingurile.

Cu gândul că măcar una dintre porțiile șterpelite, va fi a lui, Șuhov se apucă cu repeziciune de cea care-i revenea în mod normal. Își ridică genunchiul drept până la pantece, trase din tureatca pâslarului „Ust-Ijma 1944”, își scoase căciula și o strânse sub brațul stâng, iar cu lingura atacă delicat, dintr-o margine, terciul.

Mânca atent, concentrat numai asupra stratului subțire de terci, îl rădea de pe fundul străchinii, îl băga în gură și-l mozolea cu limba. Trebuia să se grăbească pentru ca Pavlo să observe că a terminat și să-i ofere a doua porție.

Numai că acolo se afla și Fetiukov care venise odată cu estonienii și văzuse cum șterpelise el cele două terciuri. Fetiukov se așezase drept în fața lui Pavlo. Mânca stând în picioare și se uita insistent la cele patru porții rămase intacte. Voia astfel să-i arate lui Pavlo că ar trebui să-i dea și lui, dacă nu o porție întregă, atunci măcar o jumătate de porție. Tânăr și negricios, Pavlo își mânca liniștit porția dublă și pe fața lui nu se putea citi în nici un fel dacă-l vede pe cel care stă lângă el și dacă își amintește că două porții sunt în plus.

Șuhov termină de mâncat terciul. Din cauză că își pregătise de la început stomacul pentru două porții, nu se satură acum numai cu una, cum se întâmpla de obicei când mânca terci de ovăz. El își strecură mâna în buzunarul interior, scoase din cârpa albă bucățița rotundă de coajă și cu ea începu să șteargă rămășițele de terci de pe fundul și marginile străchinii. Strângeau pe coaja de pâine puțin terci, îl lingea și apoi strângea din nou. În sfârșit, strachina fu curățată ca și cum ar fi fost spălată, doar că era puțin mată. O dădu peste umăr și

continuă să stea preț de un minut cu capul descoperit. Cu toate că el șterpelise străchinile, stăpânul lor era ajutorul șefului de brigadă.

Pavlo termină de mâncat, linse numai lingura, o ascunse la locul ei și își făcu cruce. Apoi atinse ușor, nu le putea mișca din cauza înghesuiei, două din cele patru străchini de pe masă, cu intenția vădită de a le da lui Șuhov.

— Ivan Denisovici! Una ia-o pintru tini, iar alta i-o duci lui Cezar.

Șuhov știa că trebuie să ducă o străchină lui Cezar, la birou. (Cezar nu se înjosea nici odată să meargă, la masă, nici aici, nici în lagăr). Știa asta, dar când Pavlo atinse cele două străchini deodată, inima i se opri: nu cumva i le dă lui pe amândouă? Acum lucrurile se limpeziră și inima se porni iarăși la drum.

Într-o secundă se aplecă asupra vânatului său legal și începu să mănânce cu chibzuială, fără să simtă cum îl ghiontesc în spate cei din alte brigăzi.

Ar fi fost mâhnit dacă Pavlo i-ar fi dat lui Fetiukov încă o porție. Fetiukov, știe oricând s-o facă pe șacalul, dar să șterpească n-are curaj.

...în apropiere, la aceeași masă, se află Buinovski. Și-a terminat de mult terciul, nu știe că în brigadă sunt porții în plus și nici nu-și aruncă ochii să vadă ce a mai rămas de la ajutorul șefului de brigadă. Căldura îl moleșise și nu mai avea putere să se scoale și să iasă afară, în ger sau să se ducă în sala friguroasă a mașinilor. El ocupa acum un loc ilegal și împiedica brigăzile nou venite, aidoma celor pe care, cu cinci minute în urmă, îi izgonise cu vocea lui metalică. Venise de curând în lagăr și, implicit, partipa de puțină vreme la munca forțată. Minutele acestea de acum (el nu știa asta) aveau o deosebită importanță în viața lui, erau minute care-l transformau dintr-un ofițer de marină puternic și zgomotos, într-un deținut greoi în mișcări și prudent. Numai această încetineală în mișcări era în stare să-l facă să supraviețuiască celor douăzeci și cinci de ani de închisoare cu care fusese înzestrat.

Cei din jur strigau la el și-l loveau în spate să elibereze locul.

Pavlo spuse:

— Căpitane! Ei, căpitane!

Buinovski tresări ca trezit din somn și privi în jur. Pavlo îi întinse terciul fără să-l întrebe dacă-l vrea sau nu. Sprâncenele lui Buinovski se ridicară, iar ochii priviră terciul ca pe o minune.

— Ia-l, ia-l, îl îndemnă Pavlo și luând porția șefului de brigadă, plecă.

Pe buzele crăpate ale căpitanului, care călătorise în jurul Europei și pe marele drum nordic, apăru un zâmbet vinovat. Apoi se aplecă fericit asupra stratului subțire de ovăz, în care nu se zărea nici un strop de grăsime.

Fetiukov se uită cu răutate la Șuhov și la căpitan și se îndepărtă. Din punctul de vedere al lui Șuhov, Pavlo procedase just oferindu-i încă o porție căpitanului. Va veni vremea când căpitanul va învăța cum să trăiască în lagăr; deocamdată, nu știe.

Șuhov nutrea speranța slabă că Cezar îi va da lui terciul. Înălătură, însă, imediat gândul amintindu-și că acesta nu primise pachet de două săptămâni.

Termină al doilea terci, curăță ca și prima oară fundul și marginile străchinii, linse de fiecare dată bucățița de coajă și sfârși, în cele din urmă, prin a o mânca. Luă apoi porția lui Cezar, care între timp se răcise și plecă.

— La birou, spuse și îl împinse într-o parte pe țopârlanul de la ușă, care nu-l lăsa să iasă cu strachina.

Biroul are o casă din bârne, în apropierea corpului de gardă. Ca și dimineața, fumul țâșnea din hornuri. Pentru birou nu se face economie de surcele și de bracuri.

Șuhov deschise o ușă, apoi încă una căptușită cu câlți și, dând drumul înăuntru rotocoalelor de abur rece, intră și retrase iute ușa după el. (Se grăbise ca nu cumva cineva să strige: „Ei, tu, bādăranule, închide ușa”).

I se păru că în birou e cald ca în baie.

Prin ferestrele de pe care gheața se topise pătrundea un soare vesel, nu morocănos, ca acolo sus, pe centrala termoelectrică. Soba fusese atât de tare încălzită, încât de la o margine la cealaltă era roșie. Roșii erau și burlanele, într-o

asemenea căldură, cum te-ai așezat ai și adormit.

Biroul are două camere. A doua, a șefului de lucrări, are ușa întredeschisă și de acolo tună vocea acestuia.

— Avem pierderi la fondul de salarii și la materialele de construcții. Scândurile cele mai scumpe, fără să mai vorbesc de panourile pentru casele prefabricate, sunt sparte de deținuți și arse ca să se încălzească, iar voi nu vedeți nimic. Zilele acestea cimentul a fost descărcat pe un vânt puternic și transportat cu târgile aproape zece metri. Pe tot terenul, în jurul depozitului, cimentul e până la gleznă, iar când muncitorii au plecat nu mai erau negri, ci cenușii. Iată câte pierderi!

Înseamnă că e consfătuire la șeful de lucrări, cu șefii de echipă, se înțelege.

Lângă intrare, în colț, pe un taburet, stă plantonul care are grijă de foc. Căldura îl moleșise. Mai încolo, Skuropatenko, B-219, o prăjină strâmbă, s-a înfipt ca un ghimpe în fereastră. Urmărește și acum dacă nu cumva i se fură panourile pentru casele prefabricate. Cartonul gudronat ți-a fost suflat, taică! Aleluia!

Cei doi contabili, tot deținuți, își prăjesc pâinea pe sobă. Ca să nu se ardă și-au făcut un fel de grătar din sârmă.

Cezar trage din pipă. E cu spatele spre Șuhov, nu-l vede. În fața lui stă H-123, care înghițise până acum conform sentinței, douăzeci de ani de muncă silnică. E un bătrân rezistent. Mănâncă terci.

— Nu, tăicuțule, îi vorbește Cezar dulce, dând drumul la rotocoale de fum, obiectivitatea ne cere să recunoaștem că Eisenstein este genial. Oare nu-i genial „Ivan cel groaznic”? Dansul opricinilor cu mască! Scena din catedrală!

— O schimonoseală! Mărâie H-123, ținând lingura înaintea gurii. E atât de multă artă, că încetează de a mai fi artă. Piper și mac în loc de pâinea care ne este absolut necesară. Și apoi cea mai infamă idee politică — justificarea tiraniei personale. E o batjocură la adresa a trei generații de intelectuali ruși!

— Dar ce altă modalitate de tratare i s-ar fi admis?

— Ce i s-ar fi admis?! Ah! În cazul acesta nu-mi spuneți că e un geniu! mai bine ați spune că e un lingușitor care a

îndeplinit o comandă ca un câine. Geniile nu-si adaptează modalitatea de tratare după gustul tiranilor!

— Hm, hm, tuși Șuhov, sfiindu-se să întrerupă o conversație atât de elevată. Dar nici să mai aștepte nu avea rost.

Cezar se întoarce, luă strachina fără să se uite la Șuhov, ca și cum aceasta ar fi venit singură, plutind prin aer și își continuă conversația:

— Vedeți, arta nu înseamnă „ce”, arta înseamnă „cum”. H-123 sări ca ars și începu să bată cu pumnul în masă.

— Nu, nu! „Cumul” vostru să se ducă la mama dracului dacă nu trezește în mine sentimente nobile.

Șuhov mai stătu exact atât cât era cuviincios să stea după ce dăduse terciul. Aștepta ca Cezar să-l trateze cu o țigară. Cezar, însă, nu-si mai amintea de loc că el se află acolo, în spatele lui.

Șuhov se întoarce și plecă, fără să facă zgomot.

„Nu-i prea frig afară, observă el, se poate zidi”.

Mergea pe cărare și în zăpadă zări o bucată dintr-o pânză de fierăstrău. Nu-i găsi nici un fel de întrebuintare, dar o luă și o băgă în buzunarul pantalonilor. Nevoia viitoare n-o poți ști. O va ascunde la centrala termoelectrică. Prevederea e mai folositoare decât bogăția. Sosi la centrală și, înainte de toate, își scoase mistria din ascunzătoare și o băgă sub cingătoare. Abia după aceea se strecură în sala care le servea ca loc de muncă.

Umblase prin lumina soarelui și, de aceea, acolo i se păru grozav de întuneric și nu mai cald decât afară. Poate puțin mai umed. Se îngrămădiseră din nou cu toții lângă soba rotundă, instalată de Șuhov și lângă soba cealaltă, pe care se usca nisipul jilav.

Cine nu avea loc stătea pe muchea lăzii de mortar. Șeful de brigadă stă chiar lângă sobă și-și sfârșește de mâncat terciul. Pavlo i-l încălzise pe sobă. Băieții sușotesc între ei. S-au înveselit, îi spun și lui Ivan Denisovici ca glasul scăzut: șeful de brigadă a scos-o bine cu procentajul. A venit vesel.

La orice fel de muncă, ar fi puși, șeful de brigadă e totul, munca e opera minții lui. Astăzi, de pildă, ce au făcut în jumătate de zi? Nimic, instalarea sobei nu intră la socoteală. Nici astuparea ferestrelor. Astea s-au făcut pentru noi, nu pentru producție, în fișă, însă, trebuie să se scrie ceva. Poate

că Cezar îi dă o mână prețioasă de ajutor. Șeful de brigadă e respectuos față de el. Nu s-ar putea așa fără rost. Dacă a scos-o bine cu procentajul înseamnă că de acum, cinci zile, vor avea rații bune. Dacă nu cinci, atunci măcar patru. Din cinci zile, una o ciupește comandantul și tot lagărul primește aceeași rație minimă.

— Și cei mai buni și cei mai răi. Și nu ți-e necaz că toată lumea primește aceeași rație, ci că se fac economii pe seama burților noastre. E drept, stomacul deținutului îndura totul: astăzi a fost cum a fost, însă mâine ne vom sătura. Cu gândul acesta se culcă deținutul în ziua în care rația e minimă.

Dacă te ții bine, lucrezi cinci zile și mănânci patru. În brigadă e liniște. Cine are fumează pe furiș. S-au înghesuit cu toții în semiîntuneric și se uită la foc. Ca o familie mare. De fapt brigada chiar este o familie. Lângă sobă, șeful de brigadă povestește ceva. El nu face nici odată risipă de cuvinte, iar dacă a început să povestească înseamnă că are sufletul ușor. Nici el, Andrei Prokofievici, n-a învățat încă să mănânce cu capul acoperit. Când își scoate căciula pare mai bătrân decât este în realitate. Ca toți ceilalți, e tuns scurt, dar chiar așa, la lumina focului, se poate observa ușor cât păr alb are presărat printre firele de păr cenușiu.

— ... Eu tremuram în fața comandantului de batalion, iar acum eram în fața comandantului de regiment. „Soldatul Armatei Roșii Tiurin la ordinele dumneavoastră...” De sub sprâncenele stufoase mă fulgeră ochii: „Dar după tata cum te cheamă? Îi spun „Anul nașterii?” îi spun. Atunci, în 1930, aveam douăzeci și doi de ani, eram un vițelus.

„Ei și cum îți faci serviciul Tiurin?”, „Servesc poporul muncitor”, răspund. Dintr-o dată începu să clocotească și să izbească cu pumnii în masă, poc! Poc! „Servești poporul muncitor, dar tu însuși cine ești, nemernicule?”

Parcă-mi turnase cineva smoală topită pe gâtleej. Îmi fac curaj și zic: „Sunt trăgătorul mitralior numărul unu. Fruntaș în pregătirea de luptă și politic...” „Ce număr unu, ticălosule. Tatăl tău e chiabur! A sosit o scrisoare din Kameni. Tatăl tău e chiabur, ești căutat de doi ani și tu te-ai ascuns”. Am pălit cu

totul și am tăcut. Un an întreg nu scrisesem acasă ca să nu-mi dea de urmă. Nu știam dacă ei mai trăiesc și nici ce gândesc despre mine. „Ce fel de conștiință ai? încep să urlu și să se agite «Patru bastoane», înșeli puterea muncitorească, țărănească”.

Gândeam că mă va bate, dar nu făcu asta. Semnă un ordin ca în șase ore să fiu alungat. Afară era noiembrie, mi-au luat echipamentul de iarnă și mi-au dat unul de vară, care fusese purtat trei ani. Și o măntăluță scurtă. Eram zăpăcit cu totul și nu știam că aveam dreptul să nu predau hainele și să le trimit pe urmă... Și mi-au mai dat, pe lângă asta, o dovadă cumplită: „Eliberat din rândurile... fiind fiu de chiabur”. Tocmai bună ca să-ți poți găsi o muncă și să te streкори patru zile și patru nopți cu trenul, fără foaie de drum. Nici mâncare nu mi-au dat, măcar pe o singură zi. Am luat ultimul prânz și m-au îmbrâncit pe poarta cazarmii.

...în 1940, în lagărul de triaj de la Kotlas, l-am întâlnit pe fostul meu comandant de pluton. Căpătase tot zece ani.

De la el am aflat că pe comandantul acela de regiment și pe comisar i-au împușcat în 1936. Erau proletari sau chiaburi? Aveau conștiință sau nu aveau...? Mi-am făcut cruce și am zis: „Tatăl nostru care ești în ceruri, trebuie să cred că exiști, căci deși înduri multă vreme, crâncen pedepsești”.

După cele două străchini de terci, Șuhov avea o poftă grozavă să fumeze, chiar dacă pentru asta si-ar fi dat viața. Își propuse să cumpere de la letonul din baraca a șaptea două pahare de tutun și atunci își va putea achita datoriile. Drept urmare se apropie de estonianul pescar și îi șopti:

— Ascultă, Fino, împrumută-mi până mâine să răsucesc o țigară. Știi că eu nu înșel. Fino se uită drept în ochii lui Șuhov, apoi fără să se grăbească, se uită la fratele său adoptiv. Ei împart totul în jumătăți și nici un firicel de tutun nu se clintește fără știrea celuilalt. Își mormăiră ceva unu altuia, apoi Fino scoase o pungă brodată cu șnur roșu. Din punga aceea scoase un pic de tutun tăiat ca de fabrică, îl așeză în palma lui Șuhov, îl măsură din ochi și mai adăugă câteva fire. Exact cât trebuie pentru o țigară, nu mai mult.

Șuhov avea hârtie de ziar. Rupse o bucată, răsuci țigara, ridică un cărbune aprins care alunecase între picioarele șefului de brigadă și începu să tragă cu poftă.

Un fel de amețală îi cuprinse trupul, iar capul și picioarele parcă se îmbătaseră.

Abia începu să fumeze și din capătul celălalt al sălii sa înfipseră în el, strălucitori, ochii verzi ai lui Fetiukov. Poate că s-ar fi milostivit să-i dea lui, șacalului, câteva fumuri, dar astăzi vânase chiștoace și Șuhov văzuse. E mai bine să-i dea chiștocul lui Senka Klevșin. El nici nu aude ce povestește acolo șeful de brigadă și stă, nenorocitul, în fața focului, cu capul plecat într-o parte. Focul din sobă proiectează pe fața ciupită de vărsat a șefului de brigadă o lumină palidă. El povestește fără milă, ca și cum ar fi vorbit despre altcineva:

— Rufele pe care le aveam le-am vândut cu un sfert din preț unui speculant. Cu banii am cumpărat, pe sub mână, două pâini. Atunci încă erau cartele. Gândeam să mă strecur cu trenurile de marfă, însă ieșiseră și împotriva acestui fapt legi aspre. Iar bilete, cine-și mai aduce aminte, nu puteai cumpăra nici cu bani, iar fără bani nici pe-atâta.

Se putea călători doar cu permise și cu ordine de serviciu. Pe peron n-aveai cum să ieși: la uși, miliția, iar patrulele cutreierau peronul dintr-un capăt în celălalt. Soarele, friguros, apunea. Prin găuri, apa începea să prindă pojghiță. Unde să înnoptezi? Am sărit un perete neted, de piatră și am nimerit, cu pâini cu tot în closetul stației. Am stat acolo câțva timp. Nu mă alunca nimeni. Apoi am ieșit ca un pasager sau ca un soldat oarecare. În gară tocmai se oprise Vladivostok-Moscova. La apa fierbinte era încăierare, se loveau unul pe altul cu gamelele în cap. O fată cu o bluză sinilie și cu un ceainic de doi litri se tot învârtea în jurul grămezii, temându-se să se apropie. Avea picioarele micuțe și delicate. Se puteau opări sau se puteau strivi. „Ține pâinile astea, îi spun, si-ți dau imediat apă fierbinte”. În timp ce umpleam ceainicul, trenul porni. Ea ținea pâinile în brațe și începu să plângă nestiind ce să facă cu ele. Era bucuroasă să rămână fără ceainic, numai să nu piardă trenul. „Fugi, îi strig, fugi, vin după tine.” Ea alerga înainte, eu după ea. O ajung, o ajut să urce și continui să

alerg. În sfîrsit mă sui și eu pe scară. Conducătorul nu mă întreabă ce-i cu mine și nici nu mă înghiontește în coaste. În vagon călătoreau ostași și mă confundase cu unul din ei.

Șuhov îl ghiontește pe Senka, într-o parte, ca și cum i-ar fi zis: „Ia și termină de fumat țigara, nefericitule”, îi dădu chiștocul, cu țigaretă de lemn cu tot. S-o sugă. Nu se întâmplă nimic. Senka e foarte ciudat. Ca un artist. Și-a dus o mână la inimă și își clătină capul. E surd și nu poți să-i ceri mai mult.

— Într-un compartiment închis erau șase fete. Studente din Leningrad. Se întorceau de la practică. Pe măsuță aveau unt și alte bunătăți, pelerinele se legănav în cărlige, geamantanele aveau învelitori. Trec pe lângă viață ca semafoarele vrezi pe lângă ferestrele trenului. Am vorbit, am glumit și am băut ceai împreună. „Dar dumneavoastră m-au întrebat, din ce vagon sunteți?” Am oftat și am spus adevărul. „Voi, fetelor, sunteți din vagonul vieții, iar eu din acela al morții...”

În sala e liniște. Focul arde.

— Au început să scoată „ahuri”. Și „ofuri”. S-au sfătuit și m-au acoperit cu pelerinele pe al treilea pat. M-au ascuns și m-au dus până la Novosibirsk. Printre altele, trebuie să vă spun, că pe una dintre fetele acelea am răsplătit-o mai târziu la Peciora. În 1935 a căzut și ea în afacerea Kirov. A ajuns la muncă forțată și am ajutat-o să intre la o croitorie.

— Nu-i bine să pregătim mortarul? îi întreabă Pavlo, în șoaptă.

Șeful de brigadă nu aude.

— Acasă am ajuns noaptea, prin grădini. Tot noaptea am și plecat. Pe fratele mai mic l-am luat cu mine și l-am dus în locuri mai calde, în orașul Frunze. Nici eu și nici el nu aveam ce mânca. Acolo, pe o stradă, se fierbea asfalt în cazan, iar niște potlogari stăteau în jurul lui. M-am dat pe lângă ei:

— Ascultați, domnilor coate-goale! Luați-l pe frățiorul meu să învețe meserie și cum să trăiască. L-au luat. Îmi pare rău că n-am rămas și eu cu potlogarii aceia.

— Și nici odată nu v-ați mai întâlnit fratele? întreabă căpitanul.

Tiurin căscă.

— Nici odată. Căscă din nou, apoi spuse: Ei, nu vă amărăți

băieți? N-o să murim aici la centrala termoelectrică. Cine trebuie să pregătească mortarul să înceapă. Nu așteptați sirena.

Asta-i brigada! Comandamentul nu-l silește pe deținut nici în timpul programului, dar dacă șeful de brigadă a zis să muncești chiar în pauză, înseamnă că trebuie să muncești.

Asta pentru că el, șeful de brigadă, te hrănește. Și pentru că fără rost nu te silește să muncești.

Șuhov oftă și se ridică. Să mergem să spargem gheața.

Luă un toporaș și o măturică, ciocănelul de zidar, o riglă, un șnur și firul cu plumb.

Kilgaș, rumen ca de obicei, îl privește pe Șuhov și se strâmbă, își exprimă astfel nemulțumirea că șeful de brigadă i-a pus la muncă mai înainte de a suna sirena. El nu se gândește cu ce se hrănește brigada. Lui, chelbosului, îi e tot una dacă i se dă cu două sute de grame de pâine mai puțin. Trăiește din pachete.

Se scoală, totuși, înțelege. Brigada nu poate sta în loc din cauza lui.

— Vania, așteaptă puțin! Vin și eu!

Dacă ar fi lucrat pentru el, fâlcosul s-ar fi ridicat, desigur, mai repede...

(De fapt Șuhov se grăbise și ca să apuce firul de plumb înaintea lui Kilgaș. De la magazie s-a luat doar unul).

Șuhov și Kilgaș porniră spre etaj. În urmă venea Senea. Îl simțeau după scârțâitul scării. La primul etaj zidăria e de-abia începută. Trei rânduri de jur împrejur. Rar unde e ridicată mai sus. Se va zidi ușor: de la genunchi până la piept, fără schele.

Schelele și caprele de lemn, care au fost aici mai înainte, au fost luate de deținuți. Le-au dus la alte clădiri sau le-au ars. Numai să nu cadă în mâna altor brigăzi. Mâine vor trebui făcute alte capre. Altfel ne oprim. De pe centrala termoelectrică se vede până hăt departe. Zona înzăpezită și pustie, posturile de observație, negre, și stâlpii ascuțiți, cu sârmă ghimpată. Până și sârma ghimpată se vede în lumina soarelui. Soarele nu se vede. Strălucește extraordinar de puternic. Nu poți deschide ochii spre el. Se mai vede, încă, nu prea departe un tren. Scoate fum, înnegrește cerul și răsuflă greu. Înainte de semnal

scoate întotdeauna un horcăit bolnav. Iată, a și fluierat.

— Ei, stahanovistule! Termină mai repede cu firul cu plumb, îl mână Kilgaș.

— Uită-te câtă gheață e pe zidul tău! Când ai s-o spargi?

— Diseară? Ți-ai adus degeaba mistria, răspunde Șuhov ca să-i facă în ciudă.

Tocmai voiau să-si ia în primire zidurile, după cum le împărțiseră înainte de prânz, când șeful de brigadă le strigă de jos:

— Hei, băieți! Ca să nu înghețe mortarul vom lucra câte doi. Șuhov, ia-l pe Klevșin la tine, iar eu voi lucra cu Kilgaș. Gopcik va curăța zidul în locul meu.

Șuhov și Kilgaș se priviră unul pe altul. Nu-i rea ideea. Va merge mai repede.

— Apucară toporașele... Șuhov nu mai vedea acum nimic. Nici orizontul îndepărtat, nici zăpada strălucitoare în razele soarelui, nici deținuții care se împrăștiau într-o parte sau în alta a zonei. Unii mergeau să sape gropile neterminate dimineața, alții să întărească armătura sau să ridice căpriori la ateliere. Șuhov vedea numai zidul său, care, spre stânga, se ridica în trepte până mai sus de mijloc, iar spre dreapta se întâlnea cu cel al lui Kilgaș. Îi arătă lui Senka unde să spargă gheața și el însuși începu s-o taie plin de zel, ba cu tăișul, ba cu muchia. Schijele de gheață săreau în toate părțile și din când în când îl loveau peste față.

Muncea cu convingere, fără să se gândească la nimic. Intuia, sub stratul de gheață, zidul și partea din afară a peretelui centralei, lată cât două cărămizi de zgură. În locul acela peretele fusese zidit, înainte, de un zidar necunoscut, care nu se pricepuse sau lucrase de mântuială. Șuhov se obișnuise acum cu gândul că peretele îi aparține. Iată aici o adâncitură. Nu poate fi astupată dintr-o dată. Trebuie să dea jos vreo trei rânduri și să adauge apoi mortar din gros. Iată, aici peretele iese în afară ca o burtă. Trebuie date jos două rânduri. Împărți peretele cu o linie imaginară: cât va zidi el pornind din stânga și cât Senka, spre dreapta, până la Kilgaș. Acolo, în colț, își făcu el socoteală, Kilgaș n-o să se omoare cu firea, iar în Senka își pune puțină nădejde. În sfârșit, cât timp vor scormoni

colțul, el va da gata mai mult de jumătate din zid. Perechea noastră nu trebuie să rămână în urmă. Stabili câte cărămizi să i se aducă și unde anume să fie așezate. Abia începuseră să se cațere pe scară cei care dădeau cărămizile, că Șuhov îi și strigă lui Alioșka.

— Adu-mi mie! Pune-le aici. Și aici. Așa.

Senka spârgea gheața, iar Șuhov apucase cu ambele mâini, măturicea din sârmă de oțel și începuse să curețe peretele. Curăță rândul de sus al cărămizilor, lăsând, ici-colo, câte o ușoară urmă de zăpadă.

Veni sus și șeful de brigadă și, în timp ce Șuhov mătura zidul, el bătu în colț, o stinghie.

— Hei! strigă de jos Pavlo, ce faceți acolo, ați murit? Urcăm mortarul!

Șuhov fierbea înăbușit. Nu întinse încă șnurul. Hotărî să-l întindă imediat nu pentru un rând sau două, ci dintr-o dată pentru trei. Și, ca să-i fie mai ușor lui Senka, o să-i ia o bucată de perete din exterior și o să-i dea în schimb alta, mai mică, în interior. Întinse șnurul pe creasta de sus și-i explică lui Senka, prin cuvinte și prin semne unde să zidească. Surdul înțelege și, țuguindu-și buzele aruncă ochiade și dă din cap spre peretele șefului. Băgăm cărbuni? Nu trebuie să ne lăsăm! Râde. Pe scară se aduce mortarul. Îl vor căra patru perechi. Șeful de brigadă hotărăște ca mortarul să nu fie răsturnat în nici un fel de lăzi, pentru că îngheață, ci să așeze târgile aproape, iar zidarii să se descurce cum or putea și să lucreze. Și, ca să nu înghețe de pomană, acolo sus, cei care au cărat târgile vor da la mână cărămizile. Cum se termină mortarul din targă — jos. Și imediat vor urca alți doi. Jos se va dezgheța mortarul rămas pe targa. Atât cât se poate. Au fost aduse în același timp două târgi. Pentru zidul lui Kilgaș și pentru cel al lui Șuhov. Mortarul aburește în ger, parcă scoate fum. Dar să te încălzești la el nu poți. Îl arunci cu mistria pe perete și cât ai deschide gura s-a și prins. Atunci trebuie să-l bați cu ciocanul, deoarece cu mistria nu mai ai ce-i face.

La fel și cărămida, cum o pui se lipește, îngheață. Iar dacă-i cumva strâmbă nu o poți desface decât cu tăișul toporului.

Cărămizile de zgură nu sunt la fel. Una are colțul distrus,

alta muchia spartă sau ceva în plus. Șuhov vede totul imediat și înțelege ce loc, în zid, se potrivește fiecărei cărămizi în parte. Ia mortarul aburind cu mistria, îl aruncă exact unde trebuie și ține minte unde este încheietura de jos. (Pe încheietura de jos se așează mijlocul cărămizii de sus) Ia apoi din grămadă cărămida cu grijă să nu-și rupă mânușa (zgura sfâșie rapid și dureros) și în timp ce încă mai nivelează cu mistria, pleosc cărămida. Tot acum trebuie să aibă grijă ca zidul să fie drept, în exterior și în interior, iar cărămizile să fie așezate pe lat.

Dacă sub greutatea cărămizii iese mortar, îl ia repede cu muchia mistriei și-l aruncă. Vara îl folosește pentru cărămida următoare. Acum nu poate fi vorba de așa ceva. Trebuie, de asemenea, să nu pierzi din ochi găurile de jos. Poate că acolo nu e necesară o cărămidă întreagă, ci câteva bucățele. Mortarul trebuie aruncat în așa fel încât în partea stângă să fie mai gros. Iar cărămida trebuie împinsă de la dreapta spre stânga. Astfel ea va presa. Surplusul de mortar între propria-i muche și cărămida din stânga. Pe urmă ochiul la verticală și la lățime. S-a prins. Următoarea! Vom pune două rânduri și vom îndrepta greșelile de mai înainte. Apoi totul va merge ca pe roate. Acum să privim cu atenție! Duse rândul exterior în întâmpinarea lui Senka. Acesta s-a despărțit în colț, de șeful de brigadă, și vine înapoi.

Șuhov făcu, spre cei care cărau mortar, un semn rapid cu ochiul. Să-i aducă imediat mortar la îndemână. Se muncește cu atâta îndârjire, încât n-ai răgaz nici să-ți ștergi nasul. Când se întâlniră, Șuhov și Senka luară mortar din aceeași ladă. Curând o goliră și începură s-o radă.

— Mortar, urlă Șuhov peste zid.

— Imediat, răspunde Pavlo.

Ca și ceilalți zidari, Șuhov nu mai simțea gerul. Încăierarea rapidă cu munca i-a încălzit chiar de la început. Din căldura asta, sub pieptar și sub cămașă se ivește sudoarea. Ei, însă, nu se opresc nici o clipă și duc zidul mai departe și mai departe. După o oră îi lovește al doilea val de căldură, în care sudoarea se usucă. La picioare nu i-a cuprins frigul. Asta-i important, în rest nimic, nici chiar vântul care suflă nu le poate îndepărta gândurile de la zidit. Doar Klevșin își lovește

picioarele unul de altul. Poartă 46 nenorocitul. Pâslarii i-au fost aleși din perechi diferite și-i sunt cam strâmți.

Din când în când șeful de brigadă strigă: „Mortar”! De lângă zidul său strigă și Șuhov: Mortar! Cine trage mai bine la ham, acela devine în ochii vecinilor un fel de șef de brigadă. Șuhov nu trebuie să rămână în urma celeilalte perechi. Și-ar mâna, acum, chiar fratele pe scară, cu târgile.

Buiovski cară de la prânz mortar, împreună cu Fetiukov. Scara e abruptă și alunecoasă și la început nu prea mergea. Șuhov îl mâna cu ușurelul:

— Căpitane, mai repede! Căpitane, cărămizi!

După fiecare transport, căpitanul devenea mai dibaci, iar Fetiukov mai leneș.

Se bălângăne ca o țată de cătea lehuză, apleacă targa și varsă mortarul, ca să-i fie mai ușor. Șuhov îi dă una în spate.

— Hei, sânge de ticălos! Ai fost director! De la muncitori pretindeai, de bună seamă!

— Șefule, strigă căpitanul, pune-mă cu un om. Nu mai car cu flaimucul ăsta. Șeful de brigadă făcu schimbări. Pe Fetiukov îl puse să arunce cărămizile de jos, pe schele. Îi alese locul în așa fel, încât să poată număra câte cărămizi aruncă. Căpitanului i-l dădu pe Alioșka. Alioșka e un om liniștit și ascultător, îi comandă cine vrea.

— Muncă de hamal, marinarule! îi spune căpitanul. Vezi, zidul crește.

Alioșka zâmbește cu îngăduință.

— Dacă trebuie mai repede, hai mai repede. Cum doriți. Coborără. În brigadă e o atmosferă calmă. Șeful strigă cuiwa, aflat jos. O mașină a adus cărămizi. Vreo jumătate de an n-a fost nici o cărămidă, iar acum parcă-i inundație. Se va lucra cât timp vor fi aduse cărămizi. Astăzi e prima zi. Mai târziu e mai simplu, nu te mai grăbești,

Șeful ocărăște pe cineva. E vorba de scripete. Șuhov ar vrea să afle despre ce e vorba, dar n-are timp. Tencuiește peretele. Urcară. Cei care cărau mortar îi povestiră. Venise un muncitor să repare motorul scripetelui. Cu el venise și șeful de la lucrările electrice. Asta nu-i deținut. Mentorul lucrează, șeful se uită. Asta-i după regulă: unul lucrează, altul

privește. Dacă ar repara scripetele s-ar putea urca cu el și cărămizile și mortarul. Șuhov ducea al treilea rând, Kilgaș îl începuse și el, când pe scară urcă Der, șeful echipei de construcții. E din Moscova. Se spune că ar fi lucrat într-un Minister. Șuhov era aproape de Kilgaș și i-l arătă pe Der.

— A-a! Se eschivă Kilgaș. Eu cu șefii, în general, n-am treabă. Să mă chemi numai dacă o să cadă de pe scară.

Der se va plasa imediat în spatele zidarilor și-i va supraveghea. Mai mult decât pe oricine, Șuhov nu-i poate suferi pe acești supraveghetori. O face pe inginerul, afurisitul, porcul. Odată i-a arătat lui Șuhov cum se zidește și Șuhov a izbucnit în răs. După opinia noastră ești inginer abia atunci când construiești o casă cu propriile-ți mâini. În Temgheniova nu sunt case de piatră. Toate-s din lemn. Și școala tot de lemn este. Au adus dintr-o rezervație lemn de șase stânjeni. Totuși, dacă în lagăr a fost nevoie de zidari, Șuhov, poftim, e zidar. Cine știe două meserii, învață și zece.

— Tiurin! strigă Der cu ochii holbați. Tiurin! În urma lui, pe scară, venea. Pavlo, cu lopata în mâini. Așa cum îl apucase vremea, Der are o vestă de lagăr, nou-nouța și curată. Mai are și o căciulă minunată, din piele. Pe ea un număr ca toți deținuții: B-731.

— Ce-i! Ieși spre gol Tiurin. Tăind aerul cu mistria, căciula îi căzuse pe-o sprânceană. Nemaipomenit. Nici n-apucă să se apropie și mortarul îngheță în lădiță, Șuhov zidește și ascultă.

— Ge-nseamnă asta, strigă Der împrăștiind o ploaie de salivă. Asta miroase a carceră! E treabă de proces.

— A! Tiurin! O să te procopsești cu al treilea termen.

Abia acum Șuhov pricepu despre ce era vorba. Îl privi pe Kilgas. Pricepuse și el. Cartonul gudronat! Văzuse cartonul în ferestre.

Șuhov nu se teme pentru sine. Se teme pentru șeful de brigadă. Pentru noi el este un părinte, iar pentru ei o unealtă. Pentru astfel de lucruri, în nord, li se dă brigadierilor încă un termen.

Vai, cum s-a încruntat fața șefului de brigadă! Zvirle mistria și face un pas spre Der. Der își răsucește privirile. Pavlo ridică hotărât lopata! N-a luat el fără rost lopata...

A înțeles totul și Senka, cu toate că-i surd. Își apropie mâinile de coastele lui Der. E zdravăn ca un zeu al pădurii.

Der clipește des, se precipită și cercetează atent încotro ar putea s-o întindă.

Tiurin se apropie de Der și-i spune calm și deslușit.

— Timpul vostru a trecut, ticăloșilor! Nu mai puteți da pedepse! Dacă suflă un cuvânt, te-ai dus! Ține minte!

Șeful de brigadă tremură din tot corpul; nu se poate potoli în nici un chip.

Pavlo, cu fața congestionată, se uită lung la Der. Te aștepți să-l taie în bucăți dintr-o clipă în alta.

— Dar ce-i, ce-i băieți? Der se făcuse palid și încerca să se îndepărteze de scară.

Șeful de brigadă nu mai spuse nimic, își îndreaptă căciula, ridică mistria și plecă spre peretele lui.

Pavlo, tot cu lopata în mâini, plecă încet, jos. Încet. Lui Der îi era teamă să rămână sus, dar mai teamă îi era să coboare. Se ascunse după Kilgaș și rămase acolo. Kilgaș zidește încet, cu gesturile celui care așează medicamentele pe un raft de farmacie sau, dacă vreți, ca omul care se știe dator, dar nu se grăbește deloc să-și achite datoria. Stă cu spatele spre Der. Parcă nici nu-l vede.

Der se strecoară lângă șeful de brigadă.

— Tiurin, ce să-i spun șefului de lucrări? Tiurin zidește și nu-și întoarce capul.

— Spune-i că așa a fost. Așa a fost când am venit aici. Der mai stă puțin, își dă seama că nu-i vor face acum bucata. Se plimbă oarecum liniștit, cu mâinile în buzunare.

— Sce-optsute cincizeci și patru, bolborosește el. De ce pui stratul de mortar atât de subțire?

Trebuie să se răzbune pe cineva. Pe peretele lui Șuhov stratul e subțire, dar nu se observă nici o gaură, nici pa verticală, nici în părți.

— Permiteți să raportez, sâsâie Șuhov, nu fără oarecare ironie: dacă pun un strat mai gros, în primăvara toată centrala asta se va topi.

— Tu ești simplu zidar și trebuie să ascuți ce-ți vorbește un șef, se încruntă Der. Își umflă obrazii. Are obiceiul ăsta. Se

poate pune și un strat mai subțire, după cum s-ar putea pune și unul mai gros dacă nu s-ar zidi iarna, dacă s-ar zidi omeneste.

Trebuie să ai milă și de oameni. E necesar și câștigul. Ce rost are să explici dacă omul nu înțelege! Der coborî liniștit pe scară.

— Să-mi reparați scripetele, strigă Tiurin în urma lui. Ce suntem noi, catări? Să ridicăm la etaj cărămizile cu spatele?

— Ți se va plăti ridicatul, răspunde Der amabil, de pe scară.

— Nu pentru roabe. Pentru târgi să se plătească.

— Crezi că mi-ar părea rău? Contabilitatea nu ia în seamă targa.

— Contabilitatea! Toată brigada mea lucrează ca să deservească patru zidari. Cât voi câștiga?

Tiurin vorbește și zidește fără întrerupere.

— Mor-tar! strigă el.

— Mor-tar, îl imită Șuhov. A terminat al treilea rând și-l va începe pe al patrulea. Ar trebui să întindă șnurul mai sus, dar se poate și fără. Va duce rândul fără șnur.

Der merge prin zăpadă ghemuit cu totul în sine. La birou să se încălzească. Nu-i în apele lui, se vede. Trebuie să se gândească înainte de a merge la un lup ca Tiurin. Cu astfel de șefi de brigadă ar trebui să se afle în relații bune. El n-are nici un fel de griji. El nu trebuie să se ploconească, relația lui e mare, locuiește într-o boxă separată.

Ce-i mai trebuie? Să meargă țanțoș și s-o facă pe deșteptul?

Cei veniți de jos spun că șeful de la electrice și muncitorul au plecat. Scripetele nu poate fi reparat. Asta înseamnă să cari ca un catâr. Prin câte construcții a trecut a văzut același lucru. Mașinile, ori se strică singure, ori le strică deținuții.

Transportul de butuci, de exemplu. Fixai un lemn în lanț și apoi te rezemai și te odihneai.

— Cărămizi! Cărămizi! strigă șeful de brigadă. S-a dezlănțuit, îi înjură pe cei care cară mortarul și pe cei de la cărămizi. Îi înjură de mamă.

— Pavlo întreabă cât mortar vă trebuie? strigă unul de jos.

— Cât se poate!

— E pregătită o jumătate de ladă.

— Pregătiți încă una întreagă!

Se zidește, nu glumă. Au ajuns la al cincilea rând de cărămizi. Pentru primul rând trebuia să te apleci, iar acum zidul e până la piept, privește! E firesc să ai spor. Nici uși, nici ferestre, numai doi pereți și cărămizi din belșug. Ar trebui să întindă șnurul, însă e tirziu.

— A optzeci și doua a plecat să predea uneltele, raportează Gopcik.

Tiurin îl fulgeră cu privirea:

— Mai bine ți-ai vedea rostul, mucosule! Cară cărămizi!

Șuhov privi spre soare. Da, e la asfințit. Apune ca un bulgăre roșu într-o ceață lăptoasă. Acum, însă, își luaseră avânt și era foarte bine. Începuseră rândul al cincilea și trebuia să-l termine și să-l tencuiască.

Cei de la mortar sunt ca niște cai care răsufală din greu. Chiar și Buinovski se făcuse cenușiu. Are, totuși, niște ani, căpitanul. Dacă nu patruzeci, atunci aproape. Cerul se întetește. Mâinile muncesc, dar degetele dor în mânușile rupte. În pâslarul stâng gerul face ravagii. Șuhov tropăie ca să se încălzească. Nu trebuie să te apleci deasupra zidului, dar trebuie să-ți îndoi spinarea după fiecare cărămidă și lingură de mortar.

— Băieți! nu-i lasă Șuhov în pace. Puneți-mi cărămizile pe zid. Ridicați-le pe zid!

Căpitanul le-ar ridica bucuros pe zid, însă nu mai are putere.

— Bine, Ivan Denisîci. Unde să le pun? Arată-mi — spune Alioșka.

Nimic nu refuză acest Alioșka. Orice l-ai ruga. Dacă toți oamenii din lume ar fi Alioșka, Șuhov ar fi la fel. Dacă omul te roagă, de ce să nu-l ajuți? Asta-i lege la ei.

Un sunet metalic străbătu întreaga zonă și ajunse până la centrala termoelectrică: încetarea lucrului! Tiurin îi grăbește cu mortarul:

— Mortar! Mortar! strigă.

Jos, tocmai se pregătise o nouă ladă. Acum trebuie să zidești, altă ieșire nu-i. Dacă nu golești lada, mâine mortarul va fi ca piatra și nici cu târnăcopul nu-l spargi.

— Nu vă lăsați fraților! strigă Șuhov.

Kilgaș se înverșunase. Nu-i plac asalturile. Dar unde să se ascundă?

Pavlo urcă în fugă, înhămat la o targă și cu mistria în mână. Începu să zidească. Acum sunt cinci zidari. Numai de-ar reuși să astupe toate încheieturile!

Șuhov cercetase din vreme cărămizile, stabilise care anume sunt bune pentru încheieturi, și, cu ciocănașul, îi făcu semn lui Alioșka.

— Taie-le pentru mine frățioare, taie-le! Acum când toți se grăbeau și se agitau, Șuhov stătea liniștit și privea peretele. Îl trimise pe Senka în partea stângă, iar el se duse în dreapta, spre colț. Dacă zidul se va șubrezi sau colțul se va nărui, va fi nenorocire! Și mâine încă e trudă de-o jumătate de zi.

— Stai! Smulse cărămida din mâna lui Pavlo și o așeză la linie. De acolo, din colț, văzu că la Șenka zidul face un fel de îndoitură. O îndreaptă.

Căpitanul se lipise de targa ca un cal bătrân obișnuit eu munca.

— Încă două târgi, se strigă.

Căpitanul cade de oboseală, dar trage. La fel a tras și Șuhov. La început s-a mai păzit, însă mai târziu au luat și pielea de pe el.

Soarele dispăru după orizont- Se putea vedea acum și fără ajutorul lui Gopcik că toate brigăzile duseseră uneltele și înaintau în valuri spre corpul de gardă (Nimeni nu pleacă imediat ce se dă semnalul. Nu-s proști să înghețe lângă porți. Toți stau și se încălzesc. Dar vine o clipă când toate brigăzile încep să curgă, de parcă șefii s-ar fi înțeles dinainte. Dacă nu n-ar înțelege, fiecare ar sta mai mult și miezul nopții i-ar găsi tot acolo. Asta pentru că deținuții sunt o sămânță îndărătnică și rea).

Șeful de brigadă se dezmetici și văzu că întârziase. Magazionerul nu-i va spune cuvinte prea frumoase.

— Hei, strigă, nu faceți economie de băligar! Hamali! Duce-ți jos lada mare și răzuiți-o. Ceea ce iese aruncați în gropi și astupați cu zăpadă, să nu se vadă. Tu,

Pavlo, la doi oameni, strânge uneltele și du-le la magazie.

După ce termin târgile astea, am să-ți trimit prin Gopcik trei mistrii.

Nu așteptară să li se spună a doua oară.

Luară de la Șuhov ciocănașul și dezlegară firul cu plumb. Cărăușii și cei care aruncaseră cărămizi fugiră în sala unde se pregătise mortarul. Sus nu mai aveau ce face. Acolo rămăseseră numai cei trei zidari, Kilgaș, Klevșin și Șuhov.

Șeful de brigadă se dă puțin la oparte și cercetează cât au zidit. E mulțumit.

— Am zidit astăzi nu glumă, nu? Într-o jumătate de zi, fără scripete, fără ajutor.

Șuhov observă că Kilgaș însă mai are mortar și se mâhni. Să nu-l înjure magazionerul pe Tiurin pentru mistrii.

— Ascultați băieți, suflă Șuhov, duceți mistriile lui Gopcik. A mea nu intră la socoteală, nu trebuie s-o predau. Am să termin eu.

Tiurin râde:

— Cum să ți se dea drumul? Fără tine tot lagărul ar plânge.

Râde și Șuhov. Zidește...

Kilgaș plecă cu mistriile. Senka îi aduce lui Șuhov cărămizi și mortar.

Gopcik o luă la fugă spre magazie să-l ajungă pe Pavlo. Porni prin zonă și brigada 104, fără șef. Șeful de brigadă e o forță, dar escorta reprezintă o forță mult mai mare.

Îi notează pe cei care întârzie și la răcoare cu ei.

Lângă corpul de garda e o înghesuială cumplită. Se strânseseră toate brigăzile. Se pare că a ieșit și escorta, pentru numărătoare. (La plecare numără de două ori. Prima oară cu porțile închise, iar o a doua oară când li se dă drumul, la poartă. Dacă li se năzarește ceva, mai numără o dată și după ce au ieșit pe poartă).

— Ce vrei să faci cu mortarul, nenorocitele!... dă din mână șeful de brigadă. Aruncă-l peste zid.

— Du-te șefule! Du-te, acolo ești mai de folos. (Șuhov îi spune de obicei Andrei Proropievici, însă acum, muncind împreună, deveniseră egali. El nu doar gândea: „Iată, suntem egali”, dar chiar simțea că așa este). Șeful coborî cu pași mari pe scară, iar Șuhov în urma lui, începu să se întrebe, mai în

glumă, mai în serios: „De ce naiba, ziua de muncă e atât de scurtă? Abia te-apuci de treabă și hopa încetarea! ”.

Rămăsese numai cu surdul. Cu el, însă, nu poți vorbi mult și chiar dacă-ai putea n-ai ce vorbi. El e mai inteligent decât ceilalți, înțelege totul fără cuvinte.

Mortar! Cărămidă! Presează. Verifică. Mortar, Cărămidă, Mortar. Cărămidă...

— Ce spusese șeful de brigadă? Să nu-i pară rău de mortar? Să-l azvârle peste zid și s-o întindă? Șuhov nu are asemenea apucături. Nu le-a deprins nici în cei opt ani de lagăr!

Îmi pare rău după fiecare lucru, după fiecare muncă prăpădită fără rost.

Mortar! Cărămidă! Mortar! Cărămidă!

— Am terminat, mama ta de picior! strigă Senka.Haide!

Apucă targa. Și pe scară în jos.

Șuhov rămase acolo. N-ar fi plecat acum nici dacă l-ar fi alungat escorta cu câinii cenușii... Se dă câțiva pași înapoi și cercetează. E bine. Merge. Se apropie de perete. Din stânga, și din dreapta. Cumpănește din ochi. E neted. Nu i-a îmbătrânit încă mâna.

Porni vârtej pe scară.

Senka ieșise afară în fugă și se afla deja pe delușor.

— Ei, ei! strigă el.

— Fugi, vin și eu imediat, dă Șuhov din mână.

Șuhov mai zăbovi puțin în sala mașinilor. Nu-și poate părăsi oricum mistria. S-ar putea ca mâine să nu mai iasă ia muncă, s-ar putea ca brigada să fie trimisă la „Orășelul socialist”, s-ar putea ca jumătate de an să nu mai nimerească aici. Să piardă mistria? Să i-o ciordească cineva și să rămână fără ea?

Sobele sunt stinse, e întuneric. Te cuprinde teama. Nu din cauza întunericului, ci pentru că au plecat toți și-ai să fii lipsă la corpul de gardă și escorta te va lua la bătaie.

Căută câtva timp și găsi, într-un colț, o piatră zdravănă. O dădu la o parte, ascunse sub ea mistria și o acoperi. E în ordine!

Acum repede. Să-l ajungă pe Senka. Senka nu e prea departe. Poate, la vreo sută de pași. El nu te părăsește nici odată la nenorocire. Vor răspunde împreună.

O luară la fugă. Unul înalt, celălalt scund. Senka e cu un cap și jumătate mai înalt decât Șuhov. Și capul e nemaipomenit de mare.

Privindu-i îți vino să spui că sunt niște pierde vară care aleargă de bună voie pe un stadion. Dar nu-i așa. Sunt după o zi de muncă, cu spinările încă îndoite, cu mânușile umede, cu pâlsarii scâlciți și afară e un frig groaznic.

Suflă și icnesc ca niște câini turbați.

Șeful de brigadă e deja la corpul de gardă. Va explica. Aleargă direct spre mulțime. Li se face groază. Sute de gâtlejuri începură deodată să înjure de mamă și de tată și de gură și de nas și de spate. Cum să nu te îngrozești când cinci sute de oameni turbează din cauza ta?!

Important e însă, ce va face escorta.

Nu, escorta nu face nimic. Șeful de brigadă e aici, aproape, în ultimul rând. Desigur explicase și-și luase vina asupra sa.

Băieții urlă, înjură. Urlă atât de tare, încât până și Senka aude și după ce își vine în fire se aruncă asupra lor.

El tace, tace mereu, tace, de-o viață, dar acum și-a dat drumul. Și-a ridicat pumnii și se va arunca la bătaie.

Tăcură. Unii râd.

— Hei, o sută patru se strigă. Parcă spuneți că-i surd. Am verificat.

Râd toți. Râde și escorta.

— Aliniați-vă câte cinci!

Porțile rămân închise. Ei înșiși nu înțeleg de ce mulțimea este împinsă înapoi. (Se lipiseră cu toții de porți ca niște proști. Parcă așa le-ar da drumul mai repede).

— Aliniați-vă câte cinci. Întâia! A doua! A treia! Rândul chemat înaintează câțiva metri. Șuhov așteaptă și își trage răsufierea. Privește luna, care deja se ridicase, măicuța! Era roșie și încruntată. Se știrbise puțin. Ieri pe timpul ăsta se afla mult mai sus.

Șuhov e vesel că totul a trecut cu bine. Îl înghiontește pe căpitan în coastă și-l copleșește cu întrebări:

— Ascultă, căpitane, după știința voastră, unde se aciuează luna veche?

— Cum unde, ignorantule?! Pur și simplu nu se vede.

Șuhov își clătină capul și râde:

— Și dacă nu se vede, de unde știi că există?

— Adică cum, după tine, se minunează căpitanul, în fiecare lună e o lună nouă?

— Ce-i ciudat în asta? Oamenii nu se nasc în fiecare zi? De ce nu s-ar naște și luna odată la patru săptămâni?

— Ptiu! Scui-pă căpitanul - încă n-am întâlnit nici măcar un matroz atât de prost. Auzi, unde se aciuiază luna veche?!

— Tocmai că eu te-am întrebat, unde? deschide Șuhov gura.

— Ei, unde?

Șuhov oftă și se destăinui sâsâind încet:

— La noi se spune că Dumnezeu fărâmițează luna veche și o preface în stele.

— Niște sălbateci! Râde căpitanul. Nici odată n-am auzit asta! Așa-i că tu crezi în Dumnezeu, Șuhov?

— Păi cum? Se miră Șuhov. Când tună-poftim, încearcă să nu crezi!

— Și de ce face Dumnezeu asta?

— Ce anume?

— De ce preface luna în stele?

Ce-i de ne-nțeles aici? Șuhov strânge din umeri. Din când în când stelele cad și trebuie completate.

— Întoarce-te, mama voastră... zbiară escorta, Ali-niați-vă!

Numărătoarea ajunsese la ei. Trecu a douăsprezecea grupă de cinci a celei de-a cincea sută și ei doi în urmă, Buinovski și Șuhov.

Escorta se agită, verifică tăblițele de numărare, discută. Lipsește cineva! Iarăși lipsește cineva după socotelile lor. Măcar de s-ar pricepe să socotească.

Au numărat patru sute șaiszeci și doi și trebuie să iasă patru sute șaiszeci și trei.

Îi împinseră îndărăt. (Se lipiseră iarăși de poartă.)

O iau de la capăt:.

— Ali-ni-a-țivă! Câte cinci! Întâia! A doua!... Aceste numărători și răs numărători îți umplu sufletul de necaz pentru că timpul care trece nu e oficial, ci e din cel care ne aparține nouă. Tot timpul nostru este și acela care se scurge când străbatem distanța, până la lagăr și aici ne oprim

și așteptăm aliniați, pentru percheziție.

Dinspre toate obiectivele, brigăzile aleargă mâncând pământul, își ocupă una altele locul, numai să ajungă mai repede la percheziție și s-o zbughească, mai devreme, în lagăr.

Brigada care pătrunde prima în lagăr domnește: sala de mese o așteaptă, e prima la pachete, la bucătăria individuală, la secția cultural-educativă să-și ridice scrisorile, la cenzură - să le predea, la infirmerie, la frizerie, la baie - pretutindeni.

Uneori se grăbește și escorta să ne dea mai repede în primire. Se întoarce astfel și ea mai devreme în lagăr. Nici soldatului nu-i arde de plimbare: treburi sunt multe, timpul e puțin..

Dar iată că nu le iese numărătoarea.

Socotitorii se apropie, cu tăblițele, de comandantul escortei. Discută! Comandantul strigă:

— Șeful brigăzii 104!

— Aici.

— N-a rămas nimeni de la tine în centrala termoelectrică? Gândește-te!

— Nu!

— Gândește-te bine, altfel îți dau capul jos de pe umeri!

— Nu, sunt sigur, își aruncă privirile spre Pavlo: n-a adormit oare nimeni acolo, în sala mașinilor?

— A-li-ni-a-ți-vă pe brigăzi! strigă comandantul escortei.

Stăteau în rânduri, câte cinci, așa cum se nimerise. N-avea importanță.

Curând începură să țipe și să se izbească unii de alții. Într-o parte se strigă: „A șaptezeci și șasea, la mine!” În altă parte: „A treisprezecea! Încoace!” Dincolo! „A treizeci și doua!”.

104 e în spatele tuturor brigăzilor. Șuhov observă că toți sunt cu mâinile goale. Au lucrat atât, prostănacii, încât au uitat să strângă ceva pentru foc. Doar doi au legături mici.

Jocul acesta se întâmplă în fiecare zi: înainte de a pleca, mâna de lucru strânge orice bucățică de lemn, surcele, bețișoare, le leagă cu un șiret de cârpă sau cu un capăt de funie și le cară. Prima hăituială e la corpul de gardă. Aici se află șeful de lucrări sau careva dintre șefii de echipă. Cum ai ajuns îți și ordonă să arunci totul (Au pierdut-milioane

prin horn și acum încearcă să recupereze cu ajutorul surcelor.) Mâna de lucru își are, însă, socoteala ei: dacă fiecare va aduce câte ceva, cât de puțin, în baracă va fi mai cald. E drept plintoarele primesc câte cinci kilograme de cărbune, praf pentru fiecare sobă, dar de la acestea nu te poți, aștepta la căldură. De aceea deținuții procedează așa: rup bețișoarele, le fac mai scurte și le bagă sub vestă. Numai în felul acesta îl pot duce pe șeful de lucrări.

Escorta nu ordonă nici odată să se arunce lemnele. Are și ea nevoie de lemne, dar nu le poate căra. Pe de o parte nu-i permite uniforma, iar pe de alta mâinile sunt ocupate cu automatele. Ca să tragă în noi, Cum ai ajuns în lagăr, escorta comandă: „De la cutare până la cutare rând, să se arunce lemnele aici”!

Sunt milostivi ca Dumnezeu însuși: iau ei, dau și supraveghetorilor din lagăr, lasă și deținuților. Altfel nu vor mai aduce deloc. Așa că toți deținuții trebuie să aducă lemne în fiecare zi. În timp ce Șuhov a cotrobăit cu ochii, dacă nu cumva pe sub picioare sunt surcele, să le adune — șeful de brigadă îi număraseră pe toți și raportă comandantului escortei:

— Brigada o sută patru este toată.

Și Cezar e prezent. I-a lăsat pe cei de la birouri și-a venit aici.

Pipa proiectează asupra feței lui o lumină roșiatică, mustățile îi sunt acoperite de chiciură, întrebă:

— Ei, cum merge căpitane?

Unul care trăiește la căldură nu-l poate înțelege pe cel înghețat, întrebarea e fără rost.

— Cum merge? strânge din umeri căpitanul. Am muncit atât, încât, iată, abia îmi dezdoi spinarea.

Astfel spus, pricepe-te și dă-mi să fumez. Cezar îi dă să fumeze. Din toată brigada, el numai de căpitan se ține mai aproape, față de nimeni altul nu-și deschide sufletul.

— La a treizeci și doua lipsește un om! La a treizeci și doua! strigă cu toții.

Ajutorul de la brigada 32 își ia un flăcău și o întinde spre atelierul de reparații auto, să caute. Mulțimea se întreabă: cine lipsește? Cine? Bănuiala se încropește și ajunge până la

urechile lui Șuhov: n-o fi cumva moldoveanul acela mic și oacheș? Ce fel de moldovean e acesta? Nu-i oare moldoveanul despre care se spune că a fost spion român, un spion autentic?

Spioni!! În fiecare brigadă sunt câte cinci, numai că ei sunt spioni închipuiți, scorniți. După dosare trec drept spioni, dar, de fapt sunt simpli prizonieri. Judecat astfel și Șuhov e un spion.

Comandantul escortei privește lista și se înegrește de spaimă. Dacă a evadat un spion va fi vai și amar de pielea lui. Mulțumii îi vine să turbe. Hoitul, mortăciunea, nemernicul, tâlharul, parșivul! N-are ce face? Cerul e deja negru, doar luna îl mai luminează, ies stelele, gerul sa așează pentru noapte, iar el, nenorocitul, lipsește. N-a lucrat îndeajuns mortăciunea? Nu ți-au fost suficiente cele unsprezece ceasuri de la o noapte la alta? O să te sature procurorul, așteaptă!

Șuhov se miră grozav să cineva poate lucra astfel încât să nu audă semnalul.

Uitase cu desăvârșire că el însuși lucrase mai înainte așa și că-i era necaz că se adună prea devreme la corpul de gardă.

Acum el înghețase odată cu toți ceilalți, se înverșunase ca și ei și dacă moldoveanul i-ar fi ținut acolo încă o jumătate de oră, iar escorta l-ar fi dat mulțimii, ar fi fost sfârtecat fără milă, cum sfârtecă lupii un vițel.

Gerul începu să ardă. Nimeni nu stă pe loc, bat din picioare sau merg doi pași înainte și doi înapoi.

Oamenii comentează: a izbutit, oare să fugă moldoveanul? Dacă a fugit ziua e o treabă, dar dacă s-a scuns și așteptă să plece paza de la posturile de observație sa înșeală. Dacă n-au rămas urme pe sub sârma ghimpată pe unde s-a târât, trei zile și trei nopți nu vor înceta să-l caute în zonă și trei zile și trei nopți vor veghea la posturile de observație. Dacă nu chiar o săptămână întregă. Așa glăsuiește regulamentul. Deținuții îl știu. Dacă cineva a fugit, liniștea escortei se sfârșește. Sunt fugăriți fără somn și mâncare. Așa că uneori își ies din fire și nu-l mai aduc viu pe fugar.

Cezar încearcă să întrețină o discuție cu căpitanul

— Vă mai amintiți, pince-nesul atârna pe parâma vaporului?

— Mda... căpitanul fumează.

— Dar căruciorul, cum alunecă, pe treptele lui „Odessa”
— Da... Însă marinărească e cam artificială, acolo.
— Vedeți, suntem răsfățați de tehnica modernă a filmării.
— Și viermii în carne mișună exact ca după ploaie. Oare ce posibil să fie așa?
— Cu mijloace mărunte nu faci cinema!
— Mă gândesc că dacă această carne ne-ar aduce-o în lagăr în loc de plevușca noastră și ar arunca-o în cazan fără s-o curețe, nu numai pe a mea, știu bine că...
— Hu! Hu! Hu! Începură să urle deținuții U-u-u-i
Dinspre atelierile de reparații veneau trei siluete. Înseamnă că era și moldoveanul.
— U-u-u! strigă mulțimea de lângă porți.
Cei trei se apropiau în fugă, iar strigătele se amplificară:
— Ciumă! Păduche! Scursură! Fecior de cățea! Ticălosule! Stârcule!
— Ciumă, strigă și Șuhov.
Nu-i de glumit. A furat mai mult de o jumătate de oră de la cinci sute de oameni.
Aleargă cu capul tras între umeri, ca un șoricel.
— Stai! strigă escorta și-l notează. K-460 unde ai fost? Un sergent porni spre el.
Mulțimea strigă:
— Ticălosule! Parșivule! Scuipătură! Sergentul îl împinge eu patul pustii. Unii amuțiră, Moldoveanul tace, își ține capul plecat și se dă îndărăt din fața escortei.
Ajutorul șefului de la brigada 32 ieși în față. S-a ascuns de mine, mortăciunea, s-a strecurat între scânduri, iar colo s-a încălzit și a adormit.
Începu să-l lovească în mutră și în gâtlej. În felul acesta îl îndepărtă de escortă.
Moldoveanul se retrăgea încet, iar un maghiar din aceeași brigadă îi dădu un picior în spate și apoi încă unul. Asta ca să se sature de spionaj. Să spioneze, poate și un nătărău. Spionul are, în general, o viață curată, veselă. Încearcă totuși, să dai la spate zece ani, într-un lagăr de muncă forțată.
Sergentul își coborî carabina, iar comandantul escortei urlă:
— Depărtați-vă de porți! Aliniați-vă câte cinci! Câinii, vor din

nou să numere. De ce să mai numeri când și fără asta e clar? Deținuții începură să murmure. Tot necazul pricinuit de moldovean trecu asupra escorte.

— Ce este? urlă comandantul escortei. Vreți să va trântim în zăpadă? Într-o clipă vă trântesc și vă țin până dimineața!

E în stare s-o facă. De câte ori nu i-a trântit?! El însuși a dat ordin: „Culcați-vă! Arma în poziție de luptă!” S-au întâmplat de-astea. Deținuții știu. Începură să se tragă ușurel de lângă porți.

— Depărtează-te! Depărtează-te! Forțează escorta.

— Și la urma urmei, de ce v-ați îngrămădit la poartă, canaliilor? Se întărită cei din spate asupra celor din față.

— Aliniați-vă câte cinci! Prima! A doua! A treia! Luna parcursese deja un sfert de cer. De pe discul ei se cernea o lumină roșcată, puternică. Seara era pierdută. Moldovean blestemat! Escortă blestemată! Viață blestemată!

Cei din față, care au fost numărați se întorc și se înalță pe vârful picioarelor, să vadă dacă în ultimul rând sunt doi sau trei. De asta depinde toată viața lor. Lui Șuhov i se păru că în ultimul rând vor fi patru, înlemni de groază. Unul în plus! Iarăși vor număra! Gurând se dumiri că Feitukov, șacalul, vânanse un muc de țigară de la căpitan și nu trecuse la timp în rândul lui. Acum se putea înțelege că e unul în plus. Ajutorul comandantului îl lovește cu răutate pe Fetiukov peste gât. E drept, în ultimul rând sunt trei oameni.

A ieșit numărătoarea, slavă ție, doamne.

Deținuții nu mai mârâie. Văd că soldații ies din corpul de gardă și înconjoară câmpul pe partea celaltă a zonei, înseamnă că le vor da drumul. Șefii de echipă nu se văd. Nici șeful de lucrări. Băieții duc lemnele. Porțile se dau în lături, în spate, lângă bârnela groasă, se află comandantul escortei și controlorul:

— Prima! A doua! A treia!

Dacă va ieși bine și de data asta, vor coborî sentinelele de la posturile de observație.

Vai, cât pământ e de umblat până acolo, la posturile de observație, dispuse de-a lungul zonei! Numai când iese numărătoarea și ultimul deținut este scos din zonă, abia

atunci se sună la telefon toate sentinelele și li se dă ordin să coboare.

Dacă comandantul escortei este inteligent, pornește coloana imediat. Știe că deținutul n-are unde să fugă și cei de la posturile de observație vor ajunge, oricum, coloana. Dar comandantul escortei e un nătărău, se teme că nu-i vor ajunge trupele împotriva deținuților și așteaptă.

Un astfel de cap sec e și comandantul de azi al escortei. Așteaptă.

— O zi întreagă au stat deținuții în ger și au înghețat. Curată moarte! Și după terminarea lucrului au mai stat o oră.

Dar nu atât gerul, cât mânia îi macină. Au pierdut seara. Nici un fel de treburi nu se mai pot face în lagăr.

— De unde știți atât de bine modul de viață al flotei englezești? Se întrebă în rândul vecin.

— Păi să vedeți, am trăit aproape o lună pe un crucișător englez. Aveam acolo cabina mea. Însoțeam o escortă marină. Eram la ei ofițer de legătură. Și culmea închipuiți-vă, după război, pe amiralul englez l-a pus dracul să-mi trimită un cadou ca amintire. „În semn de recunoștință”. Mă mir eu și blestem... Și iată-mă acum, aici cu toți într-o oală. Să stați aici cu cei din banda lui Bandera, nu-i o plăcere prea mare.

E straniu să vezi stepa pustie, șantierul părăsit, zăpada care lucește sub lună. Escorta s-a așezat reglementar zece pași unul de altul, arma pregătită.

Și în turma neagră a acestor deținuți, un om, Sce-311, care se credea făcut pentru măririle vieții, un om care cunoștea un amiral englez, iar acum cară târgi cu Fetiukov. Pe om poți să-l iei și așa și altfel...

Escorta s-a adunat! Și direct, fără molitvă:

— Înainte marș! Mai repede!

Lua-v-ar dracu cu „mai repedele” vostru cu tot! Au rămas ultimii așa că nu mai are nici un rost să se grăbească.

Deținuții s-au înțeles fără să-și vorbească între ei. Ei, ne-ați ținut voi, acum vă vom ține și noi. Vă credem, ați vrea să mergeți mai repede la căldură...

— Pasul mai mare! strigă comandantul, escortei. Pasul mai mare, cap de coloană!

Lua-v-ar dracul cu pasul mai mare eu tot. Deținuții merg domol, cu capul în piept, ca la înmormântare. Nu mai avem nimic de pierdut, oricum suntem ultimii în lagăr. Na s-a purtat cu noi omenește, măcar să crape acum strigând.

„Pasul mai mare” strigă comandantul escortei și dintr-o dată înțelege: deținuții nu vor merge mai repede. Și n-ai cum să tragi în ei: merg câte cinci, în coloană, corect. Comandantul escortei n-are cum să-i forțeze să meargă repede. (Dimineața deținuții se salvează mergând la lucru încet. Cine se grăbește, nu-și termină pedeapsa în lagăr - transpiră și se prăbușește).

Așa că mergem domol, cu pas egal, ordonat, zăpada scârțâie. Unii discută încetișor, alții tac. Șuhov își aminti tot ce n-a putut face dimineața în lagăr. Mai întâi infirmeria. Al dracului lucru, muncind uitase cu totul de infirmerie. Exact la ora asta acolo se fac primiriile. Ar mai putea reuși numai dacă renunță la cină. Acum, însă, nu-l mai doare chiar așa tare. Cum o fi stând oare cu temperatura? Nu-i timp de pierdut! O va scoate la capăt și fără doctori. Doctorii ăștia te bagă în mormânt. Nu infirmeria îl preocupă acum, ci cum să-și mai adauge ceva la masă.

Singura nădejde era ca Cezar să primească pachet. E și timpul. Dintr-o dată coloana deveni parcă alta. Începu să se agite, ieși din pasul egal, începu să mormăie, să bâzâie și o luă la fugă. Ca să-i ajungă pe cei din față, rândurile din urmă, și odată cu ele și Șuhov, trebuie să alerge. Fac câțiva pași normali și apoi câțiva în fugă. Când coada urcă pe deal, Șuhov văzu despre ce este vorba: în dreapta lor, departe, în stepă, se târa o coloană, care mergea pieziș către coloana noastră și, desigur, văzându-ne au grăbit pasul. Aceasta putea fi numai coloana de la uzina mecanică. Are vreo 300 de oameni. Înseamnă că și lor nu le-a mers astăzi prea bine. De ce oare? Acolo se întâmplă să-i rețină chiar la muncă. N-au terminat probabil de reparat o mașină oarecare. Dar asta n-are nici o importanță. Stau toată ziua în căldură. Ei, acum care pe care! Băieții aleargă, pur și simplu aleargă. Aleargă și escorta. Comandantul escortei strigă:

— Nu vă depărtați unul de altul! Cei din spate apropiați -vă! Apropiați-vă!

— Pocni-te-ar cineva în frunte, că nu mai termini de lătrat!

Oare nu ne ținem destul de aproape?

Discuțiile se curmară, iar gândurile, oricât de adânci ar fi fost ele, îl părăsiră subit și în toată coloana își făcu loc o singură dorință:

— Să-i întrecem! Să nu ne lăsăm!

Totul se amestecă și se răvășește într-un asemenea hal încât nu mai deosebește albul de negru. În astfel de momente escorta nu mai este un dușman pentru deținuți, ci un prieten. Dușmanul este coloana cealaltă. Se înveseliră brusc cu toții. Răul trecuse.

— Hai! Hai! strigă cei din urmă către cei din față.

Coloana noastră a ajuns în drum, iar cea a uzinei mecanice e abia în spatele cartierului de locuințe. Goana nocturnă continuă. Drumul coloanei noastre este acum mai bătătorit, în special prin mijloc. Dar și escorta, pe margini, se împiedică mai puțin. Pe un astfel de teren trebuie să-i învingem. Mai ales pentru faptul că la corpul de gardă din lagăr percheziționarea lor durează exagerat de mult.

Când deținuții au început să se taie unii pe alții, șefii au ajuns la concluzia că blestematele de cuțite sunt făcute la uzina mecanică și apoi strecurate cu dibăcie în lagăr. De aceea, la intrarea în lagăr, cei care lucrează acolo sunt percheziționați în mod special.

Toamna, târziu, pământul îngheață și se face tare ca piatra. Cu toate acestea lor li se striga:

— Uzina mecanică, jos bocancii! Luați-i în mâini!

Și îi percheziționau așa, desculți. Dar și acum, fie că e ger sau nu, unora, luați la întâmplare, li se ordonă:

— Tu, de colo, scoate-ți pâslarul drept! Iar tu, scoateți-l pe stângul!

Deținutul își scoate pâslarul și sărind într-un picior trebuie să-l răstoarne și să-și scuture obiala pentru a arăta că n-are cuțit. Șuhov auzise, totuși, că în vara trecută cei de la uzină au adus în lagăr doi stâlpi pentru volei și acolo, în stâlpii aceia, erau ascunse cuțitele. Se înțelege, el n-a verificat și nu știe precis dacă e adevărat sau nu. Se spune că în fiecare stâlp erau câte zece cuțite lungi. Și acum prin lagăr se mai găsește ici-colo câte un cuțit.

Trecură în pas alergător pe lângă clubul nou, apoi pe lângă cartierul de locuințe și pe lângă combinatul de prelucrare a lemnului și cotiră spre corpul de gardă al lagărului.

— Hu-hu-uu i strigă într-un singur glas coloana. Aici, la cotitură, observară că cei de la uzina mecanică rămăseseră cu vreo sută cincizeci de metri în urmă.

Ei, da, acum putem merge calm. Sunt bucuroși cu toții. O bucurie de iepure: vezi doamne, broaștele tot se mai tem de noi.

Și iată lagărul. E la fel cum l-au lăsat dimineața: noapte, și deasupra, peste barăci și rețele, lumini. În fața corpului de gardă proiectoarele luminează cu putere. Întreaga piață pentru percheziție parcă-i în plin soare.

— Stail! strigă ajutorul comandantului escortei, înainte de a ajunge la corpul de gardă, își scoate automatul, îl dă unui soldat și se apropie de coloană (Nu au voie să se apropie de deținuți cu automatul în mâini).

— Toți cei din dreapta, care au lemne, să le arunce jos.

Le căraseră fără să se mai ferească și ei văzuseră totul. Zbură o legăturică. Apoi a doua și a treia. Unii vor să ascundă lemnele înăuntrul coloanei, dar vecinii le spun:

— Din cauza ta le vor lua și de la ceilalți. Mai bine aruncă-le!

Cine este dușmanul numărul unu al unui deținut? Alt deținut. Dacă deținuții n-ar fi câini între ei, hei, ce bine ar fi!

— Marș! strigă ajutorul comandantului escortei.

Porniră spre corpul de gardă. Acolo duc cinci drumuri. Cu o oră înainte, pe ele se îngrămădiseră toate coloanele. Dacă aceste drumuri vor fi transformate cândva în străzi, atunci aici, unde se află corpul de gardă și locul pentru percheziție, va fi piața principală a unui viitor oraș. Și așa cum se strâng acum coloanele din toate părțile, atunci se vor strânge demonstrații, într-o veselă zi de sărbătoare. Supraveghetorii sunt în corpul de gardă. Se încălzesc. Îată-i, ies și se așează de-a curmezișul drumului.

— Descheiați-vă vestele și pieptarele! Își duc mâinile în lături. Parcă ar vrea să te îmbrățișeze. Te pipăie peste tot, ca și dimineață. Acum nu-ți mai este groază să te deschei, mergem acasă. Așa spun toți, „acasă”. La o altă casă, în timpul zilei n-ai

timp să te gândești.

Percheziția era în toi când Șuhov se apropie de Cezar și-i spuse:

— Cezar Marcovici! De la corpul de gardă eu alerg direct la biroul de pachete și-ți țin rînd.

Cezar întoarse spre Șuhov mustățile lui turnate, albe de promoroacă.

— Ce-i Ivan Denisovici, ce să ții? Poate că nici n-am pacnet.

— N-are nimic. Parcă ce-am să pierd dacă n-o să fie? Aștept zece minute și dacă văd că nu veniți, mă duc la baracă. (De fapt Șuhov gândea așa: dacă nu vine Cezar poate vine altul și-i vînd locul în rînd). Cezar slăbise vizibil de când nu mai primise pachet.

— E în regulă Ivan Denisâci! Ține-mi rînd și așteaptă-mă zece minute, nu mai mult!

Șuhov n-are ce ascunde la percheziție, se apropie fără teamă, își deschise, cu mișcări leneșe, vesta și își eliberează pieptarul de sub cingătoarea din foaie de cort. Știe precis că astăzi nu are asupra lui nimic interzis, dar în cei opt ani prudența i-a intrat în sînge. Băgă mîna în buzunarul de la genunchi să verifice dacă totuși n-are nimic compromițător. Găsi bucățica de fierăstrău, lama aceea pe care din spirit gospodăresc o luase din zona de lucru. Nu se pregătise s-o aducă în lagăr, dar iată, o adusesese și i-ar fi părut grozav de rău s-o arunce. Ar putea s-o transforme într-un cuțitaș, bun măcar la cismărie sau la croitorie. Dacă s-ar fi gândit s-o aducă, ar fi știut și cum s-o ascundă. Acum, însă, mai rămăseseră înaintea lui doar două rînduri, din care primul om sa îndrepta deja spre percheziție. Trebuie să te hotărăști mai iute ca vîntul: ori o arunci pe neobservate în spatele ultimului rînd de cinci (o vor găsi mai târziu, dar nu vor ști a cui e), ori o păstrezi. Dacă vor vedea în ea un cuțit, pentru lama asta ar putea căpăta zece zile și zece nopți de carceră. Un cuțitaș de cismărie era totuși un câștig, însemna pâine. I-ar fi părut rău s-o arunce. Drept urmare o strecură în vata mînușii cu un singur deget.

În clipa aceea, rîndul următor, de cinci primi ordin și treacă la percheziție. În lumina densă rămăseră ultimii trei: Senka, Șuhov și flăcăul din brigada 32, care alergase după moldovean.

Supraveghetorii erau cinci, iar ei numai trei și din cauza asta puteau să aleagă de care supraveghetor să se apropie. Șuhov nu-l alege pe cel tânăr îmbujorat, ci pe bătrânul cu mustățile cărunte.

Bătrânul avea, desigur, experiență și l-ar fi dibuit ușor dacă ar fi vrut, dar tocmai pentru că era bătrân se putea presupune că se săturase de serviciu mai rău decât de sare amară. Șuhov își scoase ambele mânuși și le apucă strâns cu o singură mână (Mănușa fără lamă era deasupra). Cu aceeași mână apucă sfoara care-i servea drept cingătoare. Apoi își deschise complet pieptarul, își ridică slugarnic poalele (nici odată n-a fost el atât de servil la percheziție, însă acum voia să arate că e sincer, na, poftim, caută-mă. Și la comandă porni direct spre cel cu mustățile cărunte. Supraveghetorul îl pipăi pe părți, pe spate și pe deasupra buzunarului de la genunchi, nimic. Frământă în mâini poalele vestei și ale pieptarului, tot nimic. Spre sfârșit, pentru mai multă siguranță, strânse în mână mănușa de deasupra. Acea în care nu se afla nimic. El pipăia mănușa, iar inima lui Șuhov se zbătea ca și cum ar fi fost prinsă într-un clește. O mișcare asemănătoare pe mănușa cealaltă, și va fi bun pentru carceră, cu trei sute de grame pe zi și mâncare caldă o dată la trei zile își închipui pe loc cum va flămânzi și va slăbi acolo și cât de greu îi va fi să se întoarcă și să reziste, în starea nici de foame, nici de saț. De acum, fulgerător începu să se roage cu insistență și deznădejde: „Doamne, salvează-mă, nu-mi da carceră!” Toate gândurile acestea trecură prin el doar în timpul, extrem de scurt, în care supraveghetorul pipăise prima mănușă și își întindea mâna spre cea de a doua. (Le-ar fi păpăit pe amândouă în același timp dacă Șuhov le-ar fi ținut în ambele mâini și nu în una), în momentul acela se auzi glasul salvator al șefului percheziției, care grăbindu-se să scape mai curând strigă:

— Gata, dați drumul uzinei mecanice!

Bătrânul renunță să mai cerceteze cea de a doua mănușă și-i făcu semn cu mâna să treacă. Șuhov o luă la fugă să-i ajungă pe-ai lui. Aceștia erau deja grupați câte cinci între două bariere lungi, de bârne, care semănau cu conovețele din târgurile de cai și formau un fel de țarc, în jurul coloanei. Alerga sprinten,

fără să simtă pământul și fără să se mai roage încă o dată, cu recunoștință. Nu mai avea acum timp pentru asta și la urma urmei nici nu-i folosea la nimic.

Escorta care-i adusese se dădu la o parte, eliberând drumul pentru escorta uzinei mecanice, își strânsese lemnele aruncate de coloană înainte de percheziție și acum își aștepta comandantul.

(Lemnele confiscate la percheziție de supraveghetori erau adunate grămadă lângă corpul de gardă).

Noaptea era albă și luminoasă, luna se ridica tot mai sus, iar gerul se întețea. În drum spre corpul de gardă, de unde urma să primească o chitanță pentru patru sute șazeci și trei de capete, comandantul escortei vorbi ceva cu Priaha, ajutorul lui Volkovoi.

Priaha strigă:

— K, 460!

Moldoveanul, care se ascunsese în interiorul coloanei oftă și ieși spre bariera din dreapta. Ținea, ca și mai înainte, capul tras între umeri și ușor înclinat într-o parte.

— Vino încoace! spuse Priaha,

Moldoveanul se apropie. I se ordonă să-si țină mâinile la spate și să stea acolo.

Înseamnă că-i vor pune în seamă tentativa de evadare și îl vor duce la carceră,

Coloana nu ajunsese încă la poarta înaltă cât trei oameni, când doi gardieni, unul la dreapta și altul la stîngă țarcului, începună s-o deschidă încet. Se auzi comanda:

— Aliniați-vă câte cinci și îndepărtați-vă de poartă. (Orice poartă se deschide spre zonă și dacă deținuții ar împinge-o, n-ar izbuti s-o învingă).

— Întâia! A doua! A treia!

Odată ce numărătoarea de seară s-a terminat și deținutul a pătruns prin porțile lagărului, după o zi întreagă petrecută în rând, în ger și în foame, el nu se mai gândește decât la lingurile de mâncare apoasă care i se cuvin. Le așteaptă așa cum pământul așteaptă ploaia, în verile secetoase și le soarbe pe nerăsuflete. Aceste linguri sunt pentru el mai prețioase decât libertatea și decât viața lui trecută și viitoare.

Intrând pe porțile lagărului, deținuții par niște soldați care se întorc din campanie, zgomotoși, îmbrăcați în fier, rășchirați. Dă-te la o parte!

Unuia dintre cei protejați, care ar privi de la comandament, valul deținuților în clipa intrării în lagăr, i s-ar face groază. După numărătoarea aceasta, deținutul devină din nou liber, așa cum a fost și dimineața, până la ora 7 și 30 când s-a sunat adunarea.

Porțile mari ale lagărului și cele mici ale rondului au rămas în urmă, traversează platoul de adunare, împrejmuț pe două din laturi și aleargă unde văd cu ochii.

Ei aleargă care încotro, dar șefii de brigadă sunt pescuiți de unul de la repartizare:

— Șefii de brigadă la P.P-0.!

Șuhov porni în goană, pe îângă clădirea carcerii și printre barăci, spre biroul de pachete. În același timp, Cezar plecă, cu pas măsurat și demn, în partea cealaltă, unde în jurul unui stâlp mișunau o mulțime de deținuți. Pe stâlp era fixată o tăbliță din placaj și pe ea, cu creion chimie, erau notați toți cei care astăzi au primit pachet, în lagăr se scrie foarte puțin pe hârtie. De regulă se scrie pe placaj.

E într-un fel, mai grosolan, dar mai sigur.

Pe placaj își fac numărătoarea capetelor pe care le stăpânesc și paznicii și cel de la repartizare. În ziua următoare se șterge ceea ce a fost scris ieri și se scrie din nou. Se fac economii.

Cei care rămân în lagăr au încă un mijloc de a câștiga ceva: citesc pe tăbliță cine are pachet, îi întâmpină pe platoul de adunare și le comunică pe loc numerele. Mult sau, puțin, măcar o țigară, tot se câștigă.

Șuhov ajunsese în furgă la biroul de pachete, o anexă la o baracă mai veche. Acestei anexe i se fixase un tambur fără ușă. Gerul se plimbă în voie. E, totuși, mai acceptabil decât afară, există un acoperiș. Coadă se întinde în jurul peretelui. Șuhov ocupă un loc. Înaintea lui sunt vreo cinsprezece oameni. Asta înseamnă mai mult de o oră, taman până la semnalul de stingere. Toți cei din coloana centralei termoelectrice, care au mers să vadă lista, sunt în spatele lui Șuhov. Și cei de la uzina Mecanică. N-ar fi exclus ea ei să fie chemați aici mâine

dimineată. Stau la rând eu trăistuțele și săculețele pregătite. Dincolo de ferestruică (Șuhov n-a primit nici odată pachet în acest lagăr, dar știe din auzite), lădița este desfăcută cu un toporaș. Supraveghetorul scoate totul afară și cercetează. Taie, rupe, pipăie, răstoarnă. Dacă se găsește ceva într-un borcan de sticlă sau tablă îl desfac și-ți toarnă totul în palme sau într-un ștergar pe care-l faci ca o pungă. Borcanul nu ți-l dau. Când primești plăcinte, dulciuri mai rare, salam sau pește afumat, supraveghetorul gustă. (Dacă te împotrivești, găsește fel de fel de motive asta-i interzis, asta nu-i prevăzut și nu-ți mai dă nimic. Cine primește pachet trebuie să dea, să dea și iar să dea. Firește, primul e supraveghetorul). În sfârșit percheziția se termină, dar lădița nu ți se dă. Trebuie să torni totul grămadă în trăistuță sau chiar în poalele vestei și să te cari repede. Următorul îl grăbește atât de tare pe câte unul, încât uită sârmanul și ce mai are pe teighea. Iar dacă ai uitat, ceva, n-are nici un rost să te mai întorci. Cândva, când se afla la Ust-Ijma, Șuhov a primit de două ori pachet.

Dar el i-a scris nevastei să nu rupă de la gura copiilor și să nu-i mai trimită.

Asta cu toate că afară, în libertate, îi era mult mai ușor să hrănească o familie întregă, decât aici, numai pe sine. El știe, însă, cât costă pachetele și mai știe că nu le poți cere zece ani în șir de la familie. Așa că mai bine fără ele. El hotărârăse astfel, dar, de fiecare dată când cineva din brigadă sau din baraca vecină primea pachet (adică aproape zilnic), îl durea inima că pachetul nu-i al lui. Și, cu toate că îi interzisese nevastei să-i trimită pachet chiar de paști, spera fără să știe de ce, că într-o zi va veni cineva în fugă și-i va spune:

— Șuhov! De ce nu te duci, ai pachet! Nu venea însă nimeni.

Clipele în care putea să-și amintească satul Temgheniova și casa părintească erau extrem de rare. Viața de aici îl hărțuia, de la deșteptare până la stingere, și nu-i lăsa timp pentru amintiri deșarte.

— Stând acum printre cei care-și hrăniseră burta cu nădejdea de a-și înfige dinții în slănină, de a-și unge pâinea cu unt sau de a-și îndulci cu zahăr strachina cu apă fierbinte, Șuhov avea o singură dorință: să mănânce o dată cu brigada și

supa să fie fierbinte. Când e rece nu valorează nici jumătate din preț. Își dădu cu părerea că dacă numele lui Cezar nu era trecut pe listă, acesta e de mult în baracă și se spală. Iar dacă și-a găsit numele pe tăblița de placaj, își adună acum săculețele, paharele din plastic, material pentru împachetat. De aceea îi și făgăduise că-l va aștepta zece minute. Așteptând în rând, Șuhov află o noutate: în săptămână aceasta nu vor avea duminică, le va fi din nou furată. Ca toți ceilalți se aștepta la asta: dacă într-o lună sunt cinci duminici, atunci li se dau trei iar în două sunt mânați la muncă. Faptul nu constituia pentru el o surpriză, însă când îl auzi i se frânse inima. Cui nu-i pare rău după o duminică? Ceea ce se vorbește în rând e adevărat. Și într-o zi liberă se pricep să-i pună la muncă în lagăr. Au ei grijă să inventeze ceva: să amenajezi o baie, să împrejmuiești un perete ca să nu poată fi trecut, să cureți curtea, să schimbi rumegușul din mindire sau să omori ploșnițele din paturile vagon. Sau se face verificarea identității după fișe. Sau se aranjează o inventariere: ieși cu toate lucrurile în curte și stai acolo o jumătate de zi.

Mai mult decât orice, pe șefi îi deranjează dacă deținutul se odihnește după dejun.

Rândul se mișcă încet, dar se mișcă. Un frizer, un contabil și unul de la secția culturală, trecură peste rând fără să întrebe pe nimeni. Ei nu sunt deținuți de duzină, ci: deținuți cu protecții serioase, ticăloși de prima mână. Pe oamenii aceștia, deținuții îi socotesc mai răi decât excrementele. (La rândul lor și ei îi socotesc la fel pe deținuți). Să te certî cu ei n-are rost. Protejării sunt uniți între ei. Sunt uniți și cu supraveghetorii.

Înainte de Șuhov mai erau vreo zece oameni, iar în spate veniseră în fugă șapte. În clipa aceea, prin spărtura ușii intră Cezar, cu noua lui căciulă de blană, trimisă din libertate. (Și cu căciula asta-i o poveste. Cezar l-a uns pe careva și i s-a permis să poarte căciula nouă și curată de eras, în timp ce de la alții le-au luat și pe cele din piele de porc, ponosite pe front).

Cezar îi aruncă lui Șuhov un zâmbet și imediat începu să vorbească cu un tip excentric care purta ochelari și tot citea, în rând, un ziar:

— A-a.! Piotr Malâci!

Când s-au văzut unul pe altul parcă s-au înseninat și s-au roșit ca niște maci.

Excentricul zise:

— Am o „Veciorka” proaspătă, uită-te! Au trimis-o cu banderolă.

— Nu mai spune! făcu Cezar și își băgă ochii în ziar. Becușorul de sub plafon abia luminează. Cum poate oare descifra literele mărunte de acolo?

— Este aici o cronică foarte interesantă despre premiera lui Zavad.

Ei sunt moscoviți, se adulmecă de departe unul pe celălalt, iar când se întâlnesc se miros în felul lor. Și gura le merge ca două melițe. Parcă se întrec cine va spune mai multe cuvinte. Dau atât de repede din gură și folosesc atât de rar cuvinte rusești, încât atunci când îi ascuți ai impresia că vorbesc niște letoni sau români.

Imediat după sosire, Cezar și-a instalat toate săculețele la locul lor.

— Eu, Cezar Marcovici, mormăi Șuhov, pot să plec!

— O, da, desigur, desigur — încuviință Cezar ridicându-și mustățile negre de pe ziar. Spune-mi numai după cine sunt eu și cine-i în urma mea.

Șuhov îi arată cine-i înainte și cine-i după și fără să mai aștepte ca Cezar însuși să-i vorbească despre cină, întrebă:

— Cina... să v-o aduc? (Dacă răspunsul va fi pozitiv înseamnă că trebuie să i-o aducă de la sala de mese până la baracă într-o gamelă, ceea ce de fapt este aproape imposibil. Au fost date ordine. Te prind și-ți varsă gamela și te bagă la carceră. Totuși s-a cărat mâncare și se va mai căra, pentru că cel care învârte afaceri nu reușește nici odată să vină o dată cu brigada la sala de mese.)

Șuhov întrebase dacă să-i aducă sau nu cina, dar în sinea lui gândea astfel: „Oare poți fi așa de hapsân? Nu-mi dăruiești cina? Știi doar prea bine că la cină nu se dă mâncare, ci apă chioară...”

— Nu, nu, zâmbi Cezar, cina mănânc-o tu, Ivan Denisâci!

Șuhov atât aștepta. Țâșni afară ca o pasăre liberă de sub un acoperiș și o luă la fugă prin lagăr.

Deținuții aleargă prin toate colțurile ca furnicile. Într-o vreme comandantul lagărului dăduse următorul ordin: nici un deținut nu are voie să meargă singur prin lagăr. Acolo unde se poate, trebuie să meargă toată brigada în coloană, iar acolo unde lucrul acesta este imposibil, la infirmerie, să zicem sau la closet, să se formeze grupuri de câte patru-cinci oameni și să se desemneze dintre ei un șef, care să-i încoloneze, să-i aștepte până-și fac treburile și să-i aducă înapoi tot încolonați.

Comandantul a ținut cu o încăpățănare nemaipomenită ca ordinul acesta să fie respectat. Și multă vreme nimeni n-a îndrăznit să-l contrazică. Supraveghetorii puneau mâna pe cei care erau găsiți de unul singur, le notau numerele și-i târau la carceră. Dar ordinul a fost boicotat. Pe tăcute, cum se întâmplă cu toate ordinele scandaloase. Să presupunem că ei își cheamă un om la ofițerul de la informații. Cum să trimiți cu el o grupă? Sau tu trebuie să mergi după alimente la magazie. De ce să merg și eu cu tine? Sau altul s-a gândit să meargă la secția cultural-educativă să citească ziare. Cine să meargă cu el? Sau, în sfârșit, poate că unul vrea să-și ducă pâslarii la reparat sau la uscat sau pur și simplu vrea să se ducă în altă baracă (ăsta este un lucru cu desăvârșire interzis) cum să-l reții?

Cu ordinul acesta, comandantul a vrut să ne taie și ultima libertate, dar nu i-a reușit, burtosul!

Pe drum spre baracă. Șubov întâlnește un supraveghetor și după ce-și scoase, pentru orice eventualitate, căciula în fața lui intră grăbit înăuntru. Aici e un adevărat vacarm: cei cărora li s-au șterpelit în timpul zilei rațiile răcnesc la plantoane, iar plantoanele fac același lucru. Colțul brigăzii 104 e pustiu.

Șuhov socotește fericită seara în care întorcându-se în lagăr nu găsește mindirele întoarse, și cotrobăite. Înseamnă că în timpul zilei n-a fost percheziție în barăci. Se avântă spre patul său, își dezbracă din mers vesta și o aruncă împreună cu mânușile deasupra. Apoi pipăie mindirul. Bucata de pâine era la locul ei. Se felicita că a cusut spărtura.

Ieși în fugă afară și porni spre sala de mese. Avu norocul să nu cadă în mâna vreunui supraveghetor. Întâlnește numai deținuți care-și târau anevoie picioarele și discutau despre rații.

Luna toarnă peste curte o lumină din ce în ce mai puternică. Proiectoarele sunt mai palide ca în alte seri, iar barăcile aruncă pe pământ umbre negre. În sala de mese se intră printr-un cerdac cu patru trepte.

Cerdacul e acum în umbră. Deasupra lui se balansează și cârâie de frig un felinar mic. Becurile au culoarea curcubeului. De frig s-au de murdărie. Mai există încă un ordin sever al comandantului: brigăzile să meargă spre sala de mese în rânduri de câte doi. Mai departe ordinul spunea: când ajung la sala de mese, brigăzile să nu urce pe cerdac, ci să se regrupeze în rânduri de câte cinci și să aștepte până ce plantonul le va da drumul să intre. Ca planton, aici se aținea cu tenacitate Hromoi. El șchiopăta și din cauza asta trecea drept invalid, însă era robust, spurcăciunea! Își făcuse un băț de mestecăn și de pe cerdac lovea cu el pe cei care se cățarau fără comanda lui. Nu lovea pe oricare. Are ochi ageri și te recunoaște prin întuneric, chiar și după spinare. El nu-i lovește pe cei care știu să-i dea peste bot, ci numai pe cei umiliți și bătuți. Și pe Șuhov l-a plesnit odată. Oficial i se, spune „planton”, dar dacă cercetezi mai bine, vezi că e un fel de prinț. E prieten cu bucătarii!

Astăzi, ori au năvălit dintr-o dată toate brigăzile, ori ei au făcut prea mult timp ordine, fapt e că cerdacul e înconjurat din toate părțile, iar în cerdac se află Hromoi, ajutorul lui și responsabilul sălii de mese în persoană. Se descurcă și fără supraveghetori, haita asta.

Responsabilul sălii de mese e o reptilă îngrășată până la refuz, cu capul cât un bostan și lat în umeri de aproape trei sferturi de metru. Are în el atâta forță de prisos, încât atunci când merge ai impresia că atât picioarele, cât și mâinile îi sunt acționate de niște arcuri. Poartă o căciulă albă, fără număr. Nici unul dintre cei liberi nu are o astfel de căciulă. Are și o vestă din blană de miel, iar pe piept un număr mic, cât un timbru postal. E o concesie a lui Volkovoi. Pe spate n-are nici măcar un astfel de număr. Responsabilul sălii de mese nu salută pe nimeni și toți deținuții se tem de el. Într-o singură mână el ține mii de vieți. Odată au vrut să-l bată, însă toți bucătarii i-au sărit în ajutor. Aștia-s bătauși aleși pe

sprinceană. Ar fi o adevărată nenorocire ca brigada 104 să fi intrat în sala de mese. Hromoi cunoaște tot lagărul după figură și în prezența responsabilului nu dă drumul nimănui cu o brigadă străină. Se înrăiește înadins. Câte odată, unii se strecoară prin spatele lui Hromoi, printre balustradele cerdacului. S-a strecurat și Șuhov în felul acesta. Astăzi, însă, în prezența responsabilului nu te poți strecura. Te pocnește de te duc apoi la infirmerie cu săniuța.

Repede, cât mai repede spre cerdac, printre bluzele la fel de negre ca și a ta, și află dacă brigada 104 este încă aici!

Brigăzile exercită asupra cerdacului o presiune formidabilă și, ca și cum ar lua cu asalt o cetate urcă prima treaptă, apoi a doua, a treia, a patra! Au năvălit în cerdac.

— Stai! Înapoi! urlă Hromoi și ridică ciomagul asupra celor din față. Acum vă umplu de sânge!

— N-avem nici o vină, urlă cei din față. Ne împing din spate!

E drept, cei din spate împing, dar nici cei din față nu se împotrivesc prea grozav. Vor să intre pe sus în sala de mese.

Hromoi își puse bățul de-a latul pieptului ca pe o barieră de cale ferată lăsată în jos și începu să-i împingă vârtos pe cei din față. Aghiotantul său îl ajuta. Nici responsabilului nu-i fu silă să-și murdărească mâinile și începu să împingă. Împingeau din răspuțeri. Au forțe nemăsurate. Mănâncă numai carne.

I-au dat înapoi. Cei din față au fost aruncați, de sus, ca niște snopi, peste cei din spate.

— Cățea șchiopă ce ești! Am să te pocnesc drept în creștet! strigă unii din mulțime. Strigă și se ascund. Alții au căzut fără să scoată o vorbă. Singura lor grijă e să se ridice cât mai repede ca să nu fie striviți sub picioare.

Treptele au fost eliberate. Responsabilul se retrage în interiorul cerdacului, iar Hromoi stă pe treapta de sus și-i dădăcește.

— Aliniați-vă câte cinci, capete de berbeci ce sunteți. De câte ori să vă spun? Am să vă dau drumul numai când trebuie!

Șuhov zări lângă cerdac ceva ce semăna cu capul lui Senka Klevșin și se bucură. Hai, mai repede, să ajungem acolo cu coatele! Spinările din față nu-i dau voie. Ei, frățioare, n-ai forță, n-ai să ajungi!

— A douăzeci și șaptea! strigă Hromoi, Treci! Brigada a douăzeci și șaptea se ridică pe trepte și ajunge curând la ușă. După ea înaintează din nou cu toții pe trepte. Cei din spate împing, împinge și Șuhov cât poate. Cerdacul se clatină, felinarul de deasupra tremură.

— Iarăși, hoiturilor? își iese Hromoi din fire și-i lovește cu ciomagul peste umeri și peste spate și-i îmbrânțește unul în altul.

Făcu din nou curățenie. Șuhov vede de jos că lângă Hromoi urcă Pavlo. Își conduce brigada. Tiurin nu se murdărește în înghesuiala asta.

— Aliniază-te câte cinci 104! strigă Pavlo de sus. Iar voi, prieteni, faceți puțin loc!

Cum dracu. Să se facă loc!

— Hei, tu din față, dă-mi voie, sunt din brigada 104. Șuhov îl scutură. Cel în cauză ar fi bucuros să-l lase, dar îl presează și pe el din toate părțile.

Mulțimea se zbugiumă, își, pierde răsuflarea ca să-și primească apa chioară.

Apa chioară legală.

Șuhov procedă altfel: se întinse spre stânga, apucă balustrada, își petrecu apoi mâinile pe după stâlpul ceardacului și se ridică proptindu-și picioarele în genunchii cuiva.

Cei din jur începură să-l încălzească pe sub coaste, încasă două lovituri zdravene, dar se strecurase. Era cu un picior pe cornișa cerdacului, lângă treapta de sus și aștepta. Ai lui îl văzură și-i întinseră mâna.

Responsabilul sălii de mese plecă și din ușă își întoarsa privirea și zise:

— Hromoi, dă drumul la încă două brigăzi!

— 104! răcni Hromoi. Dar tu, hoitule, încotro te strecuri! Și cu ciomagul îl lovi pe unul din altă brigadă.

— 104! strigă Pavlo și le dă drumul la ai săi.

— Uf! Uf! mormăi Șuhov ajungând în sala de mese și fără să mai aștepte îndemnul lui Pavlo porni după tăvi.

Ca întotdeauna, în sala de mese se învălmășesc valuri de, aburi. Cei de la mese stau înghesuți unul în altul ca semințele

de floarea soarelui. Unii hoinăresc printre mese împingându-se. Alții se strecoară cu tava plină. Șuhov s-a obișnuit de mult cu priveliștea asta. Ochiul lui ager vede că Sce-208 duce pe tavă doar cinci străchini.

Înseamnă că e ultima tavă. Altfel ar fi plină.

Îi ajunse și pe la spate îi șopti la ureche:

— Frățioare, dă-mi mie tava!

— O așteaptă unul la ferestruică, i-am, făgăduit.

— Dă-l naibii! Așteaptă? Altădată să nu mai caște gura!

S-au înțeles.

Sce-208 duse tava la masă și o goli. Ce căruia i-o promisese veni în fugă. Apucă tava de un capăt. Șuhov îl împinse cu tava în direcția spre care trăgea, îl dădu după un stâlp și celălalt o scăpă din mâini. Cu tava sub braț, Șuhov porni în grabă spre ferestruică. Pavlo stă la rând fără tăvi. Pare plictisit. Se bucură totuși:

— Bravo, Ivan Denisovici! zise și-l dădu la o parte pe ajutorul de la brigada 27, care se afla în fața lui: Dă-mi voie! De ce stai fără rost? Eu am tăvi!

Iată și potlogarul de Gopcik aduce o tavă.

— Căscau gura, râde el, iar eu le-am șterpelit-o. Din Gopcik va ieși un pușcăriaș de bază. Să mai învețe vreo trei ani, să mai crească. Mai jos decât tăietor de pâine, nu poți crede că-l va împinge soarta.

Pavlo ordonă lui Ermolaev, un siberian zdravăn, să aducă încă o tavă. Ermolaev a primit zece ani tot pentru prizonierat.

Pe Gopcik îl trimise să vadă care masă termină de mâncat. Șuhov și-a așezat tava pe colțul ferestruicii și așteaptă.

— 104! strigă Pavlo, la ferestruică!

În total sunt cinci ferestruici, trei comune, una pentru cei care mănâncă la regim (bolnavi de ulcer sunt vreo zece oameni, dar pe lângă ei, mănâncă aici pe blat, toată contabilitatea) și încă una pentru înapoierea veselei. (La această ferestruică se bat cei care ling străchinile).

Ferestruicile nu se află la o înălțime prea mare. Poate puțin mai sus de mijloc. Prin ele nu-i poți vedea pe bucătari. Le vezi doar mâinile și polonicele.

Mâinile bucătarului sunt albe, păroase și puternice. Parcă ar

fi mâini de boxer, nu de bucătar.

Și-a luat un creion și face un semn pe lista lui din perete:

— Brigada 104, douăzeci și patru!

Deci Panteleev și-a mâncat porția. Nu-i bolnav, căteaua!

Bucătarul înșfacă un polonic uriaș de vreo trei litri și cu el porni să mestece în cazan. (Cazanul e aproape plin și din el se ridică nori groși de aburi).

Apoi puse mâna pe alt polonic, unul de șapte sute cincizeci de grame și scufundându-l decât puțin, începu să împartă.

— Unu, doi, trei, patru...

Șuhov ochi dintr-o privire străchinile care fuseseră umplute cât timp grosul nu se lăsase încă la fund. În celelalte era doar apă chioară. Își puse zece străchini pe tavă și plecă. De la al doilea rând de stâlpi, Gopcik îi făcu semn.

— Aici Ivan Denisâci, aici!

Pentru a căra străchini trebuia, înainte de toate, să nu-ți tremure mâna. Șuhov trece- peste obstacole lin fără ca tava să primească vreo lovitură. Lucrează mai mult cu gura.

— Ei, tu H-120! Păzește-te unchiule! La o parte flăcăule!

Într-o îmbulzeală ca asta e lucru mare să duci o singură strachină fără să te stropești, dar mi-te zece! Și totuși, iată că Șuhov le așează pe toate întregi, la capătul mesei eliberate de Gopcik. Pe hainele lui nu se zăresc stropi proaspeți. Așează tava în așa fel, încât colțul în care se aflau cele două străchini cu zeama mai groasă să se afle spre locul pe care-l va ocupa el.

A adus și Ermolaev zece străchini, iar Gopcik și Pavlo în mâini, încă patru. Ultimele. Kilgaș aduce pâinea. Tot pe o tavă. Astăzi li se dă după cât au lucrat. Unul două sute de grame, altul trei sute. Șuhov, patru sute.

Își luă porția, pâinea lui și cele două sute de grame ale lui Cezar.

Din toate părțile, cei din brigadă începură să, se apropie ca să-și primească cina.

De mâncat, mănâncă unde pot. Șuhov le dă străchinile. Ține minte cui a dat și păzește ca pe ochii din cap colțul tăvii. În una din cele două străchini și-a băgat deja lingura, înseamnă că e repartizată. Fetiukov și-a luat strachina printre primii și a plecat. Probabil și-a făcut socoteala că nu se poate căpătui în

brigadă și-i mai bine să meargă prin sala de mese și s-o facă pe șacalul. Poate că cineva mai lasă niște resturi (Dacă cineva nu mănâncă totul și dă strachina într-o parte, asupra ei se aruncă întocmai ca niște ulii, câțiva în același timp).

Numără porțiile împreună cu Pavlo și se înțeleseseră. Pentru Andrei Prokofievici puse de-o parte o strachină cu fiertura mai groasă, iar Pavlo o vârsă într-o gamelă nemțeasca, îngustă, cu capac. Se poate duce sub vestă, strângând-o la piept. Dădură tăvile. Pavlo avea în față porția sa dublă iar Șuhov cele două porții. Nu mai schimbară nici o vorbă. Urmau minute sfinte. Șuhov își scoase căciula și o puse pe genunchi. Verifică cu lingura o strachină, apoi pe cealaltă. Se nimerise și plevușcă. În general, seara, ciorba este mult mai subțire decât dimineața. Dimineața deținutul trebuie hrănit ca să poată munci. Seara adoarme și așa.

Începu să mănânce. La început bău pur și simplu lichidul. Era fierbinte și i se răspândi în tot corpul. Toate măruntaiele i se zbăteau în așteptarea ciorbei. Bine! Iată, aceasta este clipa scurtă, pentru care trăiește deținutul.

Acum Șuhov își uită absolut toate necazurile. Nu-i necăjit nici că pedeapsa e lungă, nici că ziua-i lungă, nici că duminică vor lucra iarăși. Acum el își spunea: vom rezista! Vom trece peste toate, dea domnul și totul se va sfârși!

După ce bău lichidul fiebinte, din ambele străchini deșertă a doua strachină în prima, o curăță cu lingura și o dădu la o parte. Așa: e parcă mai liniștit. Nu trebuie să se mai gândească la ea și nici s-o mai păzească cu ochii și cu mâna. Vecinul din stânga are doar apă chioară. Iată ce fac nemernicii! Iată ce sunt în stare să-ți facă frații tăi, deținuții!

Începu să mănânce varza și lichidul care mai rămăsese. În strachina lui Cezar găsisse un cartof nu prea mare, înghețat și fără nici un gust. Plevușcă aproape că nu se zărește. Foarte rar licărește icicolo câte o coloană vertebrală goală. Fiecare oscior trebuie supt îndelung. E folositor. Pentru asta, se înțelege, trebuie timp, dar Șuhov n-are de ce să se grăbească acum. Astăzi e sârbătoare. A smuls și la prânz și la cină câte două porții. Pentru o astfel de treabă merită să lași celelalte treburi.

Să se mai ducă oare la leton, după tutun? S-ar putea ca

până dimineață să nu mai aibă un fir. Șuhov mânca fără pâine. Două porții și încă cu pâine, ar fi prea de tot. Mai e și mâine o zi. Burta e un tiran. Nici odată nu ține minte darul pe care i-l faci. Mâine îți va cere din nou.

Șuhov termină de mâncat și nu se prea osteni să vadă cine se află în jur. Nici nu trebuia. O nouă porție n-avea de ce să mai vâneze. Le mâncase pe cele două ale sale, legale. Observă, totuși, că exact în fața lui se eliberase un loc pe care se așezase un bătrân înalt, cu numărul Iu-81. Șuhov știa că bătrânul era din brigada 64 și adineaori, în rând, la pachete, auzise că la „Orășelul socialist”, în Locul brigăzii 104 mersese brigada aceasta și toată ziua, în ger, întinsese sârmă ghimpată, își îngrădise singură zona.

Despre bătrân se vorbește că stă prin lagăre și închisori fără să mai știe numărul anilor și că nici o amnistie nu s-a atins de el. Cum termina zece ani, îi dădeau imediat alți zece. Șuhov îl cercetă de aproape. Dintre toate spinările gârbovite din lagăr, spinarea lui era cea mai gârbovă și chiar acum, stând la masă, era atât de curbă încât aveai impresia că și-a pus ceva, sub el, pe bancă. Pe capul lui gol nu mai era nimic de ras. Tot părul îi căzuse de viață bună. Privirea nu-i fugea după tot ce se întâmpla în sala de mese, ci aluneca pe deasupra lui Șuhov și se împlânta mereu în unul și același punct, fără să vadă nimic. Mânca ciorba goală tacticos, cu o lingură strâmbă de lemn, și nu-și băga capul în strachină, cum făceau toți ceilalți, ci ducea lingura sus, la gură. Nu mai avea nici un dinte, nici sus, nici jos. Gingiile osificate molfăiau în locul dinților. Obrazul îi era palid, secătuit de orice vlagă și asta nu era doar slăbiciunea unui invalid nenorocit, ci mult mai mult. Părea cioplit în piatră, în piatră neagră. După mâinile mari, cu crăpături negre, se vedea lesne că puțin noroc a avut în toți acești ani.

Cu toate acestea rămăsese el însuși, nu îngenunchease, își pusese pâinea pe o cârpușoară curată, nu ca ceilalți pe masa murdară și umedă.

Șuhov nu avea, totuși, timp să-l privească prea mult. Își linse lingura, o ascunse în pâslar își îndesă căciula pe cap, se ridică, luă rația lui și a lui Cezar și ieși. Ieșirea era prin alt cerdac în care se aflau alte două plontoane care nu se

pricepeau decât să dea jos cârligul ca să iasă oamenii și să-l pună la loc. Șuhov ieși cu burta plină, mulțumit de sine și hotărât să dea o fugă la leton, deși în curând se va suna stingerea. Și, fără să mai ducă pâinea în baraca a noua, porni cu pași mari spre baraca a șaptea.

Luna stătea neclintită undeva sus și părea sculptată. Era curată și albă. Curat era tot cerul. Departe ardeau stelele. Șuhov nu avea timp să privească cerul. Un lucru înțelese, totuși, cu precizie: gerul nu se va muia. Unii auziseră deja de la cei din libertate că spre seară vor fi treizeci de grade, iar spre dimineață aproape patruzeci.

Urechea recepționa zgomotele venite de foarte departe: undeva bâzâia un tractor. Probabil într-o așezare, în direcția șoselei urla strident un escavator. Se auzea distinct și scârțâitul fiecărei perechi de pâslari care mergea încet sau alerga prin lagăr. Vântul nu bătea.

Șuhov trebuia să cumpere tutun la prețul pe care-i plătise și mai înainte. O rublă paharul, deși în libertate un astfel de pahar costa trei ruble, iar dacă tutunul era sortat, și mai mult. Însă într-un lagăr de muncă forțată toate lucrurile își au prețurile lor, care nu se aseamănă cu cele din libertate.

Asta pentru că aici nu puteai păstra banii. Puțini erau cei care-i aveau și ei deveneau astfel mult mai scumpi. În lagărul acesta nu li se plătea pentru muncă nici o copeică. (La Ust-Ijma Șuhov primea cel puțin treizeci de ruble pe lună) Ba, mai mult, dacă unuia îi trimit rudele bani prin poștă, el nu-i primește, ci i se trec la contul personal. Din contul personal poți cumpăra, odată pe lună, de la chioșc, săpun, turte dulci mucegăite și țigări „Prima”.

Îți place sau nu-ți place marfa, cumperi atât cât ai declarat comandantului. Dacă nu cumperi tot pierzi banii. Ți se confiscă.

Șuhov făcea rost de bani numai din munca particulară. Două ruble dacă, să zicem, coși o pereche de papuci cu cârpele clientului și cam tot atât dacă peticești un pieptar. Depinde cum te înțelegi.

Baraca a șaptea nu seamănă cu baraca a noua. Ea nu e formată din două jumătăți mari. Aici e un coridor lung în care

dau zece uși. În fiecare cameră e o brigadă și fiecare brigadă e înghesuită în șapte paturi lungi. Și, era să uit, deasupra closetului se află o boxă în care locuiește șeful barăcii. Tot aici locuiesc și pictorii.

Șuhov intră. Letonul stă pe-o coastă la parterul unui pat de scânduri, și-a ridicat picioarele mai sus de cap și bolborosește cu vecinul în limba lui.

Șuhov se apropie, îl salută. Letonul răspunde fără să-și coboare picioarele. Camera e mică. Toți își ciulesc urechile. Cine a venit? De ce? Amândoi știu despre ce e vorba dar trag de timp: „Ce mai faci?”, „Așa si-asa”. „E ger astăzi”. „Da”.

Șuhov așteaptă ca letonul să sfârșească discuția cu vecinul (discutau despre războiul din Coreea. Au intrat chinezii, va fi sau nu război mondial?) și abia atunci sa apleacă și-i spune:

— Ai tutun?

— Da.

— Să-l văd.

Letonul își coborî picioarele pe interval și se ridică. E un zgârie brânză letonul ăsta! Când îți umple paharul se sperie întotdeauna că-ți va da de-o țigară mai mult.

Îi arăta lui Șuhov punga cu tutun. O desfăcu. Șuhov luă câteva fire în palmă și văzu că tutunul e negricios ca și data trecută, îl duse la nas și îl miroși. Același. Totuși zise:

— Parcă nu-i același.

— Același, același! Se supără letonul. Eu nu am nici odată altfel de tutun, întotdeauna e același.

— Bine, consimți Șuhov, umple-mi un pahar. Să văd cum e. Poate îl iau și pe al doilea.

Șuhov insistase să-l umple pentru că de obicei letonul trișează. Letonul scoase de sub pernă o altă pungă mai rotundă decât prima și trase pământul din măsuta de lângă pat. Pământul e din plastic, dar e egal cu unul de sticlă. Șuhov îl măsurase. Toarnă.

— Apasă! Apasă! spuse și presează el însuși cu degetul.

— Lasă că știu eu ce fac! Smulge letonul paharul și apasă singur, dar mai încet. Apoi toarnă iarăși.

În timpul acesta Șuhov își desfăcu pieptarul și pipăi în vata captușelei o hârtie știută numai de el. O conduse cu amândouă

măinile spre o spărtură mică. Mai încolo era una mai mare. Cea mică era abia însăilată. Aduse hârtia până la spărtura aceasta, desfăcu ața cu unghiile, o îndoi încă o dată în lungime (era deja îndoită) și o trase afară. Două ruble. E cam veche, nu foșnește.

Cineva răcnește:

— Îi pare rău de voi unchiașului mustăcios, auzi! El nu-l crede nici pe propriul lui frate, cum ar putea să vă creadă pe voi, niște secături!

Lagărul acesta e bun într-un fel, pentru că poți trâncăni în voie. La Ust-Ijma, dacă spuneai că în libertate nu-s chibrite, te înhățau și înghițeau cât ai zice pește alți zece ani. Aici, însă, poți striga de pe paturile de sus ce vrei și turnătorii nu te vor denunța. Ofițerii de la informații dau a lehamite din mâini. Numai că aici nu ai timp să discuți prea mult.

— L-ai umplut cam de mântuială, se plânse Șuhov

— Na-ți, na! mai adăugă câteva fire letonul.

Șuhov își scoase din buzunarul interior punga și vărsă în ea tutunul.

În regulă, se decise el, renunțând să fumeze în fugă prima țigară cu adevărat delicioasă. Mai umple unul!

Se mai certă puțin, își turnă și al doilea pahar, dădu două ruble, salută dând din cap și plecă.

Cum ajunsese în curte, o luă din nou la fugă și o ținu așa până la baracă.

Să nu-l scape pe Cezar, când acesta se va întoarce cu pachetul. Cezar însă era pe patul său și cerceta atent pachetul. Ceea ce adusesese era împrăștiat pe pat și pe măsuță, dar nu se vedea prea bine, pentru că lumina becului cădea pieziș. Patul de deasupra lui Șuhov constituia un obstacol și la Cezar era cam întuneric. Șuhov se aplecă. Înainta printre patul căpitanului și cel al lui Cezar și întinse mâna cu rația de seară:

— Pâinea dumneavoastră, Cezar Markovici. Nu spusese: „Ei, ați primit?” pentru că asta ar fi fost o aluzie directă la faptul că i-a ținut loc în rând și acum are și el drept la ceva. Știa că are. Nu devenise, însă, șacal nici după cei opt ani de muncă forțată și cu cât trecea timpul, dorința de a nu deveni era mai mare.

Totuși, nu putea să-și ordone ochilor să nu vadă. Și ochii lui

de uliu de lagăr cercetară în fugă, se târără o clipă peste pachetul lui Cezar, împrăștiat pe pat și pe măsuță și cu toate că unele săculețe erau închise, ei văzură totul și mirosul confirmă că Cezar primise salam, lapte condensat, peste gras afumat, slănină, biscuiți cu miros atrăgător, pișcoturi cu altă aromă, vreo două kilograme de zahăr cubic, unt, țigări, tutun de pipă și altele.

Și toate acestea le înțelese numai în timpul acela infim cât spusese:

— Pâinea dumneavoastră, Cezar Markovici!

Agitat, zburlit, parcă beat (cine, primește pachet cu alimente se transformă în felul acesta), Cezar făcu cu mâna un semn spre pâine:

— Ia-o pentru tine, Ivan Denisâci!

Ciorba și cele două sute de grame de pline alcătuiau o cină întreagă și fără îndoială, la asta se va adăuga partea care i se cuvine din pachetul lui Cezar.

Șuhov plecă imediat, fără să mai aștepte ceva din bunătățile împrăștiate pe pat și pe măsuță. Nimic nu-i mai rău decât să-ți zgândărăști burta și încă pe degeaba.

Iată, are acum patru sute de grame ale sale, plus cele două sute de la Cezar. Și în mindir încă două sute. Ajunge.

Va mânca acum două sute, iar mâine dimineață va pune mâna pe alte cinci sute cincizeci. Patru sute le va lua la muncă. Un trai pe cinste! Cea din mindir să mai aștepte.

E bine că o cususe acolo și n-o lăsase în sertarul de la măsuță. La a 75-a s-a șterpelit pâinea. Poți să te plângi cui vrei, tot una-i.

Unii gândesc că cel care primește pachet e ca un sac fără fund și trebuie să-l storci cât poți. Judecând însă corect, vezi că așa cum îl primește, tot așa se și duce. Se întâmplă deseori că înainte de primirea pachetului și este bucuros să capete un terci în plus sau să vâneze un chiștoc.

Supraveghetorului, șefului de brigadă și celui de ia biroul de pachete trebuie să le dai? Firește. Acesta din urmă îți poate ascunde pachetul și o săptămână, n-ai să-ți vezi numele pe listă. Și magazionerului de la camera de păstrare, căruia i se aduc toate alimentele trebuie să-i dai, pentru că altfel îți

ciupește mai mult. Acolo, cică, sunt ferite de hoți și de percheziție. Așa a ordonat comandantul. Dacă nu-i dai magazinierului nu-i bine. Stă acolo șobolanul toată ziua cu alimentele altora. Cum să-l verifici? Dar unuia ca Șuhov pentru serviciile făcute? Sau responsabilului de la baie, ca să-ți dea rufărie mai ca lumea? Dar frizerului ca să-și șteargă briciul, când te rade, nu de genunchiul tău, ci de o bucată de hârtie? Dar celui de la secția cultural-educativă, ca să-ți pună scrisorile de-o parte, să nu se piardă? Dar doctorului, dacă vrei să chiulești o zi de la lucru și să stai în lagăr pe-o coastă? Dar vecinului care mănâncă la aceeași măsuță cu tine, cum e spre exemplu căpitanul cu Cezar și-ți numără fiecare îmbucătură? (Chiar și cel fără un pic de suflet îi va da). Tuturor trebuie să le dai câte ceva, cât de puțin, trei-patru țigări, acolo, dar trebuie să le dai. Așa că degeaba îl pizmuiești pe cel în mâna căruia ridică și se pare mai mare.

Șuhov înțelege viața și nu-și lăbărțează burta pentru a înghiți bunul altuia.

Între timp el se desculțase, se cățăraseră pe pat, își scoase din mânășă bucata de lamă și după ce o cercetase îndelung hotărâse să caute a doua zi o piatră bună, s-o ascută și să facă din ea un cuțitaș de cizmărie. Dacă va lucra și dimineața și seara, peste patru zile va scoate un cuțitaș grozav, cu tăișul ascuțit și curbat. Deocamdată însă, lama trebuie ascunsă. Desigur, în pat, între o scândură și stinghie.

Profitând de lipsa căpitanului (nu voia să-i curgă rumeguș în ochi), Șuhov întoarse la căpătâi mindirul greu, umplut nu cu talaj, ci cu rumeguș și o ascunse. Îl văzură vecinii de sus: Alioșka-baptistul și cei doi estonieni din patul de peste interval. Șuhov nu se temea de ei. În baracă intră Fetiukov. Mergea încovoiat și plângea cu sughițuri. Buzele îi erau pline de sânge. L-au bătut iarăși, acolo, la străchini. Trecu pe lângă toată brigada fără să se uite la nimeni și fără să-și ascundă lacrimile, se cățără sus și se înfundă în mindir. Dacă cercetezi bine lucrurile, ți se face milă de el. N-o să apuce sfârșitul pedepsei. Nu știe să reziste.

Își făcu apariția și căpitanul. Are în gamelă ceai adevărat. În baracă sunt butoaie cu ceai, însă acela-i ceai doar cu numele.

Puțin cald și puțin înroșit. Poșircă. Miroase a butoi. Miros de lemn mucegăit și opărit. E ceai pentru mâna de lucru.

Buiovski, se vede, luase de la Cezar o mână de ceai adevărat, o aruncase în gamelă și dăduse fuga la apa clocotită. Acum s-a întors și se așează mulțumit pe pat, lângă măsuță.

— Era cât pe ce să-mi opăresc degetele la robinet — se laudă el.

Cezar despachetează bunătățile primite și le așează. Șuhov se străduiește să nu vadă, ca să nu se întristeze.

Dar, se vede treaba că lui Cezar nu-i ies treburile fără ajutorul lui Șuhov. De aceea se ridică în interval cât e de lung și-i face cu ochiul:

— Denisâci! Dă-mi zece zile de carceră! Asta înseamnă că-i trebuie cuțitasul.

Șuhov are un cuțitas pe care-l ține în stinghia patului. E un cuțitas nu mai lung decât degetul cel mic, dar taie, banditul și slănină groasă de cinci degete, îl făcuse singur și tot singur îl ascute din când în când. Își strecură mâna sub mindir, scoase cuțitul și i-l întinse. Cezar dădu din cap și dispăru jos. Și cuțitul îți aduce un câștig. Pentru că toți știi bine că din cauza lui poți căpăta zece zile de carceră. Numai cine nu-i om poate proceda astfel: dă-mi cuțitul să tai salam, iar tu umple-ți gura cu hrean. După ce termină cu pâinea și cu cuțitul, Șuhov își trase punga cu tutun. Luă din ea o cantitate egală cu cea împrumutată în cursul zilei și, peste interval, o întinse estonianului mulțumindu-i.

Estoinianul își întinse buzele într-un început de zâmbet și mormăi ceva fratelui său de cruce. Din cele câteva fire de tutun făcură o țigară. Să încerc, adică, ce fel de tutun are și Șuhov ăsta. Nu-i mai rău decât al vostru! Încercați și să vă fie de bine! Ar încerca și Șuhov, însă ceasul tainic pe care-l avea în corp simțea că până la apel a mai rămas foarte puțin timp. Acum e chiar timpul când supraveghetorii hoinăresc prin barăci. Ca să fumezi trebuie să ieși pe culoar și lui Șuhov i se păru că sus, în pat, îi este mai cald. În baracă nu-i cătuși de puțin cald, iar pe tavan e, ca și dimineață, un strat de promoroacă.

Șuhov termină toate acestea și începu să rupă câte puțin din rația de două sute. Mânca, și fără să vrea auzea cum jos, sub

el, căpitanul și Cezar discutau bând ceai.

— Serviți, căpitane, serviți! Nu vă jenați! Luați peste afumat, luați salam!

— Mulțumesc, iau.

— Întindeți unt pe franzelă! Asta-i o adevărată franzelă de Moscova!

— Ai-ai-ai! Nici nu-ți vine a crede că pe undeva se mai fac franzele. Știți, astfel de belșug neașteptat îmi amintește o întâmplare. Nimerisem o dată la Arhangel'sk.

În cealaltă jumătate de baracă era gălăgie, vorbeau dintr-o dată două sute de guri, dar cu toate acestea lui Șuhov i se păru că se sună apelul. Nu mai auzise însă nimeni. Șuhov observă că în baracă intrase supraveghetorul Kurnosenski, un flăcăiandru mic de statură și cu obrajii îmbujorați. Ținea în mână o hârtie și se vedea bine că nu venise să pescuiască fumători, nici să-i scoată la apel, ci să caute pe cineva. Kurnosenski își consultă hârtia și întrebă:

— Unde-i brigada 104?

— Aici i se răspunse. Estonienii ascunseseră țigara și împrăștiară fumul.

— Dar șeful de brigadă unde-i?

— Ce-i? întrebă Tiurin de pe pat, lăsându-și încet picioarele pe dușumea.

— Cei căroră li s-a spus au scris notițele explicative?

— Le scriu! răspunse cu siguranță Tiurin.

— Trebuiau date deja.

— Oamenii mei sunt aproape analfabeți, nu-i treabă ușoară. (Spusese asta despre Cezar și despre căpitanul de rangul doi! Da, e formidabil șeful de brigadă. Nici odată nu se poticnește când vorbește). N-avem tocure, n-avem cerneală.

— Trebuie să aveți.

— Se confiscă.

— Ei, brigadierule, ascultă! Dacă vorbești mult te bag și pe tine la carceră! îi făgădui, nu fără bunătațe, Kurnosenski. Notele explicative trebuie duse la comandament până mâine dimineață. Să se arate că toate obiectele interzise au fost predate la magazia de obiecte personale. Clar?

— Clar!

(„A scăpat căpitanul”, gândi Șuhov. Dar căpitanul nu aude nimic. E ocupat cu salamul).

— Asta-i una, spuse supraveghetorul. Spune-mi Sce-311 e la tine?

— Să cercetez lista, se înnegură șeful de brigadă. Parcă-i poți ține minte pe toți după numerele astea de câine: (Șeful de brigadă trage de timp, Vrea să-l salveze pe Buinovski măcar pentru o noapte, vrea să întindă, timpul până la apel).

— A? Eu? răspunse căpitanul de sub patul lui Șuhov.

La fel se întâmplă și cu păduchele grăbit, întotdeauna cade primul la pieptănat.

— Tu ești? Ei bine, Sce-311. Pregătește-te!

— De ce?

— Știi și singur.

Căpitanul oftă. I-ar fi fost mai ușor să iasă pe o mare agitată, într-o noapte de smoală și să conducă o escadrilă de torpilatoare decât să plece acum la o discuție amicală, în carcera de gheață.

— Câte zile? Întreabă el cu vocea pierdută

— Zece. Hai mai repede!

În aceeași clipă, începură să strige plantoanele.

— Apelul! Apelul! Toată lumea la apel!

Asta înseamnă că supraveghetorul pe care l-au trimis să facă apelul e deja în baracă. Buinovski privi în jur. Să-și îmbrace oare vesta? Acolo i-o vor lua. Îi vor lăsa doar pieptarul. Va pleca așa cum e îmbrăcat. Sperase că Volkovoi va uita (însă Volkovoi nu uită nimic) și nu se pregătise. Nici tutun nu-și ascunsese în pieptar. Să ia în mână n-are nici un rost pentru că la percheziție i-l vor confisca.

Totuși, în timp ce-și punea căciula, Cezar îi strecură două țigări.

— Eh, adio fraților, zise căpitanul către brigada 104 și plecă după supraveghetor. Îl strigară câteva glasuri. Unul să fie bărbat, altul să nu se piardă. Dar de fapt ce-i poți spune? Ei înșiși clădiseră carcera și brigada 104 știa că pereții sunt din piatră, că podeaua e din ciment, că n-are nici o fereastră, că încălzesc soba doar ca să se topească gheața de pe pereți și apoi să băltească pe jos. De dormit se doarme pe scândura

goală, dacă nu te trezește cumva clănțănitul dinților. Și, pe deasupra, primești doar trei sute de grame de pâine pe zi, iar ciorbă doar în a treia, a șasea și a noua zi.

Zece zile! Zece zile și zece nopți în carcera de aici, dacă le faci cum scrie la carte și până la capăt, ți s-a dus sănătatea pentru toată viața. Tuberculoză, și de prin spitale nu mai ieși. Iar dacă stai acolo cinsprezece zile la regim sever, ajungi curând în pământul jilav. Cât timp trăiești în baracă bucură-te, roagă-te celui de sus și nu te lăsa prins.

— Hei, ieșiți, număr până la trei!... strigă șeful barăcii. Celui care nu iese la timp îi însemn numărul și-l predau cetățeanului supraveghetor!

Șeful barăcii e un mare ticălos.

Dacă l-ar închide, să presupunem, toată noaptea cu noi în baracă el nu s-ar teme de nimeni și s-ar ține tot șef. Noi, dimpotrivă, ne temem toți de el. Pe unii îi dă pe mâna supraveghetorilor iar pe alții îi pocnește el însuși în mutră. E considerat invalid pentru că are un deget rupt într-o încăierare. Are o mutră de bandit. De fapt e chiar un bandit, un criminal, însă printre alte articole i-au agățat și articolul 58, paragraful 14 și așa a nimerit în lagărul acesta. Are libertatea să te noteze pe hârtie și să comunice supraveghetorului și astfel te-ai ales cu două zile de carceră cu scoatere de la muncă. Iar mai înainte nu se înghesuiau la ușă, acum se înghesuiesc, sau de pe paturile de sus ca niște urși și aleargă toți spre ușa strâmtă.

Șuhov sări sprinten ținând în mână țigara gata răsucită, jinduită de mult, își băgă picioarele în păslari și tocmai voia să plece, când își aminti de Cezar. Nu voia acum să-i mai ceară nimic și regreta din suflet pentru el. Cezar, desigur, se gândește extrem de mult la sine, dar nu înțelege nimie din viață.. Promise astăzi pachetul și ar fi trebuit să nu se arunce imediat asupra lui, ci să-l ducă, până la apel, la camera de păstrare. De mâncat putea și mâine. Ce va face acum cu pachetul? Să scoată la apel ditamai sacul, ar fi caraghios. Cinci sute de guri ar râde de el. Să-l lase aici, ar fi o soluție, dar i-l poate sparge primul care vine în fugă de la apel. (La Ust-Ijma legile erau mult mai aspre. Acolo, la întoarcerea de la muncă, primii intrau în barăci pungașii și până intrau ceilalți măsușele

lor erau goale).

Șuhov vede că Cezar se agită încolo și-ncoace, dar e târziu, prea târziu. Și mai vede cum își bagă slănina și salamul în sân, măcar atât să salveze.

Îl compătimi din adâncul inimii și-l sfătui:

— Cezar Markovici, pitulează-te acolo în întuneric și rămâi ultimul. Să ieși doar atunci când supraveghetorul și plantoanele vor cerceta paturile și-și vor arunca ochii peste tot. Prefă-te bolnav. Eu ies primul și mă întorc primul. Așa...

Și plecă în fugă. Înainta la început anevoie prin înghesuială, păzindu-și țigara răsucită pe care o ținea în palmă. Nimeni nu ieșise încă afară, toți se lipiseră de pereții coridorului comun și ai tinzii, alcătuind două rânduri în dreapta și două în stânga. Prin mijloc lăsaseră un interval gol cât să treacă un om. Șmecheri! Ieși tu în ger dacă ești mai netot, noi rămânem aici. Și așa stăm toată ziua în ger, de ce să mai înghețăm încă zece minute? Adică, nu sîntem proști. Crapă tu astăzi, iar eu mâine.

Șuhov procedează la fel întotdeauna. Se lipește de perete, Acum, însă, iese cu pas mare și încă rânjește:

— De ce v-ați speriat, cârțițelor? Ați simțit vreodată gerul siberian? Ieșiți să vă încălziți la soarele lupului! Dă-mi să aprind țigara unchiule!

Aprinse țigara și ieși afară.

„Soarele lupului”, așa e numita luna prin părțile lui Șuhov.

Luna, se ridicase sus. Încă pe atâta și va fi drept la creștetul bolții. Cerul e alb, verzui, stelele luminoase și rare. Zăpada albă sclipește, pereții barăcilor sunt tot albi. Proiectoarele se obosesc zadarnic. La o baracă se înghesuie suie mulțimea neagră. Ies să se alinieze. Și la alta, la fel și pretutindeni, nu se aud atât vorbele, cât scârțâitul zăpezii.

Șuhov coborî scările. Jos, cu fața spre ușă, erau cinci oameni, iar în spatele lor încă trei. Șuhov se instala în al doilea rând. Cu țigara între dinți și mâncând pâine se poate sta aici. Tutunul e bun, letonul nu l-a înșelat. E aspru și și parfumat. Încet-încet veniră și alții și în spatele lui Șuhov se formară încă două-trei rânduri. Cei care au ieșit mai înainte sunt cuprinși de furie. De ce se înghesuie ticăloșii pe coridor și nu ies? Să înghețăm pentru ei? Nici un deținut nu vede, nici odată, un

ceas cu ochii lui. Și, la urma-urmei, pentru ce l-ar vedea. Deținutul trebuie să știe doar dacă se apropie deșteptarea, cât mai este până îa culcare.

Se tot vorbește că apelul de seară are loc la nouă. Numai că nu se termină nici odată la nouă. Au ei grijă sa pună la cale al doilea și chiar al treilea apel. Mai devreme de zece nu adorm, și la cinci, scoală-te! Nu-i de mirare că moldoveanul a adormit astăzi înainte de terminarea lucrului.

Cum dă de căldură, deținutul adoarme pe loc. Atâta nedormit se adună într-o săptămână, încât, dacă duminica nu-i scot la lucru, dorm claie peste grămadă, barăci întregi.

Dar iată-i că năvălesc cu toții afară. Au început să acționeze șeful barăcii și supraveghetorul, îi lovesc cu picioarele în spate. Să-i învețe minte.

— De ce nu ieșiți! strigă cei din primele rânduri. Ce ați plănuțit ticăloșilor? Vreți să faceți din rahat unt? Dacă ieșeați mai repede s-ar fi terminat de mult apelul. Au împins afară toată baraca și o baracă are patru sute de oameni. Asta înseamnă optzeci de rânduri. S-au așezat cu toții la coadă, în primele rânduri sunt câte cinci, în restul, însă, e o harababură nemaipomenită,

— Aliniați-vă acolo, în spate! urlă șeful barăcii de pe trepte.

Nu se alinează, lua-i-ar naiba!

Cezar apăru în ușă încovoidindu-se. Se preface bolnav. După el ieșiră două plantoane dintr-o jumătate a barăcii, două din cealaltă jumătate și un schiop.

Se așează în fața primului rând, așa că Șuhov se pomeni în rândul al treilea. Pe Cezar îl alungară la coadă.

Sus pe cerdac, își făcu apariția supraveghetorul.

— Aliniați-vă câte cinci! strigă spre cei din coadă. Are beregata sănătoasă.

— Aliniați-vă câte cinci!— repetă șeful barăcii. Beregata lui este și mai sănătoasă. Tot nu se aliniază, dracu să-i ia.

Șeful barăcii coboară spre coadă, zbiară și lovește. Pe cine credeți că lovește? Pe cei care stau dreți. Se aliniază. Șeful barăcii se întoarse și începu să numere împreună cu preveghetorul:

— Întâia! A doua! A treia!

Rândul numit aleargă cât îl țin picioarele spre baracă. Astăzi au scăpat de șefi. Dacă nu va fi al doilea apel.

Trântorii ăștia cu capete de măgari. Numără mai prost decât oricare văcar. Văcarul chiar dacă nu știe carte își mână cireada și din mers vede dacă are toți vițerii.. ăștia de aici au fost pregătiți, dar nu pricep nimic.

Iarna trecută lagărul n-a avut uscătorii. Noaptea își lăsau încălțăminte în baracă și așa ieșeau afară de două ori, de trei ori sau de patru ori, de câte ori se făcea apelul. Nu se mai îmbrăcau ci ieșeau înfășurați în așternut. Din acel an au construit uscătorii. Se înțelege, nu pentru toți. Fiecărei brigăzi îi vine rândul la uscătorie o dată la trei zile. Și așa au început să facă al doilea apel în barăci. Dintr-o jumătate a barăcii îi mână în cealaltă jumătate, Șuhov intră în fugă. Nu era primul și nu-l slăbi din ochi pe cel din fața lui. Ajunse la patul lui Cezar și se așeză, își smulse pâslarii, se cațără pe un pat și îi puse pe sobă. Dreptul primului venit. Apoi sări îndărăt, spre patul lui Cezar. Se așeză din nou și își strânse picioarele sub el. Cu un ochi veghează ca vreo unul să nu smulgă, de la căpătâi, sacul lui Cezar, iar cu celălalt ca pâslarii să nu-i fie aruncați de cei care asaltează soba.

— Hei, tu, roscatule! Fu nevoit el să strige. Îți dau cu pâslarul în bot. Puneți-i pe sobă, dar nu te atinge de ai altora!...

Deținuții se varsă în baracă valuri, valuri.

— Dați pâslarii! Se strigă la brigada 20. Acum vor ieși cu pâslarii, apoi baraca se va încuia și ei vor veni în fugă.

— Cetățene șef, dați-ne drumul în baracă!

Iar supraveghetorii se vor căra la comandament să-și facă socotelile după tablele lor. A evadat cineva sau sunt toți prezenți? Pe Șuhov nu-l interesează, astăzi, lucrul acesta. Iată-l pe Cezar înaintând printre paturi.

— Mulțumesc Ivan Denisâci!

Șuhov dădu din cap și ca o veveriță se strecură sus. Poate termina de mâncat rația de două sute de grame, poate fuma a doua țigară și poate dormi.

Numai că din cauza zilei bune, Șuhov n-are chef de dormit. Făcutul patului nu-i o problemă. Ridică așternutul jegos, se

întinde direct pe mindir (Pe cearșaf, Șuhov n-a mai dormit din patruzeci și unu, de când a plecat de acasă. Se miră chiar că muierile își pierd timpul cu cearcefurile), capul pe perna cu talaș, picioarele în pieptar, deasupra așternutului vesta și slavă ție doamne că a mai trecut o zi. Mulțumesc că nu dorm la carceră. Aici încă se mai poate. Șuhov stă cu capul spre fereastră iar dincolo de muchia patului, Alioșka, baptistul și-a întors fața în așa fel, încât lumina slabă a becului să-i cadă pe carnețel.

Citește din nou evanghelia. Becul e destul de aproape. Se poate citi și chiar coase. Alioșka auzise când Șuhov îl lăudase cu voce tare pe Dumnezeu și se întoarse:

— Iată Ivan Denisovici, sufletul tău cere să se roage domnului. De ce nu-i dai voie, ai?

Șuhov îl privi cu coada ochiului..

Ochii lui Alioska strălucesc ca două lumânări. Ofta. Șuhov zise:

— Pentru că rugăciunile, ca și reclamațiile, ori nu ajung ori se resping. În fața barăcii comandantului sunt trei cutii sigilate. Odată pe lună împuternicitul le golește. Multe reclamații cad în cutiile acelea. Cei care le pun așteaptă, socotesc timpul și iată că peste o lună sau două sosește răspunsul: „Se respinge”. Sau nu sosește deloc.

— Pentru că te-ai rugat puțin și fără sânguință, Ivan Denisovici. Iată de ce nu s-au împlinit rugăciunile tale. Rugăciunea trebuie să fie stăruitoare. Dacă vei avea credință și vei spune unui munte Mută-te, se va muta.

Șuhov zâmbi și-și răsuci încă o țigare. O aprinse de la estonian.

— Lasă-te Alioșka de flecăreală. Eu n-am auzit ca munții să meargă. Și, ca să fiu cinstit, nici munți n-am văzut. Voi acolo, în Caucaz, v-ați rugat cu tot grupul vostru baptist. Și? S-a mutat măcar un munte?

Sînt și ei tot niște năpăstuiți. S-au rugat lui Dumnezeu. Pe cine au subminat? Și tuturor, fără excepție, li s-a dat câte douăzeci și cinci de ani. Pentru că acum așa e timpul douăzeci și cinci, o singură, măsură.

— Dar noi nu ne-am rugat pentru asta, spune Alioșka,

apropiindu-se cu carnețelul de obrazul lui Șuhov. Din tot ceea ce-i pământesc și trecător, domnul ne-a impus să ne rugăm numai pentru pâinea cea de toate zilele: „Pâinea noastră cea de toate zilele, dă-ne-o nouă astăzi!”

— Ivan Denisovici! Nu trebuie să te rogi ca să primești pachet sau să obții o porție de ciorbă în plus. Gea ce-i măreț pentru om e mizerabil în ochii domnului. Trebuie să te rogi pentru suflet: ca domnul să ia din inima noastră ceea ce-i rău...

— Ascultă Alioșka! Preotul de la noi, din Polomnia...

— Nu trebuie să-mi vorbești' despre preoți! îl roagă Alioșka și fruntea i se încrețește de durere.

— Totuși ascultă!

Șuhov s-a ridicat într-un cot. Nici un om din paroha noastră nu e mai bogat decât preotul. Să zicem că se repară acoperișul. De la oameni luăm câte treizeci și cinci de ruble, iar de la preot, o sută. Și nici măcar nu se împotrivesc. Preotul din Polomnia întreține trei muieri în trei orașe și cu alta trăiește acasă. Pe arhierul din regiune îl are în buzunar și-l unge din când în când destul de bine. Toți preoții care sunt trimiși la noi se îmbogățesc și nu împart cu nimeni...

— De ce-mi vorbești despre preoți? Biserica ortodoxa s-a îndepărtat de evanghelie. Pe ei nu-i bagă în închisoare pentru că credința lor nu e fermă.

Șuhov trăgea din țigară și contempla câini frământa rea lui Alioșkâ.

— Alioșka— zise el îndepărtându-i mâna și suflându-i fumul în ochi, eu nu sunt împotriva domnului, înțelegi? Eu cred în Dumnezeu cu toată inima, dar nu cred în rai și în iad. De ce suntem socotiți niște proști și ni se promite raiul și iadul? Iată ce nu-mi place mie!

Se întinse iarăși pe spate și aruncă scrumul, între pat și fereastră, cu grijă să nu ardă lucrurile căpitanului. Alioșka nu minte. Se vede și după voce. Și după ochi că e bucuros să stea în închisoare.

— Vezi Alioșka, îi explică Șuhov, pentru tine lucrurile s-au aranjat oarecum bine. Hristos ți-a poruncit să stai în închisoare și stai aici pentru el. Dar eu, pentru ce sunt aici?

Pentru că în patruzeci și unu nu eram pregătiți de război? Pentru asta? Ce vină am eu în asta?

— Al doilea apel nu va mai fi... mârâi Kilgaș de pe patul său.

— Da-a! răspunse Șuhov. Ar trebui să se însemneze evenimentul pe burlan, cu cărbune. Gata. E timpul să dormim, însă chiar în clipa aceea liniștea barăcii fu spartă de zgomotul zăvorului de la ușa de afară. Doi dintre cei care duseseră pâslarii intrară în fugă și strigară:

— Apelul al doilea!

Imediat își făcu apariția și supraveghetorul.

— Ieșiți în jumătatea cealaltă!

Vai de acei care adormiseră! Începură să boscorodească că, să se foiască, să-și tragă pâslarii în picioare. (Nimeni nu-și scoate pantalonii vătuiți. Fără ei înlemnști sub așternut),

— Ptiu, blestemații! îngână Șuhov. Nu era, totuși, supărat prea tare pentru ca nu adormise încă.

Cezar îi întinse două pișcoturi, două bucățele de zahăr și o felioară rotundă de salam.

— Mulțumesc Cezar Marcovici! zise Șuhov aplecându-se în interval. Iar săculețul dați-mi-l mie să-l pun sub cap. Sus e mai în siguranță (De sus nu poți șterpeli repede și din mers și apoi cine va căuta la Șuhov?).

Cezar îi dădu săculețul. Șuhov îl puse sub mindir și așteptă ca supraveghetorul să-i mâne pe ceilalți, iar el să stea astfel cât mai puțin, desculț, pe culoar. Dar supraveghetorul îl zări și își arătă dinții.

— Ei, acolo în colț!

Șuhov sări ușurel pe dușumea. Plecă desculț. (Pâslarii stăteau atât de bine, pe sobă, încât îi era milă să-i ia!).

Toți papucii pe care i-a cusut i-a dat altora. Lui nu și-a oprit. El e obișnuit desculț, iar asta nu-i o treabă îndelungată.

Și-apoi papucii se confiscă la fel ca toate celelalte.

— Hei! Hei! Zbiară supraveghetorul.

— Ce-i, vreți ciomege, hoiturilor? își face simțită prezența șeful barăcii.

I-au scos pe toți în jumătatea cealaltă. Ultimii sunt pe culoar. Șuhov e acolo, lângă perete, aproape de closet. Sub picioare podeaua e umedă și spre tindă trage un ger înghețat.

Au ieșit toți, iar supraveghetorul și șeful barăcii mai cercetează o dată, să vadă dacă nu s-a ascuns cineva în întuneric și doarme. Dacă numărătoarea nu iese e nenorocire. Iarăși apel și iarăși numărătoare. După ce cercetează îndelung, cei doi se întoarseră spre ușă:

— Primul, al doilea, al treilea, al patrulea... Li se dă drumul la câte unul, repede.

— Șuhov trecu al optsprezecelea și o luă la fugă spre patul său. Își sprijini piciorul și țâșni sus.

E în regulă. Picioarele din nou în mâneca pieptarului, vesta deasupra așternutului și noapte bună! Acum vor aduce cealaltă jumătate a barăcii în jumătatea noastră. N-au decât, pentru noi nu-i nici o nenorocire. Se întoarce și Cezar. Șuhov îi înapoie săculețul. Curând veni și Alioșka. E un nepriceput, le face tuturor pe plac, dar nu câștigă nimic.

— Ține Alioska, zise și-i întinse un pișcot. Alioska zâmbi.

— Mulțumesc! Dar nu ai pentru tine.

— Mănâncă! Eu nu am, însă câștig întotdeauna! Își băgă bucățița de salam în gură și începu s-o molfăie. Miroase a carne, a carne adevărată! O înghițitură și gata salamul.

Restul, mâine dimineață, gândi Șuhov și își trase peste cap așternutul subțire și murdar, fără să mai ia în seamă cum se înghesuiau printre paturi, în așteptarea numărătorii, deținuții din cealaltă jumătate.

Adormi pe deplin mulțumit. Astăzi a avut o zi bună. Nu l-au băgat la carceră, brigada n-a fost mânăta la „Orășelul socialist”, la prânz șterpelise un terci, șeful de brigadă o scosese bine cu procentajul, zidise peretele cu voie bună, nu-i găsisse lama la percheziție, câștigase câte ceva de la Cezar, își cumpăraseră tutun și nu se îmbolnăviseră mai rău. Trecuse o zi senină, aproape fericită.

Astfel de zile a trăit Ivan Denisovici, în lagăr, trei mii șase sute cincizeci și trei. Iar dacă socotim și anii bisecți, trebuie să adăugăm încă trei zile.